

Thomas Bernhard

KİLER*

Bir Kaçış

Türkçesi: Sezer Duru

*SEL

THOMAS BERNHARD, (1931-1989) Hollanda'da doğup Avusturya'da büyüyen Bernhard, büyükbabası olan yazar Johannes Freumbichler tarafından bir sanatçı gibi yetiştirildi. Seekirchen'de ilkokula gitti, Salzburg'daki çeşitli okullarda orta öğrenime devam ederken 1947'de eğitimini bırakıp çıraklığa başladı. Gençliği boyunca yaşadığı sorunum yolu rahatsızlıkları yüzünden 1949'da iki yıllığına sanatoryuma yatırıldı. 1952'de Salzburg'daki Mozarteum'da müzik eğitimini sürdürürken Demokratisches Volksblatt gazetesinde muhabirlik yaptı. 1957'den sonra geçimini esasen yazarlıktan sağladı. İngiltere'de ve Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşadıkdan sonra 1965'te yeniden Avusturya'ya döndü. Çok sayıda ödül alan ve pek çok eseri Türkçeye çevrilen Bernhard'ın otobiyografik beşlemesinin diğer kitapları da yayınevimizden çıkacaktır.

SEL YAYINCILIK

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul

Tel. (0212) 516 96 85

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

SATIŞ - DAĞITIM:

Çatalçeşme Sokak, No: 19, Giriş Kat

Cağaloğlu - İstanbul

E-mail: siparis@selyayincilik.com

Tel. (0212) 522 96 72 Faks: (0212) 516 97 26

***SEL YAYINCILIK: 719**

ISBN 978-975-570-738-9

KİLER

Bir Kaçış

Thomas Bernhard

Deneme

Türkçesi: Sezer Duru

Özgün Adı:

Der Keller - Eine Entziehung

© Residenz Verlag im NÖ Pressehaus Druck - und VerlagsgesmbH. St. Pölten-Salzburg-Wien, 1976

© Onk Telif Hakları Ajansı aracılığıyla Sel Yayıncılık, 2014

Genel Yayın Yönetmeni: İrfan Sanrı

Edtör: Bülent Doğan

Redaksiyon: Ümit Mudu

Kapak tasarım ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Birinci Baskı: Temmuz 2015

Bu kitap Çağdaş Alman Edebiyatı Dizisi, ADIMLAR/SCHRITTE projesi çerçevesinde, S.Fischer Vakfı (Berlin), Ernst Reuter Girişimi ve Pro Helvetia desteği ile Sezer Duru (İstanbul) ve Egon Ammann (Berlin) editörlüğünde yayımlanmıştır.

Baskı ve Cilt: Yayıncılık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 567 80 03

Sertifika No: 11931

Kıler

Bir Kaçış

Türkçesi: Sezer Duru

Deneme

**“Her Şey düzensiz, belirsiz bir devinimden ibaret;
daimi, desensiz, hedefsiz.”**

Montaigne

Öteki insanları ters yöne giderek buldum; o iğrenç lisede değil, beni kurtaran çıraklık işinde; mantık ilkelerine aykırı davrandım ve memurun oğluyla şehir merkezine yürümek yerine, çilingir kalfası komşumuzla Rudolf-Biebl Caddesi'nden yürümeye başladım; yabani bahçelerden ve şatafatlı villaların önünden geçip burjuva ve küçük burjuvaların okuluna gitmek yerine, körler ve sağır dilsizler kurumlarının önünden, demiryolu geçidinin üzerinden, parsellenmiş alanlardan ve Lehen Tımarhanesinin yakınındaki spor sahasının çitlerinden geçip dışlanmışların ve yoksulların okuluna gitmeye başladım, delilerin ve deli ilan edilenlerin okuluna; onları Salzburg'un en zorlu ve tehlikeli bölgesi, birçok adli davanın kaynağı olan Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki, hayatı boyunca müzisyen olmayı istemiş ama bir dükkânda kısıp kalmış olan Karl Podlaha adındaki duyarlı bir Viyanalıının bakkalındaki çıraklıkta tanıdım. Çıraklığa kabulüm çarçabuk oldu. Bay Podlaha onu beklediğim yan odaya girdi, bana bir kez baktı ve eğer istersem hemen o anda işe başlayabileceğimi söyledi. Dolabı açtı ve önlüklerden birini çıkardı, bana uyabileceğini belirterek uzattı. Hemen üstüme geçirdim. Önlük bana uymadı ama geçici olarak giyebilirdim. Podlaha geçici lafını birkaç kez tekrarladı, bir süre düşündü ve ardından beni müşterilerle dolu dükkânın içinden geçirerek, içinde deponun bulunduğu yan evin önüne

götürdü. Yeni ustam deponun kapısının arkasından bir süpürge çıkardı ve saat on ikiye kadar sağı solu süpürmekle oyalanmamı söyleyerek elime tutuşturdu. On ikide, benimle işin geri kalanı hakkında konuşacağını söyledi. Ardından beni deponun karanlığında, depoların alâmetifarikası olan tuhaf kokular ve rutubetle baş başa bıraktı, bu sırada tüm olup biteni düşünecek zamanım oldu. İş bulma kurumundaki memureye pek rahat vermemiştim ama bir saat içinde de istediğimi elde etmiştim: İnsanların arasında, insanlar için çalışabileceğim ve kendimi *faydalı* hissedebileceğim Scherzhauserfeld Mahallesi'nde çırak olmak. İnsanlığın en salakça icadı olan liseden kurtulduğumu düşünüyordum. Birden tekrar işe yarar birisi olduğumu hissettim. Bir kâbustan uyanmıştım. Kendimi şimdiden insanların torbalarına un, yağ, şeker, patates, irmik, ekmek yerleştirirken hayal ediyordum; mutluydum. Reichenhalter Caddesi'ndeyken birden geri dönmüş ve rahat vermediğim memureye, işçi bulma kurumuna yönelmiştim. Kadın bana bir yığın adres önermişti ama bunların çoğu *ters yönde* değildi. Oysa ben *ters yöne* gitmek istemiştim. Depoyu temizledim ve saat on ikide, bana söylendiği gibi orayı kilitleyerek dükkâna döndüm. Bay Podlaha beni yardımcısı Herbert ve çırağı Karl ile tanıştırdı. Benim hakkımda herhangi bir şey bilmek istemediğini söyledi; tek yapmam gereken görevlerimi yerine getirmek ve kalan zamanda da bir şekilde *faydalı* olmaktı. *Faydalı* sözcüğünü birdenbire, hiçbir özel anlam yüklemeyen, sanki bu sözcük en sevdiği sözcükmüş gibi söylemişti. Benim içinse bu bir ilkeydi. Hayatımın işe yaramaz, sefil ve berbat bir döneminin sonuna geldiğimi hissettim. O zamana dek önümde duran iki seçenek vardı, bunları bugün bile açıkça görebiliyorum: Ya kendimi öldürecektim, ki bunun için yeterince cesur değildim; ya da daha fazla tantanaya mahal vermeden liseden ayrı-

lacaktım. Kendimi öldürmedim, onun yerine ıraklıa başladım. Hayat devam etti. Evde karşılaştığım tepkiler, annem ve vasım cephesinden ilgisizlik, büyükbabamdan ise aşır bir sempati ve anlayış oldu. Hiçbir tartışma çıkarmadan bu değişikliği kabullendiler. oktan beri kendi başıma bırakılmaya alışmıştım, aynı zamanda *ne kadar* yalnız olduğumu ise o sırada anladım. Kendimi pencereden aşağı atmamla ailemin ayaklarının dibine atmam arasında hiçbir fark yoktu. Okul çantamı öylece, bir köşeye koydum ve ona bir daha dokunmadım. Büyükbabam hayalkırıklığını saklamayı başardı. Artık benim adıma alışkan, büyük bir tüccarın hayalini kuruyordu; bana bu alanda, belki diğer tüm alanlardan daha büyük bir dehaya sahip olduğumu söyledi. Başarısızlığımı zamanın koşullarına bağladı, ona göre ben bütün dönemlerin en bedbahtında, insanlık tarihinin en kötü zamanında doğmuştum ve artık bundan kaçıp kurtulmak mümkün değildi. Yaşamı boyunca küçümsediği tüccarlara birdenbire saygı duyulası insanlar gözüyle bakar olmuştu. Benim ise geleceğim hakkında hiçbir fikrim yoktu. Ne olmak istediğimi bilmiyordum. Bir şey olmak istemiyordum, kendimi bir şekilde faydalı kılmıştım. Birden ve beklenmedik biçimde bu düşünceye sığınmıştım. Yıllarca bir öğrenim mekanizmasının parçası olmuştum, bu da kulaklarımı sağır etmekten ve aklımın ayarını bozmaktan başka bir işe yaramamıştı. şimdi birdenbire; yeniden normal insanların, okula hiç gitmemiş, dolayısıyla da ondan zerre kadar etkilenmemiş insanların arasındaydım. Karşımdakileri görür görmez sevdim ve onlara ciddiyle yaklaştım. Bazı günler daha sabahın sekizinde, açlıktan kırılan yüzlerce insan, tıpkı bir yiyecek kalesine hücum eder gibi dükkânın önüne yığılıyordu. Kalan günlerde ise onların yerini alkolikler ve yapayalnız kişiler alıyordu. İstisnasız her gün, Karl Podlaha'nın bakkal dükkânı

mahallenin merkezi konumundaydı, insanların buradan başka toplanabileceği ne bir bar ne de kafe vardı. Sağda solda bulunan binaların hepsi, orada oturanların hayatlarını karartmak için yapılmıştı sanki; bu binaların tekdüzeliği ve iğrençliği, nasıl olursa olsun her insanın ruh halini mahvedebilecek şekildeydi. Kadınlar, alışveriş niyetleri olmasa da gelirdi, belirli bir geliş nedenleri yoktu. Sanki buna mecbur bırakılmışlar gibi aksatmadan, günün hangi saatinde isterlerse çıkıp gelirlerdi. Yapacak daha iyi bir işleri olmadığından, en azından başkalarıyla bir iki laf etmek için gelirlerdi. Korkunç evlerinden ve hayatlarından kurtulup biraz olsun nefes alabilmek için kaçtıkları, daha dükkânın kapısında belli olur, içeri adım attıklarında ise açık seçik ortaya çıkardı. Kiler, mahallenin insanları için tek ve son kaçış imkânı olduğunu her defasında kanıtlıyordu. Çoğu, kiler ziyaretini alışkanlık haline getirmişti ve hemen her gün geliyordu, üstelik her gelişlerinde de çok ufak harcamalar yapıyorlardı (örneğin elli gram tereyağı alıyorlardı); fakat bunu parasızlık yüzünden değil, kilere ne kadar sık gelirlerse kendi öldürücü çevrelerinden o kadar sık kaçabildikleri için yapıyorlardı. Kilere inişlerindeki sıkılganlıkları, masumiyetlerinin de ispatıydı. Bu şekilde, yeni çevremdeki bu ilk birkaç günümde insanlarla yakın ve direkt temas içine girebilmiştim. Böylesine yakın ve kesin bir iletişim, benim için yıllarca imkânsız olmuştu. Önce zihnim, ardından da ruhum, okulun ve zorunlu eğitim sisteminin ölümcül baskısı altında boğulmuş, bense yıllar boyunca bu sistemin yarattığı sisin altında kalarak okul hayatının dışındaki hiçbir şeyi göremez olmuştum. Şimdi ise yine insanları görüyordum ve onlarla dolaysız bir ilişki başlatabilmiştim. Bu zamana dek sadece kitap ve yazılardan ibarettim, kitap ve yazılardan ibaret insanların arasında kalmıştım. Etrafım eskimiş, çürümüş tarihi bir küf

kokusuyla sarmalanmıştı ve gün geçtikçe ben de bu tarihin bir parçası haline geldiğimi hissediyordum. Fakat artık, tüm koku ve gerçekliğiyle, günü yaşamaya başlamıştım. Kararımı vermiştim ve artık bu durumu fark ediyordum. Yıllarca ölü halde kaldıktan sonra hayata dönmüştüm. Berbat eğitim metotlarıyla uzun yıllar boyunca boğulup dibe sürüklenmiş gerçek yeteneklerim, karakterimin olumlu yanları, kilerdeki ilk birkaç günümün sonunda yeniden yüzeye çıkmaya başladı. Yeni çevremde, bir yandan çalışma arkadaşlarım sayesinde, bir yandan da müşteriler yani gerçek birer insan olan müşteriler sayesinde karakterim hızla gelişti. Fakat en güzeli, bu iki farklı insan karakteri arasındaki yakın ilişkinin yararlılığıydı. İşimi bu bağlamda yapıyordum ve daha ilk andan itibaren büyük zevk almıştım. İşe yeni bir yiyecek karnesi çıktığı sırada başlamıştım, birkaç saat içinde de görevim yerleri süpürmek ve etrafı düzenlemenin ötesine geçti. Akşama doğru iş arkadaşlarım yorulmaya başlayınca beni müşterilerle ilgilenme işinde denediler. Sınavı geçtim. *Daha en başından itibaren faydalı olmayı istemekle kalmamış, gerçekten de faydalı olmuştum ve bu dikkatlerden kaçmamıştı, tıpkı daha önce, kilerde çalışmaya başlamadan evvel faydasızlığımın dikkat çekmesi gibi. Çıraklığa başlayarak hayatım boyunca süren faydasızlığıma son vermemi başarmıştım. Bugün bile bu çıracılık dönemimin, yaşamımın en yararlı yılları olduğunu biliyorum. Gerçi o dönemden önceki zamanlarımda da büsbütün yararsız olmadığını şimdi biliyorum, oysa o günlerde, Podlaha'nın yanında çalışmaya başlamadan önceki hayatımın faydasızlığına tam anlamıyla ikna olmuş haldeydim. Kilerde geçirdiğim zaman, başlangıcından itibaren değerli bir dönemdi; bitmek bilmez, anlamsız bir biçimde kafamdan geçen, sinirlerimi öldüren, umutsuz bir dönem değildi. Aniden yoğun, doğal ve yararlı bir gerçekliğe ka-*

vuşmuştum. Yoluma çıkan güçlükler çabucak yok olmuştu ki zaten onlar güçlük bile sayılmazdı, zira karşılaştığım her şey benim seçimlerimin sonucuydu. Daha önce bana karşı gelişen neredeyse her şey tersine dönmüştü. Burada daha ilk günlerden itibaren önceki hayatımdaki maske düşmüştü, önceki hayatımın berbat, dehşet verici bir dönem olduğunu anlamıştım. Her şeyin bir hata, bir yanlgı olduğu ortaya çıkmıştı, benim istediğim de tam olarak buydu. Geleceğim olmadığına dair önceki inancım yok olmuştu, artık geleceğim olabileceğine inanmıştım ve aniden her şey bende hayranlık uyandırmaya başlamıştı ki çok uzun zaman önce kaybolup gitmiş bir duy-guydu bu. Eskiden çoğu kez yaptığım gibi, kendimi bir geleceğim olacağına ikna etmem gerekmiyordu artık, bir geleceğim *vardı*. Yaşamıma yeniden kavuşmuştum ve onu yeniden avuç-larımın içine almıştım. Bunun için tek yapmam gereken, diye düşündüm, Reichenhaller Caddesi'nden geriye dönmektir; lise yerine çıraklığa, okul binası yerine kilere gitmek. Scherzhau-serfeld Mahallesi'nde, o güne kadar duyduğum ama hiç gör-medığım insanları gördüm. Büyükbabamın anlattıklarından bildiğim kadarıyla yoksulluk ve umutsuzluk içinde yaşayan insanlar vardı, ama onları hiç böyle yakından görmemiştim. Kentteki yetkililer Scherzhau-serfeld Mahallesi'ndeki koşulları örtbas etmek için her şeyi yapıyordu, ama gazetelerde haberler veriliyordu; zaten daha sonraları ben de *Demokratische Volks-blatt* Gazetesinde adliye muhabirliğini yaparken, Scherzhau-serfeld Mahallesi'ndeki insanlar hakkında her hafta haberler yazmak zorunda kaldım. Çoğunu çıraklık dönemimden tanı-yordum ve günün birinde mahkemeye düşecekleri daha o za-manlardan belliydi. Davalar sürerken, neden mahkemeye düş-tüklerini düşündüm. Bu nedenler kiler dönemimden iyi bildi-ğim durumlara dayanıyordu. Hâkimler benim bildiklerimi

bilmiyordu, üstelik bir insanın kaderinin bağı olduğu olayları dikkatlice inceleme zahmetine de girmiyordu: Her davayı birbirinin aynısı gibi görüyor, sıradan evraklara ve sözüm ona değişmez gerçeklere dayanarak, suçlu damgası yiyen kişiyi tammadan, onun çevresini ve geçmişini bilmeden, onu suçluluk noktasına getiren toplumu ve sebepleri hiç düşünmeden hüküm veriyorlardı. Hâkimler, neredeyse tamamen evraklara güvenerek kendilerini ikna ediyor; o dehşet verici, saçma ve son derece duygusuz yasalarla, önlerine getirilen insanları mahvediyorlardı. Her gün en az bir kez, bir yargıcın hırçınlığı yargılanan birinin yaşamını mahvediyordu. Bu gözlemi yapmak korkunçtu, hâlâ da öyle. Fakat şu an, hâkimlerin tasviriyile uğraşma zamanı değil. Söylemek istediğim şey şu; kilerdeki çıraklık dönemim bittikten sonra da o zamanki müşterilerden çoğuna sanık sandalyesinde denk geldim; gazeteleri açtığımda kiler dönemimden tanıdığım isimlerle, bir zamanlar orada gördüğüm insanların kaderiyle karşılaştım. Bugün bile, aradan otuz yıl geçmesine rağmen Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki insanları mahkeme tutanaklarında görüyorum. İşçi bulma kurumundaki memureye neden o kadar iş çıkarttığımı, ondan düzinelerce adres aldığımı biliyordum: Ben *ters yöne* gitmek istemiştim. Bu kelimeleri, oraya giderken kendi kendime sürekli tekrar edip durmuştum. Ardı ardına *ters yön, ters yön* diye söyleniyordum. Kadına *ters yönü* istediğimi söyledim, ne demek istediğimi anlamamıştı. Büyük ihtimalle aklımı kaçırdığımı zannetmişti, çünkü bu ifadeyi ona defalarca söylemiştim. Hakkında hiçbir şey, en ufak bir ayrıntıyı bile bilmeden beni nasıl anlayabilir ki zaten, diye düşündüm. Umutsuzca adres defterine gömülmüş ve bana bir sürü çıraklık önerisi sunmuştu, ancak bunların hiçbirisi *ters yönde* değildi ve ben tamamını geri çevirmiştim. Ben *başka* bir yöne gitmek

istemiyordum, istediğim şey *ters yöndü*, bir türlü anlaşıyor-
duk. Kadın defterden başka adresler vermeyi, bense reddet-
meyi sürdürdüm, çünkü ben *ters yöne* gitmek istiyordum. Ka-
dın bana karşı olabildiğince iyi niyetliydi, büyük ihtimalle işe
elindeki en iyi adreslerle başlamıştı. Şehir merkezindeki bir
çıraklığı önermişti örneğin, oldukça rağbet gören büyük bir gi-
yim mağazasıydı. Bununla neden ilgilenmediğimi de bir türlü
anlamıyordu. Beni iyi bir pozisyona yerleştirmek istemişti,
oysa ben iyi bir pozisyonla ilgilenmiyordum. Ben *ters yöne* git-
mekle ilgileniyordum. Bunu söyleyip durdum, ama o aldırış
etmiyor ve durmadan başka iyi adresler öneriyordu. Onun,
şehrin en ünlü ve en iyi –fakat benim ısrarla ilgilenmediğim–
adreslerini okuyan sesini bugün bile hâlâ duyabiliyorum. İçe-
riye *bir sürü* insanın girdiği bir dükkânı tercih ettiğimi, kadının
yanına girer girmez söylemiştim; fakat *ters yön* derken neyi
kastettiğimi anlatamamıştım. Ona yıllarca Reichenhaller Cad-
desi’nden kente gelip liseye gittiğimi açıklamıştım, şimdiyse
ters yöne gitmek istiyordum. İyi niyetli kadın ve sabit fikirli
ben; bu adres oyununu yarım saatten fazla oynamıştık, o bir
adres önermiş, bense reddetmiştim. Aradığım gibi şeyler ol-
madığı için her adresi geri çeviriyordum. Önerdiklerinin bir
tanesi bile (ki bugünün aksine o zamanlar Salzburg’da yüzler-
ce çıraklık imkânı vardı) benim istediğim gibi *ters yönde* de-
ğildi. Akla gelebilecek en iyi imkânlardı, ama benim istediklerim
değildi, bu fikrim sabitti; ta ki Karl Podlaha’nın Scherzhauser-
feld Mahallesi’ndeki adresini duyana kadar. Diğerlerinin aksi-
ne, bu adresi sakınarak çıkarmıştı kadın. Onun bakış açısına
göre bu iş, kabul edilemez bir seçenektir, hemen fark etmiştim.
Podlaha’nın adresini isteksizce dile getirmiş, ismini isteksizce
zikretmişti. *Scherzhauserfeld Mahallesi* lafını ise vurgulamıştı.
Bu isim onun için iğrenç bir tanımlamaydı, sanki söylemek için

kendisini zorlamıştı. Bu adresin benim için hiç de söz konusu olamayacağını belirtti. *Adres senin için söz konusu olamaz* cümlesini gerçekten dile getirmedi ama yüz ifadesi bunu kastettiğini anlamam için yeterliydi. Oysa Podlaha'nın adresi benim için söz konusuydu, çünkü burası istediğim gibi, *ters yöndeydi*. Anlayabildiğim kadarıyla kadın, bunun benim için doğru adres olduğunu söylediğinde bana inanmadı. *Scherzhauserfeld Mahallesi* sözünün onda yarattığı korku beni etkilemişti. Ben de birkaç kez, sırf kadının acı verici tepkisini ölçmek için *Scherzhauserfeld Mahallesi* sözünü yinelemiştim. Kadın durmadan yüzüme bakmış, aynı anda da benim *Scherzhauserfeld Mahallesi* dememi duymuş, özellikle de bu adresi kafama yazmamdan ötürü dehşete kapılmıştı. Bana başka adresler vermek istedi, ama ben bu adresten memnun olduğumu, bu adresin doğru adres olduğunu belirttim ve eğer bu adreste işe alınmazsam geri geleceğimi, Podlaha'nın adresi gibi, *ters yönde* olan başka bir adres isteyeceğimi söyledim. Kadın bir yandan beni memnun ettiğine sevinmiş, diğer yandan anlamasına biraz olsun izin verdiğim düşünce tarzımdan ürkmüştü. Benim için en iyi adresleri, ilerleyebilmem için en uygun olanakları çıkarıp vermiş, bense ona göre en kötü olanı seçmiştim. Bana *Scherzhauserfeld*'le ilgili bir uyarıda bulunmadı, ama *Scherzhauserfeld Mahallesi* ve *Podlaha* sözlerinden bile iğrendiği dikkatimi çekmişti. Dahası, benim ters yön olarak tanımladığım şeyi alabildiğine aşağılık buluyordu; ben onun tüm olumlu öğütlerini yok sayıp bu tarafı seçtiğimde de (Podlaha'nın adresi konusunda ne kadar ciddi olduğumu da artık anlamıştı) bana karşı küçümsemeden başka bir duygusu kalmamıştı. Genç, akıllı fikri yerinde, daha iki-üç saat öncesine kadar lise öğrencisi olan bir insanın; önerdiği bütün güzel, hatta mükemmel pozisyonları reddedip en kötü, en berbat, neredeyse yüz karası bir işi kabul

etmiş olması, ona göre hiçbir şekilde anlaşılabilir değildi. Belki de birden ortaya çıkan, dehşet verici tehlikeli bir humma taşıyordum, belki de tek çaresi beni artık ciddiye almamaktı. Ben odasından çıkarken, düşüncelerimi sadece geçici bir aşama, bir ergenlik sanrısı zannetmiş olabilir. Fakat ben kesinlikle geri dönmedim, eminim bu onu bir kez daha düşündürmüştür. Kafası karışık, beyni hummalı bir öğrenci demiş olmalı, sıradan bir durum, herhalde çoktan atlatmıştır. Gerçi kadın her halükarda beni çoktan unutmuş olmalı. Eğitim sistemiyle ilgili herhangi biri ya da bir şey, benim için asla bir anlam ifade etmemişti, oysa kilerle ilgili olan her şeyin hemen ve yoğun biçimde çekiciliğine kapılmıştım. Kilerdeki her şey, kilerle alakalı her şey, benim için tam bir cazibe kaynağı, hatta bir aidiyet, ateşli bir bağlılık haline geldi. Kendimi kilerin bir parçası gibi hissettim, oysa okulun dünyasına dair böyle bir hissim asla olmamıştı. Şimdi görüyorum ki, Reichenhaller Caddesi, asla *benim* caddem olmamıştı, tıpkı *benim* yönüm olmadığı gibi. Benim caddem Rudolf-Biebl Caddesi'ydi. *Benim* yönüme gidiyordu; oradan yürüyerek, Lehen Postanesi'nin ve Bulgarların sebze bahçesinin önünden geçerek, spor sahasının çitlerini aşarak mahalleye ulaştım; *kendi* yolumda, *kendi* insanlarıma doğru yürüdüm, oysa diğer yöndeki hiçbir şey asla benim olmamıştı. Daha da ileri giderek diyebilirim ki, Reichenhaller Caddesi'nden geçen yol beni her daim, durmadan ve akla gelebilecek en büyük dikkatsizliklerle kendimden uzaklaştırıp gündelik bir dehşetin içine –ki bu dehşetin sonuçları apansız ölümcül sonuçlara da dönüşebilirdi– atan yol olmuştu. Rudolf-Biebl Caddesi ise beni *kendime* götüren yol olmuştu. Her gün tek başıma Scherzhauserfeld Mahallesi'ne ve kilere yürümek, aslında kendime doğru yürümekti, her geçen gün kendime daha da yaklaşıyordum. Oysa Reichenhaller'de yürümeye

devam etseydim her gün biraz daha kendimden uzağa, olmak istemediğim bir yere doğru yürüyecektim. Bu istemediğim yola beni yetiştirenler, adımlarıma yön verenler, geleceğimi belirleme sorumluluğunu üstlenenler tarafından zorlanmıştım; yeteneğimi, hem *zihinsel* hem de *bedensel* açıdan yanlış değerlendirilenler tarafından. Benim adıma o yolu seçmişler ve orada yürümem gerektiğini buyurmuşlardı, üstelik hiçbir itiraz da tahammülleri yoktu. İşte tam o anda ben bu geri dönüşü gerçekleştirmiş, Fischer von Erlach Hastanesi'ni geçerek Gaswerk Sokağı'ndan işçi bulma kurumuna ulaşmıştım. Henüz yoldayken, tam geriye döndüğüm sırada *artık doğru yolda olduğum* fikri beynimde canlanmıştı. Yıllarca her sabah, bana dayatılan bu hayatta bir kırılma yaratmam gerektiğini düşünmüştüm, ama hiçbir zaman bir şey yapabilecek kudreti kendime bulamamıştım. Uzun yıllar süresince, her defasında kesintisiz bir gerginlikle, hem de isteğim dışında bu yolu yürümeye zorlanmıştım, fakat sonunda bunu ansızın değiştirebilecek gücü kendimde buldum ve geriye dönmeyi başardım. Lakin böyle bir geri dönüş, ancak duygu ve düşüncelerin doruk noktasındayken olur, bu öyle bir andır ki, kişi ya bu geri dönüşü gerçekleştirecektir ya da artık kendini öldürmekten başka çare görmeyecektir; her şeyi göze alabilen insanın hali onun en yoğun ve ölümcül anıdır, tıpkı benim o zamanlar içinde bulunduğum durum gibi. Hayat kurtarıcı böyle bir anda, ya her şeye karşı koymalıyız ya da yok olmayı seçmeliyiz. Ben kendimde her şeye karşı koyma gücünü bulabildim ve *her şeye karşı* Gaswerk Sokağı'ndaki işçi bulma kurumuna gittim. Öğrenim mekanizması kentte bilinçsiz kurbanlarını bir kez daha ele geçirirken ben Reichenhaller Caddesi'ndeki geri dönüşümle ondan kaçmayı başardım. Bir an içinde, mekanizmanın binlerce, yüz binlerce ve milyonlarca kurbanından biri olmamaya karar ver-

miştim. Geri dönmüş ve memurun oğluna yola kendi başına devam etmesini söylemiştim. O sabah, güçsüzlüğümün sonuçları benim için fazlasıyla açıldı: Kendimi Mönchsberg’den aşağıya atmak istemiyordum, yaşamak istiyordum. Böylece o sabah geri döndüm ve yaşamak için Mülln ve Lehen yönüne doğru koştum. Hızla, daha büyük bir hızla, son yıllarda benim için öldürücü bir alışkanlık haline gelen her şeyi geride bırakarak, ilk ve son kez koştum. İşçi bulma kurumuna girdiğimde, içimde ölümcül bir korku vardı. Binaya herkes gibi yürüyerek girmemiş, ölüm korkusu içinde oraya sığınmıştım. Birkaç dakikada *içimdeki her şeyi, bana karşı olan her şeyi* ters yüz ederek Mülln ve Lehen Caddesi’nden koşmuş, ölüm korkusu içinde işçi bulma kurumuna girmiştim. Kendi kendime *ya şimdi ya asla* demiştim. O anda yapmam gereken gayet açıktı. Zaten fazlasıyla yara almıştım, artık tereddüde yer yoktu. Merdivenleri çıkarken düşünüyordum: Hâlâ bu itici, içimde korku uyandıran, yoksulluğun her türlüşünü barındıran pis kokulu işçi bulma kurumu binasından geçmek zorundaydım. Bunu da yaparsam kurtulabilecektim. Bu korkunç binayı, hayatımı kurtaracak bir çıraklık bulmadan terk etmeyeceğim, dedim kendi kendime. Bu fikirle birlikte memurenin odasına girdim. Nasıl bir çıraklık istediğime dair hiçbir düşüncem yoktu, ama orada durup bekledikçe fikirlerim giderek netleşti, yalnızca çok sayıda insanla muhatap olabileceğim bir çıraklık istiyordum – tabii mümkünse bir de faydalı olacaktım. Kadın adresleri araştırdıkça ben bir şeyden daha da emin oldum: Bir bakkal dükkânında çalışmak istiyordum. Birçok zanaat işinde olduğu gibi insanın kendisiyle baş başa kaldığı meslekler benim için söz konusu değildi, ben insanların arasında olmak istiyordum, olabildiğince heyecan verici koşullarda, faydalı olabileceğim bir yerde. İnsanların kendilerini anlaşılır kılmakta ge-

nellikle güçlük çekmek gibi tuhaf bir özelliği vardır ve çoğu durumda da bu özelliğin sonucu tam bir anlaşılamama halidir. Kadın beni anlamamışsa da, onu son noktasına kadar zorlayıp tahammül sınırlarını aştığımda durumu kavramış, Bay Podlaha'nın adresini önüme koymuştu. O zamana dek benim deli olduğumu sanmış, beni kesinlikle ciddiye almamıştı. Ama sonunda benden bıkip kurtulmak isteyince Podlaha'nın adresini çıkarıp bana vermişti. Belki de bir beyin humması geçirdiğimi düşünüp birkaç saat sonra normale döneceğimi sanmıştı. Ne düşünürse düşünsün, ben işime yarayacak bir adres elde etme konusunda son derece kararlıydım. Benim niyetimin ciddiyetinden, hatta belki de o andaki akıl sağlığımdan kuşku duyuyordu. Ergenliğin bazı taşkınlıkları vardır ve böylesi bir taşkınlık genç bir lisenin işçi bulma kurumuna koşmasına, bir bakkal dükkânının onu dayanılmaz bir günden, hiç olmazsa birkaç saatliğine kurtaracağını düşünmesine, böylece mutlu olmasına yol açabilir. Ama benim yapmak istediğim şey kuşku götürmezdi. Bir an içinde kendimi salıvermiş olabilirim, okul zorunluluğunun tüm dehşet vericiliğinden aşağıya, bir bakkal dükkânının çıraklığına inmiş olabilirim. Henüz Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki Podlaha'nın kim ya da ne olduğunu bilmiyordum, kadına veda ettim ve işçi bulma kurumundan koşarak çıktım. Gaswerk Sokağı'ndan geçtim, Scherzhauserfeld Mahallesi'ne gittim. O ana dek orası benim için Salzburg'un o dehşet verici mahallesinin adıydı, bense özellikle bu dehşet verici mahallenin çekimine kaçınılmaz biçimde kapılmıştım; öğrendiğince hızlı koştum ve kısa sürede adresi buldum. Derhal kileğe girdim ve kendimi tanıttım. Bir an sonra Podlaha'nın dükkânının daracık yan bölümündeki yazı masasında otuyordum. Karl Podlaha'nın kilerindeki izlenimlerin üstümdeki etkilerine alışırken, o anda lisedekilerin alt tarafı liseli oldukla-

rını düşünüyordum. Belki de geleceğim bu kilerde, diye düşündüm; kilerde kalma düşüncesi aklımda durdukça verdiğim kararın doğru karar olduğuna daha da inanıyordum. Bir anda daha önce ait olduğum toplumdan kaçmış, Bay Podlaha'nın kilerine gitmiştim. Şimdi orada oturuyor ve onunla konuşmak için bekliyordum. Orta boylu, biraz tombul ve ne çok candan ne de soğuk olan bir adamdı, bense bu adamdan kurtuluşumu sağlayacak şeyleri duymayı bekliyordum. Dükkanın aralık kapısından yumuşak ve güven verici sesini duyduğum, kendisini basitçe *şef* diye tanımlayan bu adamın üzerinde bıraktığım ilk izlenim nasıldı? Tek başıma oturduğum ilk on beş dakikada, Bay Podlaha'nın yanında çırak olma arzum giderek güçlenmişti, onun akıllı ve kabalıktan uzak biri olduğunu hissetmiştim. Okulda gerek öğretmenlerle gerekse diğer öğrencilerle ilişki kurmak bana her zaman oldukça zor gelirdi. Kendimle diğer insanlar arasında hissettiğim o daimi gerilim başkalarıyla arama mesafe koymanın yanı sıra, neredeyse hiç değişmeyen bir düşmanlık ve haset yaratıyordu. Zamanla, çıkışı olmayan bir izolasyona girmiştim; rahat olduğum evde bile, akrabalarımın zorlukla kurduğum ilişkileri güç bela yürütebiliyordum. Fakat kilerde, bunun tam tersi, hiçbir zorluk yaşamadım. Açıkçası hem iş arkadaşlarımla hem de mahallenin insanlarıyla aramdaki bu kolay iletişim beni şaşırtmıştı, hepsiyle daha en baştan karşılıklı bir anlayış içerisine girmiştik. Scherzhauserfeld sakinleriyle yaptığım sohbetler ve onlarla ilişkimde de en ufak bir sıkıntı olmamıştı. Zamanla hepsini tanıdım, hepsi benim günlük yaşayışımın bir parçası haline geldi. Tanıma fırsatı bulduğum ilk kişiler fabrika işçileri, madenciler, tramvay ve demiryolu çalışanlarının eşleri ile çocukları oldu. Ağır alışveriş paketlerini götürmelerine yardımcı olurken evlerini ziyaret etme fırsatı buldum. Scherzhauserfeld Mahallesi'ni, alışveriş

çantalarını ya da elli kiloluk patates çuvallarını çeşitli bloklara sürüklerken gerçekleştirdiğim sohbetler sayesinde tepeden tırnağa tanıyabildim. Kilere gelen kadınlar ve çocuklar yoluyla onları evlerinde bekleyen kocalarını, bebeklerini, yaşlılarını tanımıştım; kısa süre içinde mahalledeki birçok evi yalnız dıştan değil içeriden de biliyor hale gelmiştim. Ayrıca Scherzhauserfeld Mahallesi'nde konuşulan dili de öğrenmiştim, bu dil benim evden ya da kentten bildiğimden, hatta Lehen'in geri kalan yerlerinde konuşulan dilden son derece farklıydı. Scherzhauserfeld sakinleri, Lehen'dekilerden daha yoğun, daha anlaşılır bir dil kullanıyorlardı, bense kısa sürede *onların* diliyle konuşmayı öğrendim, çünkü *onlar* gibi düşünmeyi öğrendim. Burada herkes bir bekleyiş içindeydi ve Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki insanlar beklerken düşünürlerdiler. Scherzhauserfeld Mahallesi kentin kalbinde bir kusurdu, kentteki yetkililer de bu kusurun farkındaydı. Bu mahalle, Salzburg'un bu lekesi, günlük gazetelerin sütunlarında sürekli adli haberlerle ya da bölge yönetiminin geçici çözüm önerileriyle boy gösteriyordu. Salzburg'un bu lekesinin sakinleri de görüntüde bir kusur yarattıklarının bilincindeydiler. Leke giderek büyüyordu. Burada kentin dışladığı ya da üstünü örtmeye çalıştığı, normal bir insanın kaçmak isteyeceği her şey vardı. Burası Salzburg'un kara lekesiydi; hatta bugün de Scherzhauserfeld Mahallesi denildiğinde Salzburg'un içinde yoksulluk, açlık, suç ve pislikten oluşan kirli leke, bir utanç kaynağı olarak hatırlanır. Oysa bu insanlar çoktan kirli bir ayıp olduklarını kanıksamışlardı. Beklemedeydiler, ama temelinde bir şey beledikleri yoktu. Boş verilmiş, unutulmuş; sürekli gönülleri alınmış ama sonucunda yine unutulmuşlardı. Scherzhauserfeld, o kara leke, sadece seçim zamanlarında gündeme geliyor, fakat seçimler biter bitmez yine eski unutulmuşluğuna geri dönü-

yordu. Scherzhauserfeld sakinleri de, onlarca yıl boyunca paylaşılan acıların içinde ve diğer Salzburgluların Scherzhauserfeld lafını duyduklarında midelerine saplanan küçümseyici sancı karşısında, kendilerine has bir gurur geliştirmişlerdi; kaderlerinden ve kökenlerinden, hatta Salzburg'un pis lekesi, *Salzburger Volksblatt* Gazetesi'nin sözleriyle *kentin en büyük ayıbı* olmaktan gurur duyuyorlardı. Scherzhauserfeld Mahallesi'nde yaşamak demek, pislik ve utanç içinde yaşamak demektir. Tüm kente göre, orada dışlanmışlar vardı; Scherzhauserfeld Mahallesi'nden söz etmek suçlulardan, daha doğrusu alkoliklerden, hapisane kaçkınlardan, hatta alkolik hapisane kaçkınlardan söz etmek anlamına geliyordu. Herkes Scherzhauserfeld Mahallesi'nden kaçınıyordu. İnsanın burada büyümesine rağmen hayattan bir şeyler beklemesi ölüm fermanını imzalamakla eşdeğerdi. Suçlular gettosu olarak damgalanan Scherzhauserfeld Mahallesi, kentin diğer kesimine göre suçtan başka bir şeyin bulunmadığı yerdirdi ve mahalleden ayrılan birisinin tek bir tanınımı vardı: Şehre inen bir suçlu. Kimse bu düşünceyi dile getirmekten çekinmezdi, Scherzhauserfeld insanları da bu yüzden hep güvensiz ve sakıngan olmuşlardı. Yıllarca süren suçlanma ve küçümseme yüzünden zamanla kendileri de buna inanmış, ayrı nitelendikleri gibi *it kopuk takımı* olduklarını düşünmeye başlamışlardı. Bir noktadan sonra –ki bu çok çok önce, yaklaşık kırk ya da elli yıl önceydi– Scherzhauserfeld Mahallesi'nin, Salzburg'un mahkemelerini ve Avusturya'nın cezaevlerini durmadan besleyen bir kaynak haline gelmiş olmasına şaşdırmamak gerekir. Yıllar boyu polis ve mahkemeler Scherzhauserfeld Mahallesi'yle yoğun olarak uğraşırken kent yönetimi hiç ilgilenmedi; göstermelik yapılan sosyal yardımlar da, yönetimin yeteneksizliklerinin üzerini örtmek için bir bahane olarak kullanıldı. Bugün

bile, Scherzhauserfeld'deki günlerimin üzerinden otuz yıldan fazla bir zaman geçmiş olmasına rağmen, bir Salzburg gazetesinde dava haberi görürsem Scherzhauserfeld'le ilişkilendirildiğini okuyorum. Otuz yıl öncesine göre oradaki durumların daha da kötüleştiğini düşünüyorum. Bugün orada, eskiden, otuz yıl önce çayırların olduğu alanlarda, günümüzün manasız kamburları, yüksek apartmanlar ve gökdelenler yükseliyor. Ben o geniş çayırlardan, körler ve sağır kurumunun, Lehen Postanesi'nin yanından, çakıl taşlı yollardan, artık yok olmuş sayısız doğal ot ve toprak kokusunun, küçük göletlerin yanından geçerek işime gidiyordum; bugünse orada artık sadece insanı tiksindiren egzoz gazlarının pis kokusu var. Kent ile Scherzhauserfeld Mahallesi arasında, sanki aradaki mesafe ısrarla korunmak istenir gibi çayırlar ve tarlalar kuşağı, tahtadan yapılmış derme çatma domuz ahırları, irili ufaklı mülteci kampları, sağda solda köpek delisi insanların meskenleri, kentin dışladığı hayat kadınlarının ve alkoliklerin kulübeleri bulunuyordu. Kent tam da kendisine gerekli gördüğü uzaklıkta; dışladığı, yoksul, çaresiz ve sefil gördüğü, başka bir deyişle fazlalık olarak tanımladığı insanlar için ucuz ve ruh karartıcı bir site kurmuştu bu çayırların üzerine. İçinde yaşayanlarla karşılaşamayacakları kadar uzakta, istemeyenlerin yaşamları boyunca haberdar olmayabilecekleri bu site, Sibiry'a'daki ceza kamplarını andırıyordu – üstelik bu benzerlik sadece sokakların adsız, numaralı olmasından kaynaklanmıyordu. Daire bile denemeyecek tek katlı blokların ortasından çıkan basamaklar dar bir sahanlığa açılıyor, oradan çift daireli katlara ulaşılıyordu. Daireler bir ya da iki odalıydı, çok çocuklu aileler iki odalı dairelerde oturuyorlardı. Musluk koridordaydı ve sadece tek bir ortak tuvalet vardı. Blokların duvarları suntadandı, ucuz sıvayla kaplanmıştı. Yalnızca üç katlı bloklar tuğladan yapıl-

mıştı ve onlarda imtiyazlı proletarya denilen kişiler oturuyordu. Bizim bakkal dükkânımız da böyle bir üç katlı bloğun bodrum katındaydı. Her gün en az bir aile kavgası ve günde en az bir kez köşede bir polis arabası olurdu. Ölmek üzere ya da bıçaklanmış birini kurtarmak için bir ambulans, yatağında sefil bir biçimde öldürülen birini almak içinse bir cenaze arabası sık sık mahalleye gelirdi. Çocuklar zamanlarının çoğunu, Salzburg'un yegâne isimsiz sokaklarında geçirirlerdi. Sürekli bağırış ve gürültü yaparlardı, çünkü sokaklarda bağırarak ve gürültü çıkaracak bol bol yer vardı. Gürültüleriyle Scherzhau-serfeld Mahallesi'nin korkunç sessizliğinin üzerini örterlerdi; bu sessizlik, bağırış ve gürültü olmadan öldürücü bir kimlikteydi. Eve dönünce orada gördüklerimi anlatıyordum, fakat insanlar kendilerine korkunç, dehşet verici, insanlık dışı ve tüyler ürpertici şeyler anlatıldığında hiçbir zaman inanmıyor, duymak istemiyor ve her zaman yaptıkları gibi dehşet verici hakikatleri yalan olarak niteliyorlardı. Ama insan ne olursa olsun gerçeği anlatmaktan vazgeçmemeli, korkunç ve dehşet verici de olsa yapılan tüm gözlemler hiçbir koşulda saklanmamalı ya da çarpıtılmamalıdır. Bana düşen şey sadece izlenimleri aktarmak, bu izlenimler nasıl karşılanırsa karşılansın, bunları her zaman anlatmaya değer buldum. Bazı şeyleri artık çok zor anımsıyorum, ama bazı şeyler de daha dün olmuş gibi berrak. İnsanlar kendilerini kurtarmak için, çoğu zaman en bariz gerçeklere bile inanmıyorlar. Huzurlarını bozmamak için sorun çıkaranlardan kaçıyorlar. Ömrüm boyunca ben de böyle bir baş belası oldum ve akrabalarımın da dediği gibi her zaman bir baş belası olarak kalacağım. Hatırladığım kadarıyla annem bana baş belası derdi, buna vasım ve kardeşlerim de katılırlardı. Ben yazdığım her cümleyle, aldığım her nefesle hâlâ bir baş belasıyım. Hayatım boyunca varlığım başlı başına bir huzur-

suzluk kaynağı oldu. İnsanları her zaman rahatsız ettim, onlara her zaman dert yarattım. Yaptığım ve yazdığım her şey, huzur bozucu ve tedirgin edici. Bütün varlığım, huzur bozma ve dert yaratma üzerine kurulu, gerçeklere dikkat çekiyor olmam, insanları tedirgin eder. Kimileri insanları rahat bırakır, benim gibi bazıları da insanları sinir eder. Ben rahat veren bir insan değilim, böyle biri olmayı da istemiyorum. Bugün Scherzhauserfeld Mahallesi hakkında yazıyor oluşum da, Salzburg kent yönetimini huzursuz ve sinir ediyor. Yaşamımın en önemli zamanı dediğim çiraklık zamanımı anımsıyorum, kendimce *araf* dediğim Scherzhauserfeld Mahallesi'ni anımsıyor olmam da çok doğal. Scherzhauserfeld'e her gittiğimde, Scherzhauserfeld'e gidiyorum demezdim, arafa gidiyorum derdim. Her gün Salzburg kent yönetimi tarafından dışlananlar için inşa edilen arafa gittim. Eğer araf diye bir yer varsa, dedim kendi kendime, orası Scherzhauserfeld'e benziyordur. O zamanlar cehenneme hâlâ inanıyordum. Artık cehenneme inanmadığıma göre Scherzhauserfeld Mahallesi'nin adı cehennem olmalı, orada yaşayanlar için oradan daha kötü bir yer olamazdı. Bu insanların hiçbirinin kurtuluş umudu yoktu ve ben onların, yaşlıların ve gençlerin gün be gün mahvoluşlarını gördüm. Hiç duymadığım ölümcül hastalıkları vardı ve en korkunç suçları işliyorlardı. Çoğu, paçavraların içine doğuyor ve paçavraların içinde ölüyordu. Hayatları işçi önlüğü içinde geçiyordu. Çıldırmış gibi çocuk yapıyorlar ve çaresizliklerinin sonucu olarak ortaya çıkan ahmaklıkları yüzünden bu çocukların ölümüne sebep oluyorlardı. Scherzhauserfeld sakinlerinin canlı gövdeleri içinde çürümelerinin kokusunu duyabiliyordum. Bir rastlantı, diye düşünüyordum beni arafa (ya da cehenneme) gönderen. Kimse arafı (ya da cehennemi) tanımaz, bilemez, bu yüzden o konuda konuşamaz. Doğruyu ancak ya-

şayan bilir, bunu aktarmak istediğinde de otomatikman yalan-
cı olur. Anlatılan her şey sahteleştirmedi, yani ancak sahtelik-
ler ve sahteleştirmeler aktarılabilir. Doğruluğu bulma arzusu,
tıpkı diğer arzular gibi sahteliğe ve sahteleştirmeye giden en
hızlı yoludur. Bir insanın bir dönemini anlatması ise, ne kadar
eskiye dayanırsa dayansın, ne kadar kısa ya da uzun olursa
olsun, yüzlerce, binlerce, milyonlarca sahtelik ve sahteleştir-
menin toplamıdır, yazan kişiye göre de bunların hepsi doğru-
dur ve hiçbir yalan içermez. Hafızası kesin olaylara ve krono-
lojiye dayanır, oysa ortaya çıkan şey, gerçek olgular değil, baş-
ka bir şeydir. Yazılanlar her ne kadar yazanın *doğruluk arzusu-
nu* ortaya koysa da doğruya uymaz, çünkü doğruluk asla akta-
rılmaz. Bir şeyi anlatırız, onu *dürüstçe* ve *sadakatle* anlattığımızı
zannederiz, oysa sonunda öyle olmadığını saptamak zorun-
da kalırız. Bir durumu açıklığa kavuşturmak isteriz ama o asla
bizim açıklamak istediğimiz durum olmaz, o hep başka bir
durumdur. Asla doğru bir şey anlatmadığımızı kabul etmek
zorundayız, buna rağmen doğruyu anlatma çabasından da
ömür boyu vazgeçmemişizdir. Doğruyu söylemek isteriz, ama
bunu başaramayız. Bir şeyi doğru bir şekilde betimleriz, ama
açıklamamız doğru olandan başka bir şeydir. Açıklamak iste-
diğimiz noktanın gerçekliğini anlamak zorundayız, ama ne
kadar çaba göstersek de açıkladığımız şeyle asla olguyu göre-
meyiz. Bunu bilerek, doğruyu yazma isteğinden çoktan vaz-
geçmiş olmalıydık, yani yazmaktan tamamen vazgeçmeliydik.
Doğrunun anlatılması ve dolayısıyla gösterilmesi olanaksız
olduğundan, doğruyu yazmak ve betimlemek istemekle, doğ-
runun asla söylenemeyeceğini bilmemize rağmen doğruyu
söylemekle yetindik. Doğru dediğimiz şey, mantıklı düşünül-
ürse aslında bir yalan ve bu yalan, ondan kurtulamadığımız
için doğrunun kendisi. Burada betimlenen şey doğru olandır

ve yine de doğru olmayandır, çünkü doğru, olamaz. Okuduğumuz onca şey içinde asla tek bir doğruyla bile karşılaşmadık, üstelik tekrar tekrar doğruları okumuş olsak da. Hep aynı; onlar doğru görünümündeki yalanlar ve yalan görünümündeki doğrulardı. Asla doğru olmadığını ve olamayacağını bildiğimiz halde *yalan söylemeyi istemek ile doğruyu yazmak* arasında ne fark var? Ömrüm boyunca hep doğruyu söylemek istedim, ama şimdi görüyorum ki onlar hep yalandı. Sonuçta önemli olan, sadece yalandaki doğruluk payına dayanıyor. Aklım bana çoktan beri doğruyu söylemeyi ve yazmayı yasakladı, çünkü bu şekilde yalnız yalan söylenir ve yazılır; oysa yazmak benim için yaşamsal gereklilik, ben bu nedenle yazıyorum, her ne kadar yazdıklarım yalandan başka bir şey olmasa da, beni doğru olana götürüyor. Elbette doğruyu isteriz, ama dürüst olmak gerekirse, doğru diye bir şeyin var olmadığını da biliyoruz. Burada anlatılanlar doğrudur, ama aynı zamanda da değildir ve bunun tek sebebi de doğrunun bir dilekten öteye geçmemesidir. Çıraklık dönemimi neden daha sonra, belki de çok daha sakince anlatabileceğim bir dönemde değil de şimdi anlattığım sorusunun yanıtı ise basit: Gazetede okuduğuma göre kent yönetimi Scherzhauserfeld Mahallesi'ni yıkmaya, yarı yüzyıllık tuğla ve asbestin tanıklığını ortadan kaldırma, arafı (ya da isterseniz cehennem de diyebilirsiniz) yerle bir etmeye, ardında onlarca yıllık bir mutsuzluğu barındıran duvarları imhaya kalkışmış. Gazetedeki bu ufak hatırlatma, belleğimde oldukça gerilerde kalmış, kentin ürkütücü üvey evladına, herkesin kendini uzak tuttuğu Scherzhauserfeld Mahallesi'ne dair anılarımı harekete geçirdi. Scherzhauserfeld Mahalleli *olmak, orada yaşamış ve çalışmış olmak* ya da Scherzhauserfeld'le herhangi bir ilişki içinde olmuş olmak in-sanda bu haberle ilgili doğal bir tepkiye yol açardı. Oralı ol-

mak ya da orayla ilişkili olmak insanın ömrü boyunca taşımak zorunda olduğu bir lekeydi ve bu lekeyi Scherzhauserfeld sakinleri de ömür boyu taşıdılar; ömür boyu taşıdılar çünkü ömürleri ya tımarhanede, ya hapis hanede ya da mezarlıkta son buluyordu. Çocuklar bile bu haletiruhiye içine, yani Scherzhauserfeldli olmaktan kurtulmanın imkânsızlığı içine doğuyordu. Ömürleri boyunca bu leke yüzünden acı çekiyorlardı; bugüne kadar mahvolmadılarsa bile gelecekte, ne kadar inkâr ederlerse etsinler bundan etkileneceklerdi. Scherzhauserfeld Mahallesi bir yanıyla umutsuzluk, diğer yanıyla bir utanç gettosuydu. Bu insanlara bir kere bakmak, onların Scherzhauserfeld'den geldiğinin anlaşılmasına yetiyordu. Her şehirde, özellikle de büyük şehirlerde insanların nereden geldiği, usta gözlemciler tarafından hemen anlaşılabilir; usta bir gözlemci, bir insanla karşılaştığı anda onun araftan mı yoksa cehennemden mi olduğunu anlayabilir. İçinde bir araf ya da cehennem barındırdığını hiçbir zaman kabul etmeyen Salzburg'ta da bu arafın yerleşikleri, daha metrelerce uzaktan tanımlıyordu; hepsi kaybolmuş, şaşkın, güvensizlikle sağda solda dolanan, son derece mutsuz kişilerdi. Scherzhauserfeld Mahallesi sakinleri olarak damgalanarak, dışlanmış kelimesinin en temel anlamını kaçınılmaz şekilde taşıyorlardı. Devlet, şehir ve kilise bu insanlar karşısında çoktan başarısızlığa uğramış, ümitlerini keserek onları kendi hallerine bırakmıştı; üstelik boşlayanlar yalnızca makus, hain ve müşkül pesent şehirli-ler değil, aynı zamanda Scherzhauserfeld sakinlerinin ta kendileriydi. Herkes onlara vebalı gibi bakıyordu. Kentte bir dükkâna girdiklerinde küçümseniyorlardı, bir kuruma adım attıklarında aşağılanıyor ve alay konusu oluyorlardı, mahkemeye çıkarıldıkları anda hüküm giiyorlardı ve bu hüküm anında infaz ediliyordu. Salzburg Halkı, Scherzhauserfeld

Mahallesi'ni bir cüzamlı bölgesi, bir sürgün yeri, bir ölüm fermanı olarak görüyordu; mahalleliler de sonunda bunu kabulendi. Yaşam burada yozlaşmıştı ve sonunda ölüp gitmekten başka bir seçenek yoktu, oysa birkaç yüz metre ötede, dünyanın tek hâkimi havalarındaki sapık bir şehrin montaj hatlarında zevk ve sefa üretimine aralıksız devam ediliyordu. Scherzhauserfeld'deki herkes, mahalleden kaçıp daha iyi bir yaşam sürmek istemenin anlamsızlığının farkındaydı, böyle bir kaçış deneyini gerçekleştirenlerin içine düştüğü daha büyük umutsuzluğu ve yalnızlığı görüyorlardı. Bir şekilde gitmiş olanlar ya perişan oldular –çünkü ne olursa olsun, ne yaparlarsa yap-sınlar Scherzhauserfeldli olarak kaldılar ve anıldılar– ya da mahalleye geri dönüp orayı hiç terk etmeyenlerden daha sefil bir hayat sürüp öldüler. Bir tanesi, bütün Avusturya ve Almanya şehirlerinde oyuncu olmayı denedi, ama yıllar sonra (annesinin sözleriyle) *tamamen çöküntüye uğramış olarak* geri döndü; yarı çürümüş halde, sancılar içinde, bir deri bir kemik kalmış, artık insan bile denemeyecek şekilde, eski yakışıklı halinin tam tersi şekilde; annesinin divanında ölüp gitti. Bir başkası profesyonel dansçı oldu. Biri Amerika'ya, biri de Avustralya'ya gitti, ancak onlarca yıl içindeki yüzlercesi gibi geri dönüp Scherzhauserfeld'de perişan oldular ve ölüp gittiler. Anne ve babaları da bu sonu beklemişti. Bunlar dolambaçlı yolları deneyenlerdi. Arada bir bazısı yurt dışına da çıkabiliyordu ama yol her zaman başlangıca dönüyordu; bu sırada anne, baba, kardeş ve diğer akrabaları da evde, ölesiye içiyordu. Çocuklar, sürekli içen ve bütün günlerini ahmaklık ve umutsuzluk komasında geçiren aileler içine doğuyor, daha başlangıçta parçalanmak ve bozulmak zorunda kalıyorlardı. Korkunç hayatlarında, kızlar ancak gündelikçi, erkekler ise nadiren usta yamağı ya da kömür madencisi olma şerefine eriş-

biliyordu ki bu da her an değişebiliyor, hastalık ve suça yönelebiliyorlardı. Kısacası yaşamları, öldükleri güne kadar hastalık ve suç arasında durmadan gelip gitmekten başka bir şey içermiyordu. Daima bir suçlama mekanizması içinde varlık gösteriyorlardı, biraz rahatlamak ya da nefes almak için herkesi ve her şeyi suçluyorlardı; Tanrıyı, dünyayı, birbirlerini... Hepsi de *ölümcül bir hastalık olarak suçlama ve suçlanma çılgınlığı* içinde varlığını sürdürüyordu. Parçalanma ve mahvolma dışında bir şeyleri yoktu, hayatlarını yalnız bunlarla sürdürüyorlardı, birbirlerini de karşılıklı olarak ve aralıksızca parçalayıp mahvediyorlardı. Yaşamları umutsuzluğun ölümcül yoğunluğuyla doluydu; hem erkekler hem de kadınlar hastane, tımarhane ve hapishanelere sığınuyordu. Önceleri, bazı müşterilerin saldırgan tavrını anlamamıştım, iyi ya da kötü olarak nitelendirmiyorum, sadece anlamamıştım. İki taraflı bazı lafları, çok anlamlı yorumları, değişik kullanımları vardı; ama birkaç gün geçince neden ve nasıl söz ettiklerini kavramıştım. Şehirdeki insanların asla açıkça konuşmadığı şeylerden söz ederlerdi. Bu açık sözlülüğün de neden daha çekici ve duyarlı olduğunu, hatta diğerklerinin sahtelikleri ve ikiyezölülüklerine göre kulağı daha güzel geldiğini anlamıştım. Scherzhauserfeld'de, ahlaka aykırı denilen söz ve deyişlerin yüzlerce çeşidini kısa sürede öğrendim. Bu insanlar hiçbir sözü esirgemiyordu. Onların bu *açıklığına* alışmam için birkaç hafta yeterli olmuştu, hatta zamanla bunlara ben de yenilikçi katkılarda bulunmuş, kendimi geri çekmemiştim. Burada, evde hiç yapamadığım şeyi yapabiliyordum, kendimi Scherzhauserfeld Mahallesi'nin zengin hayal gücüne bırakmış ve özgürleşmiştim. Kendimi bir kez kilerdeki gündelik sohbetlere ve konulara alıştırınca bir daha geriye bakmadım. Kendi ustalığımdan da faydalanarak en pişkinleri bile gölgede bıraktım. Gençliğimin

ve o zamanlar sahip olduğum çocuksu çekiciliğimin de sayesinde, hâlihazırdaki kelime dağarcığımı parıldayan renkler ve nüanslarla süsledim. Kilerdeki sohbet beş ana konuda ilerliyordu; yiyecekler, cinsellik, savaş, Amerikalılar ve bunlardan çok farklı bir şey, atom bombası. Japon kenti Hiroşima'ya atılan bombanın etkisi hâlâ herkeste sürüyordu. Yiyecekler ve onların nasıl elde edilebileceği, o zamanlar herkesi gece gündüz meşgul ediyordu. Elbette yiyeceklere ulaşmanın yüzlerce yolu vardı, yasal yol yiyecek karneleriydi, belirli aralıklarla bazı yiyeceklerin sevkiyatı serbest bırakılırdı, bunlar da gazete ve radyo aracılığıyla duyurulurdu. Bununla birlikte, yiyeceklere ulaşmanın gayri resmi yolları da vardı; örneğin Amerikalılara çıkan illegal yollar ya da dalavereler ve hırsızlık. Aslma bakılırsa bütün ulus hayatta kalabilmek için kelimenin tam anlamıyla suçlu hale gelmişti. Elbette kilerdeki şeylerin de tamamı yasal değildi. Bazıları hakkı olandan daha çoğunu elde ediyordu, hatta şefimiz bile, her şeyi örtbas etmedeki çabasına rağmen yakayı ele vermişti. Altın bir kol saati, iki yarım kiloluk tereyağı paketi ile değiş tokuş edilebiliyordu. Toptancı firmaların çalışanları, çok defalar küçük bakkalların rüşvet önerilerine yenik düşüyordu. Bizim şefimiz bu konuda hiç de başarisız değildi. O zamanlar zaten kim tam anlamıyla dürüsttü ki? Yiyecek çalma suçu en öne çıkan, herkeste en çok görülen eğılimdi. Hak edilmeyen yiyeceklere ulaşma suçunu herkes işledi. Atom bombasından korkuyorlardı ve Amerikalılardan bir yandan acizce bir küçümsemeyle, öte yandan bir boyun eğmeyle söz ediyorlardı. Savaş en sevdikleri konuydu. Kadınlar kocalarını, erkekler ise yer aldıkları çatışmaları anlatıyordu. Kadınlar en çok kocalarının savaş yaralarından bahsediyor, erkekler lafı hep Smolensk'e, Stalingrad'a, Calais'e, El Alamein'e ve Narvik'e getiriyordu. Yüzlerce kez dinlemiş olsak da yine

her gün bir kere daha savaş alanlarına gitmek zorundaydık, savaş yaralarını da en ufak, en gereksiz ayrıntısına kadar biliyorduk. Örneğin bir kadın, Sivastopol’de kocasının hayalarına saplanan bir şarapnel parçası yüzünden artık mesanesinin işlevini yerine getiremediğini bize defalarca, her ayrıntısıyla anlatmıştı. Kadınlar kocalarının esir düşüşlerini anlatıyor ve biz de onlardan, Rus, Amerikan ve İngiliz kamplarındaki durumları öğreniyorduk. Sıradan erkeklerin kafalarında savaş, ister zaferle ister yenilgiyle sonuçlanmış olsun, en önemli yeri teşkil ediyordu. Kimin babası ya da amcası varsa, o hep onların kahramanlık öykülerini duyuyordu. Yenilgilerini bile kahramanlığa dönüştürmüşlerdi, savaşta yaptıkları alçaklık ve ah-laksızlıkları da savaştan sonra hatıralarında utanmadan mada-lye olarak taşıyorlardı. Kadınlar kilerdeki en tutkulu anlatıcı-lardı, kocalarının kahramanlık öykülerini, düşmanların vah-şetini dile getiriyorlardı. Eve dönen savaş esirleri dillere destan bir kahramanlıkla anılıyordu. Yalnızca hakikaten ömür boyu sakat kalacak olanlar susuyordu, onların ağzından tek bir keli-me bile çıkmazdı. Biz çocuklar, kısa sürede istihkamcılar ve dağ piyadeleri hakkında her şeyi öğrenmiştik, bir zaman sonra da Narvik ile Trondheim, Calais, Jajce, Oppeln ve Königsberg hakkında hep aynı öyküleri duyar olmuştuk. Erkekler boş rom şişeleriyle kilere gelir ve şişeler doldurulurken tezgâha daya-narak savaş öyküleri anlatırdı. Bu öykülerde anlatılanlar hep top gümbürtüleri ve ölülerdi, çok namlulu roketatarlar ve Le-opar tankları, General Dietl ve Mareşal Paulus’tu. Yenilginin suçunu dönüşümlü olarak Hitler’e ve Churchill’e yüklüyorlar-dı, ama Churchill’i Hitler’den daha fazla suçluyorlardı. Ayrıca neredeyse hiç durmadan savaş bittikten sonra eve nasıl dön-düklerini anlatıyorlardı, Büyük ihtimalle, bunları anlatacak kimse bulamadıklarında her şeyi rüyalarında tekrar görüyor-

lardı. Savaş yalnızca görünürde bitmişti, insanların zihninde bütün şiddetiyle sürüyordu. Herkes aslında yenilginin önüne nasıl geçilebileceğini biliyordu, herkes de her şeyi öngörmüştü. Biri tezgâha dayanıp savaş deneyimini, insanlığın en önemli olayı olarak anlattığında, muhakkak tezgahın öbür yanında onu dinleyen bir elemanımız olurdu. Bir kolu ya da bacağı olmayanlar, kafalarında metal bir levha ile dolaşanlar ise istisnaydı. Savaş ile ilgili hiçbir lafa müdahil olmuyorlar, konu savaşa gelince de kileri terk ediyorlardı. Savaş her zaman erkeklerin bir numaralı konusuydu. Savaş, erkeğin şiir sanatıdır, erkek onunla ömrü boyu ilgi çeker, onunla kendini rahatlatır. Hepsi değişik yollarla kendisini tam ve acınası bir duygusuzluk ve alçaklık içinde yeniden ifade ediyordu. Çok erken bir yaşta nefreti öğrenmiş ve bu nefreti Scherzhauserfeld'de adeta güzel sanatların bir dalı gibi işlemişlerdi. Nefret nefreti besler, onlar da karşılıklı olarak birbirlerinden ve dünyanın geri kalanından tükenme noktasına kadar nefret ediyorlardı. Bu tükeniş amaca giden yolda bir araçtan ibaretti ki amaç da kendilerini mahvetmekten başka bir şey değildi. Bu yolla yeni hastalıklar üretip yeni suçlara yöneliyorlardı. Bir dertten diğerine, bir talihsizlikten daha kötü bir başkasına sürükleniyor ve mutlaka yanlarına birilerini de çekiyorlardı. Dış dünyaya sığınıyorlardı, ama yalnızca öldürücü darbeler vurmaya bilen dünya tarafından kısa sürede geri itiliyorlardı. Çabucak kâbusa dönüşen fanteziler kuruyorlar; ödeyemedikleri için kolayca hapse girmelerine sebep olan borçlar alıyorlar; enerjilerini tamamen emen ateşli hayaller görüyorlardı. Onları ölümüne yoran düş ve kurgulara sığınıyorlardı. Cehennemden eksiği olmayan bu arafın sakinleri, her adımda aldatılmışlardı. Eşyanın tabiatı gereği, mahvolmaktan başka hiçbir şansları yoktu. Bu var olma tarzına bir son vermek için önlerinde iki yol vardı: ya in-

tihar etmek, ya ecelleriyle ölmek. Yaşama ve var olma arzusu kendini her yerde, Scherzhauserfeld Mahallesi'nde bile grotesk şekilde gösteriyordu, bu da aslında cehennem olan araftaki durumu daha da kötüleştiriyordu. Arada bir, özellikle hafta sonlarında, bazı pencerelerden müzik sesi duyulurdu, bazı akordeon, kanun, trompet sesleri; ardından da birisi şarkı söylerd, fakat bunlar hep bedbaht sevinçlerdi. Bir akşam dükkânı kapatırken, harika halk şarkıları söyleyen kadının, evinden tabut içinde çıkarıldığını gördüm; çok geçmeden kanun çalan kadının da kendisini astığını öğrendik, trompetçinin akıbeti ise Pongau'daki Grafenhof Sanatoryumu oldu. Yılın doruk noktası Tövbe Salısı'ndaki karnavalı: Çeşit çeşit maskeler takılır, komik ya da korkunç kostümler dikilir, insanlar bir günlüğüne aklını kaçırmışçasına mahallenin içinde koşturup dururdu; herkes kendisinin tanınmadığını zanneder, oysa yine de herkes birbirini kolayca tanırdı. Şu sarhoşu tanıyorsun, derdim kendi kendime, ya da şu topalı tanıyorsun. Ama tanıdığınızı ona söylerseniz, vay halinize. Süslü kostümleri ve boş rom şişeleriyle dükkâna gelir, para vermeksizin litrelerce rom alırlardı. Başka hiçbir şehirde olmadığı kadar çok çocuk yaptıkları için, cenaze defnetme işinde de rekor kırmışlardı. İçlerinden biri öldüğünde, kent mezarlığı ya da Liefering Mezarlığı'na yaptıkları düzenli yolculuklar, onlar için Büyük Geniş Dünya'ya yapılan ziyaretlerdi. Neredeyse hepsinin yazgısı, paylaşılmış ya da toplu bir mezarda son bulurdu. Defin işlemlerinden sonra bizim dükkândan borca aldıkları yiyeceklerle kendilerine bir ziyafet çekerlerdi. Müşterilerin çok azı peşin ödeme yapardı, hepsinin bir defteri vardı, çoğu da ödemelerini Bay Podlaha'mın sabrı tükeninceye kadar, aylarca geciktirirdi. O zaman ya borçlarını öderler ya da ödemeyip Scherzhauserfeld'deki başka bir bakkala yollanırlar; artık oraya da gide-

cek yüzleri kalmayınca tekrar geri gelir ve öderlerdi. Diğer bakkal asla veresiye verip risk almazdı. Bu tutarlılığının bedelini bizden çok daha düşük bir ciro yaparak ödüyordu. Aslında o ciroyla da güçlkle ayakta kalabiliyordu. Podlaha'nın bonkörlüğü –ya da aslında ticari kurnazlığı– karşılığını buluyordu: Mahallede hemen herkes ondan alışveriş yapıyordu, bu kadar çok harcama yapmalarının nedeni de umutsuzluklardı. Scherzhauserfeld arafının, cehenneminin sakinleri, çaresizliklerini dayanılır hale getirebilmek için yoksul ve şanssız kesimin hep yaptığı gibi çokça tüketerek kendilerini ölümcül bir ümitsizlikten kurtarmaya çalışıyorlardı. Ceplerini bizim dükkâna boşaltıyorlardı. Ödeme günlerinde dükkân neredeyse tamamen boşalıyordu ve deponun yarısı tükeniyordu. Hepsinin çok çocuğu, dolayısıyla da bir sürü yiyecek karnesi vardı; karneye bağlı olmayan, özellikle ihtiyaç duymadıkları şeyleri de çekinmeden bol miktarda alıyorlardı. Bu konuda bizim şef harika bir fikir geliştirmişti, bulduğu her yerde ucuza yüzlerce nesne alıyordu; demir şamdanlar ya da şarap bardakları gibi. İnsanlar bunların hepsini satın alıyordu, oysa ne şamdana ne de şarap bardağına gereksinimleri olabilirdi, çünkü ne mum yakarlar ne de şarabı bardaktan içerlerdi. Nesneler ne kadar iğrenç ve işe yaramaz olursa olsun, insanlar onları anında satın alırdı. Podlaha gibi bir adam için, o günler harika zamanlardı. Scherzhauserfeld'deki herkes takıntılı bir satın alma çılgınlığına kapılmıştı. Malları tedarik etme söz konusu olduğunda Podlaha, benim tanıdığım en akıllı kişiydi, üstelik her şeyi, hem de istediği fiyattan satabiliyordu. Ama sadece işi iyi bilen biri değil, iyi niyetli biriydi. Dünyaya sadece para kazanmak için gelmemişti, Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki bu dükkânı yalnızca ticari nedenlerle açmamıştı, aslında istediği yerde açabilirdi. Saçma gibi görünse de, büyük ihtimalle benimkilere

benzer sebeplerle Scherzhauserfeld Mahallesi'nin çekiciliğine kapılmıştı, buraya sığınmıştı. Scherzhauserfeld, tıpkı benim gibi onun da Viyana'daki başarısızlığının ardından sığındığı bir yerdi. Ticaret eğitiminden sonra konservatuara gitmek ve bir müzisyen olmak istemiş fakat savaşın getirdiği zorlamalar sonucu okula ve umutlarına veda etmek mecburiyetinde kalmıştı. Salzburg'a sırf ticaret için gelmemişti, akıllı bir adamdı ve bu iş için fazla hassastı. Kariyerindeki bu dönüş, asıl mesleğine sarılarak zor durumdan çıkmasına yardımcı olmuştu. Bir bakkal dükkânı işletebilecek eğitime sahipti ve büyük ihtimalle içgüdüleri onu bu dükkânı Salzburg'un merkezinde değil *kentin kıyısında, Scherzhauserfeld Mahallesi'nde* açmaya itmişti. Bu semt onu da etkilemişti, zira normal dünyadan dışlanmış birisi için büyük çekiciliği olan bir yerdi ve gördüğüm kadarıyla Podlaha normal dünyadan dışlanmış biriydi. Bizimki gibi durumlarda sonraki adımın araf ya da cehenneme atılıyor olması son derece normaldir. Büyük ihtimalle o da benim gibi araf ya da cehennemden faydalanan biri gibi hissediyordu kendini. Podlaha da benim gibi aykırı biriydi, bunun hangi derecede olduğunu çok sonra anladım. Müşterilere, özellikle de onunla sohbet etmeyi değerli gören kadınlara nasıl davranacağını bilirdi; insan ilişkileri adına ondan çok şey öğrendim. Mahallede özgürdü ve bu benim için olduğu gibi onun için de önemliydi; kilerde bir iş kurmuş, orayı kendi zevkine göre döşemişti, kendi yolunda istediği gibi, dış dünyadan soyutlanmış aykırı bir tip olarak yaşıyordu. Mahallede oturmuyordu, şehrin başka bir yerinde amcasıyla yaşıyordu. Sanırım Viyana'dan Salzburg'a gelmesini sağlayan da bu amcasıydı, çünkü adam kentte etkili bir kişiydi ve bir Viyanalının Salzburg'da dükkân açmasının zorluklarını ortadan kaldırmıştı. Podlaha her zaman müzisyenliği düşlemiş, ama hayatını basit bir bak-

kal olarak sürdürmüştü. Kendisini müzisyen gibi hissediyordu belki, kuşkusuz öyleydi de, ama artık ne pratik yapıyor ne de bir müzik aleti çalıyordu. Bütün gün bunun hayalini kuruyor, ama yine de hep bakkal olarak kalıyordu. Pek çok ortak yanımda olduğunu ancak şimdi kavırıyorum, ama şimdi bunu konuşmanın yeri değil. Şans diye bir şey varsa, Podlaha ve beni, yani en ince ayrıntısına kadar benzer karakterlerdeki iki insanı yan yana getirmişti. Aramızda güçlü bir yakınlık vardı, ikimizin de yaşamlarında büyük paralellikler bulunuyordu. Ne zaman işini bezdirici ve dayanılmaz bulsa –ki bu çoğu zaman olurdu– sürekli, aynı cümle ve yakınmalarla, aslında müzisyen olmak istediğini söylerdi. Ailesini memnun etmek için tüccarlık öğrenmiş ama hep müzisyen olmak istemişti, en büyük hedefi de Viyana Filarmoni Orkestrası'nda çalabilmektir. Savaş tüm planlarını alt üst edince, kendisini Viyana Filarmoni Orkestrası'nda tuba ya da trompet çalmak yerine Scherzhau-serfeld Mahallesi'nde, benim de birkaç yıl içinde adımı ata-cağım kilerde bulup buna müteşekkire olmuştu. Podlaha'da meslektaşlarındaki gibi bir para hırsı yoktu. Yürüyüş yapmayı çok seven bu adamın bir paragöz olmadığı ben bile rahatlıkla söyleyebilirdim. Kilerdeki daha ilk birkaç saatimde, huyuna gitmem gereken insanlara dikkatimi çekmişti; bunlardan biri de, yıllardır kilere gelip rom alan, oğlu Schallmoos'ta birahane-den bozma bir tiyatrodaki oyuncu olmayı denemiş ama elbet-te ancak bir alkolik olabilmiş, kendisi de altmış, altmış beş yaşlarındaki Bayan Laukesch ya da Lukesch'ti. Tıpkı benim gibi Podlaha da yaptığı işten zevk alıyordu. Açıkçası ben de istesem ileride başarılı ve becerikli bir tüccar olabileceğimi biliyordum. Diğer yandan da Podlaha, araf ya da cehennem sakinle-rini istismar etmiyordu. İstese bunu rahatlıkla yapabilirdi, o insanlardan sapına kadar faydalanabilirdi ama yapmadı, dü-

rüst davrandı. Müşterilere karşı sert ama dürüsttü. Özellikle yaşlı kadınlara ve çocuklara özel bir ihtimam gösterirdi. Gerktiği zaman psikolog rolünü üstlenir, tıbbi önerilerde bulunup ilaç verirdi, kişisel ya da ailevi felaketleri önlediği zamanlar da çok olmuştu. Bana insanlara nasıl davranılması gerektiğini herkesten çok o öğretti; bugün sıradan insanlarla güçlük çekmeden anlaşabiliyorsam bunu Podlaha'ya, onun her gün kilere gelen insanlara davranışına bakarak öğrendiklerime borçlu olduğuma inanıyorum. Yalnızca ticari konularda değil, insanlara davranış konusunda da çok iyi bir öğretmendi. Başkalarına insanlarla ilişkili her şey zor gelirken, ben Podlaha'nın yanındaki çıraklımdan itibaren hiç güçlük çekmedim. Tabii ki her şeyi çabuk kavırıyordum. Kilerdeki çıraklık dönemim tamamen gözleme dayalıydı, her şeyi ayrıntılarıyla gözlemleme yeteneğini de büyükbabamdan almıştım. Büyükbabamın kişisel derslerinden sonra, Podlaha'dan daha iyi bir öğretmen bulamazdım diye düşünüyorum. Büyükbabam nasıl yalnız yaşayabileceğimi, kendi kendime nasıl yetebileceğimi öğretmişti; Podlaha ise insanlar arasına nasıl karışabileceğimi, çok sayıda insanla nasıl iletişim kurabileceğimi öğretti. Büyükbabamın felsefe okuluna ideal bir giriş yapmamı sağlamış, Podlaha ise beni okulların en önemlisiyle, hayat okuluyla tanıştırmıştı. Erkinden tanıştığım bu iki okul, yaşamım için tayin edici olmuş ve birbirlerini tamamlayarak bugüne kadarki gelişimimin temeli haline gelmişlerdi. Kilerdeki dükkân hayatımdaki gerekliliklerden biriydi, hatta *en temel gereksinimimdi*. Her şey bu duruma ayak uydurmak zorundaydı. Çıraklığa girdiğim andan itibaren başlayan değişimim evde fark edildi. Onlara sadece, artık liseye gitmeyeceğimi, bir bakkalda çalışacağımı söylemiştim. Bakkalın Scherzhauserfeld'de olduğunu söylediğim zamansa bana inanmadılar, ama gerçeği kabullenmek zorun-

daydılar. Sabah saat yedi buçukta evden çıkıp, çilingir kalfası komşumuzla (bu arada kendisi sonradan olağanüstü yetenekli bir oyuncu oldu, neredeyse Almanya'daki bütün tiyatrolarda boy gösterdi) *hakikaten* Scherzhauserfeld Mahallesi'ne gitmiştim. Beni büyütenlerce yıllar boyu yalnız bırakıldıktan sonra, kararımı çabucak ve tek başıma vermiştim. Benim için bir çıkış yolu göremiyorlardı, beni gözden çıkarmışlardı. Geleceğini hakkında hiçbir fikirleri yoktu. Kendi geleceklerinden bile şüphelilerdi, benimki hakkında ne bilebilirlerdi ki? Sahip oldukları tek şey mutsuzlukları ve üzerlerinden atmaya bir türlü başaramadıkları savaş sonrası çöküntüsüydü. Kendi felaketlerine bakıyorlardı yalnızca, adını savaş sonrası çöküntüsü olarak belirliyor ve bir şey yapamıyorlardı. Ona baka baka neredeyse akıllarını yitirmişlerdi. Aile, asla gerçek bir aile olmamıştı, ailenin tüm üyeleri hayatları boyunca aile kavramına tamamen yabancı kalmıştı. Bu sadece bir akraba topluluğuydu, ellerinde kalan tek evde oturuyorlardı, birbirlerini görmeye daha fazla tahammül edemeyen dokuz kişiydiler ve annem ile kocasından, yani vasimden, geçimlerini sağlamalarını bekliyorlardı. Vasimin tüm bu dokuz kişi için para kazandığını ve annemin her gün bu dokuz kişi için yemek pişirdiğini bir düşünün. Yaşam koşullarından iğreniyorlardı ama onu değiştirmek için bir şey yapmıyorlardı. Hepsi birbirinin sinirini bozuyordu, zamanla bu umutsuzluk hepsinin yaşam enerjisini kurutmuştu. Bu açıdan, içlerinden hiç değilse birinin kendisini özgür kılması onları memnun etmişti. Bu özgürlüğün nerede olduğu mühim değildi, bunu umursamıyorlardı. Ne istersem yapabilirdim, kendi kendime yettiğim, onlardan bir şey talep etmediğim sürece her şeyi yapabilirdim, birden bunu anlamıştım. Hepsinden öte, liseyi bırakıp Bay Podlaha'mın kilerini tercih ettiğimden henüz on altı yaşındaydım. On altı yaşından

itibaren kendi hayatımı kendim kazanmaya başladım. O andan itibaren onlara tek bir kuruş bile masraf çıkarmadım. On altı yaşından itibaren, hiç minnettarlık duymadım. Bunun için minnettarım. Lisede kalıp aileme bağımlı olmaktansa arafa (ya da cehenneme) seve seve gittim. Ama yeni hayatımdan onlar da faydalandı. Onlara, her zaman yasal yollardan olmasa da yiyecek getirerek kurtuluş sağlıyordum. Kurtuluş dediğim şey de, bir somun beyaz ekmek, kuru bir sucuk ya da bir kavanoz reçelden başka bir şey değildi. *Bütün* umutlarımı aldığım büyükbabam da artık sona yaklaşmıştı, bundan sonra bana rehberlik edemeyecekti. Ondan öğrendiklerim doğrudan gündelik yaşamda değil, hayal gücümde işe yarıyordu. Bu yüzden birdenbire, yüzde yüz güvendiğim tek insan tarafından terk edildiğimi hissettim. Beni yapmaya gönüllü olmadığım şeyi yapmaya zorlamıştı. Sonunda kaçınılmaz olan gerçekleşti; lise beni saçma sapan bir duruma sürükledi ve öğrenim hayatımdaki mutsuzluğun suçlusu, bana sonuna kadar yalnız olmayı öğreten büyükbabam oldu. Hiç kimse yalnızlık ve soyutlanmayla yaşayamaz, bunların içinde mahvolur, toplum bunu ispat etmiştir. Mahvolmak istemiyorsam, benim için her şey anlamına gelen insandan da ayrılmak zorundaydım. Bu kırılmayı ansızın, sonuçlarını hiç düşünmeden, yapmak zorunda olduğumu bilerek gerçekleştirdim. Belki daha yıllarca okula gider, bu delilik ve saçmalıkla her gün uğraşmayı sürdürür, bitmek bilmeyen tepkilerimi yenilemeye devam ederdim; ama eninde sonunda o kırılmayı yaşamak zorunda kalırdım, belki o zaman bu kırılma, yalnız o uğursuz okulla ilgili değil, hayatımda geri kalan her şeyle ilgili olurdu. Zaten neredeyse tümünden kaybolmuş bir varoluşun nihayet rafa kaldırılması anlamına gelecekti. Uzun yıllar boyu hayatım hep çekilmez olmuştu, ama *o zamanlar durum, henüz kopuş için olgunlaşmamıştı*. Haya-

tın neler getireceğini bilemezdim, günü geldiğinde ise bu o kadar şaşırtıcı olmuştu ki, Reichenhaller Caddesi'nden geri döndüğümde nelerle karşılaşacağımı hiç bilmiyordum. Kendime daha yeni okul kitapları ve defterler almıştım, büyükbabam yine ek ders verecek bir matematik öğretmeni aramaya başlamıştı. Vasimin bana ettiği küfürlerle, beni besleyenlerin her günkü lanetlemeleriyle sefil olmaya sonsuza dek katlanmak zorunda kalacağımı düşünmüştüm. Ama sonra birdenbire kırılmayı gerçekleştirdim. Bütün dikkatimi hükümet binasına vermiştim, memurun oğlu beni orada bekliyordu. Birazdan zili çalacağım, diye düşündüm ve pek sevgili öğrenci arkadaşım bana katılacak. Bu çocuğun yalnızca tek kolu vardı, sol kolu Almanların yukarı Avusturya'daki bir ormanda bırakıp gittiği bir bazuka yüzünden kopmuştu. Reichenhaller Caddesi'ningeri kalanını Neutor'a kadar yürüyecektik, Neutor'dan sonra da Sacellum üzerinden geçip liseye gidecektik. Tam o anda geri döndüm. Aiglhof Çayırı üzerinden ve Mülln'den geçerek Gaswerk Sokağı'na doğru, *ters yöne* doğru koştum. O andan sonra da, bir daha memurun oğlunu ne gördüm ne de hakkında bir şey duydum ve yıllarca Reichenhaller Caddesi'ne adımımı atmadım. Senelerce Neutor'dan geçmedim, bugün bile benim için o liseyi ziyaret etmek olanaksızdır. Kendi kendime aldığım bu ani dönüş kararı, büyükbabamı ve büyük ihtimalle annemi derinlemesine üzmüş olmalıydı. Diğerleri ise bu sorunla ilgilenmemişlerdi. Vasim hafiflemeyen başka bir şey hissetmedi, ona kalsa duvarcı çıraklığına girsem bile bir şey değişmezdi. Onun tepkisi anlaşılırdı, geçindirmek zorunda kaldıklarının sayısı zaten onun boyunu aşıyordu. Kayıtsızdı ama en azından küçümseyici değildi. Dayım ise okulu bırakıp çıraklık yapma kararında, *okulda yeterince başarı gösteremememin* etkili olduğunu düşünüyordu. Beni kıskanıyordu çün-

kü babası, yani büyükbabam beni seviyor ama ona sürekli kuşkuyla bakıyordu. Doğruluk payı var gibi görünse de doğru değildi bu. Liseden yeterli olmadığım için ayrılmamıştım, isteksiz olduğum için ayrılmıştım. Ama bunu kavramalarını sağlamak olanaksızdı. Bir tek büyükbabam neyi kastettiğimi anladı ve bir tek o içimde olup biteni tahmin edebiliyordu. O benim değişimimi bir geçiş olarak görüyordu ve bana nedenini söylemediyse de, bende açığa çıkanları gördükçe tüccar çıraklığının önemine iyice ikna olmuştu. Kilerdeki yeni işim ve azımsanamayacak derecede tehlike arz eden yeni hayatımla ilgili onun olurunun almıştım. Onun sevgi ve şefkatinden emindim, daha fazlasına da ihtiyacım yoktu. Bu konuda da büyükbabam benim yanımda durarak beni korudu. Herkesçe bir hata olarak görülen bu cesur kararı almamda en büyük pay belki de onundu, üstümdeki otoritesi bunu yapabilmemi sağlamıştı. Benim için büyük planları vardı ve bunları hem bana hem başkalarına defalarca anlatmıştı, ama sonunda ben Scherzhauserfeld Mahallesi'nde bir kilerde bulunan bir bakkal dükkânında çırak oldum. Bay Podlaha beni kabul ettiği an özgürlüğe kavuşmuştum. *Özgürdüm*, kendimi *özgür hissediyordum*. Her şeyi *hiir irademle*, özgürce yaptım. Daha önce her şeyi istemeyerek yapıyordum, ama şimdi gönüllü olarak, karşı koymadan, üstelik de zevkle yapıyordum. Hayatın anlamını ya da bana anlam katan bazı şeyleri bulmuş değildim ama kararımın doğru olduğunu biliyordum. Bugün belirtmem gerekir ki, hayatımın değiştiği an, Reichenhaller Caddesi'ndeki geri dönüşümdür. Bu gerçekleşmeseydi, belki de ilerde bir yaşamım olmayacaktı. Zamanla büyükbabamı ve annemi ezip öldüren durumlar, beni de ezip öldürürdü. Lisede kalsaydım bir öğrenci olarak ezilip ölürdüm, Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki kilerde, Karl Podlaha'nın gözetiminde bir çırak olarak

ise hayatta kaldım. Kiler benim tek sığımağım olmuştu, araf (ya da cehennem) ise tek kurtuluşum. Haftada bir gün, ki tam olarak hangi gün olduğunu bilemiyorum, Parsch, Neues Borromäum'daki meslek okuluna gidiyordum. Öğretmenler lisedekilerden oldukça farklıydı. Kentli tüccarlardı ve saygınlıklarını artırmak, emekliliklerini garantilemek için öğretmenlik yapıyorlardı. Gündelik hayatla olan ilişkileri ve dünyada olup biteni dikkatlice takip etmeleriyle, benim güvenimi kazanmışlardı. Öğretilenler ilgimi çekiyordu, benim için yepyeni şeylerdi; üstelik matematik yeteneğimin ortaya çıkması da sürpriz olmuştu. Lisedeyken beni hiç ilgilendirmeyen ve hep canımı sıkıp bunaltan matematik, meslek okulunda birden çekici gelmeye başlamıştı. Tamamen şans eseri, o günlerden kalma bir okul defteri buldum. İçeriği, bugün artık epey demode, örneğin "sevkiyatçı senet alır" ya da "malı hedefe yönelik olarak alırız" veya "vadesi gelen borç senedini ödüyoruz" gibi cümlelerden oluşsa da, bana inandırıcı geldi. Okul bende büyük bir heves uyandırmadıysa da, Neues Borromäum'a kısa süreli ziyaretlerde bulundum. Bu ziyaretler de çoğu zaman uzun aralıklarla gerçekleşiyordu, zira sık sık yeni karneler dağıtılıyor, dolayısıyla dükkânda ani bir müşteri yığılması oluyordu ve ben depoyu düzenleme göreviyle baş başa kalıyordum. Meslek okulunda okullular yoktu, orada sadece okullu olmak istemeyen çıraklar vardı. Öğretmenler de tam olarak öğretmen değillerdi, tüccar ya da sözüm ona *ekonomi uzmanları*ydılar. Onlar da lisedeki öğretmenler gibi kendilerini beğenmiş ve dar kafalıydılar ama yine de lisedekiler kadar tahammül edilemez değildiler. Liseye gitmemiş, çoğu ilkokul ya da bazen ortaokul mezunu olan diğer çırakların aksine, yaşadığım eğitimsel sarsıntıdan sonra bu talimatlar altında yaşamaya pek hevesli değildim. Burada da dar görüşlülük, adilik, gös-

teriş ve yalancılık hüküm sürüyordu, ama bunlar normal lise-deki kadar yıkıcı, gergin ve sahte değildi. Hepsinden öte, kul-lanılan dil dolambaçsızdı, mesleği uygulayanların, ekonomiyi bilenlerin diliydi. Burada karşılaşılan sahtelik, lisedekinden çok daha ölçülüydü, burada öğretilenler de doğrudan kullanı-labilir şeylerdi, lisede öğretilenler gibi gerçekte kullanılamaya-cak şeyler değildi. Meslek okulundaki arkadaşlarımla aramda hiçbir sorun olmadı, onlarla kısa sürede dost oldum. Kendim bile tüccar takımına bu kadar çabuk dahil olmama şaşırıyordum. Bunun bilincine meslek okulunda varmış olduğum inkâr edilemezdi, ben de zaten inkâr etmek istemiyordum. Wilhelm adındaki topallayan matematik öğretmenini ve boya firması sahibi mühendis Rihs'i anımsıyorum, bunlar iki zıt ama birbir-lerini tamamlayan karakterdi, ben orada öğrenci olduğum süre içinde bu ikisi oldukça etkiliydi. Etkileri benim için fayda-lydı, birinden esirgemek zorunda kaldığım sempatiyi diğeri-ne gösteriyordum. İnsanın bulunduğu her yerde olduğu gibi burada da sempati ile antipati arasında, içinden dersler çıkar-maya çalıştığım tehlikeli bir ara bölge içindeydim. Bir tüccar çırağının işi, dükkânı ve depoyu temizleyip düzenlemekle ya da her gün sıradan hale gelen toz yutmalarla bitmez; üstelik her gün toz yutmak da hakikaten çırağı hasta edebilir, bu has-talık un ve irmik çuvallarının her gün defalarca sürüklenmesi, silkelenmesi ve yan yana getirilmesi yüzünden ortaya çıkar ve çoğunlukla tüccarlık öğrenimini acıklı biçimde sonlandırır. Ya da bu görev örneğin, Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki bir bakkalın rutinlerinden, yani dükkânın parmaklıklı kapısının ve kilidinin açılmasından; şefi, elemanları ve müşterileri buyur etmekten; iş yeri kapandıktan sonra akşam her şeyi temizle-mekten; kısacası ufak tefek işler olmasına rağmen büyük sevgi gerektiren ve ancak düzenli olarak kafadan hesaplamaya yete-

nekli bir zihne sahip kişiler tarafından yapılabilen işlerden ibaret değildir. Bunlar ve aynı ağırlıktaki yüzlerce başka iş her gün yapılmak zorundadır. Benim zamanımda bir de büyük bir dikkat gerektiren karne işi vardı; her satıştan sonra ürünlerden kesilip her gün işyeri kapandıktan sonra büyük ambalaj kağıtlarına yapıştırılması gerekiyordu. Durmadan çuval sürüklemenin, şişe doldurmanın, patates ayırmamın, sebze ve meyveleri düzenlemenin, küçük kahve ve çay paketleri hazırlamanın, tereyağı ve peynir kesmenin haricinde; sirkenin, yağın ve rom, açık şarap, şıra gibi tüm olası diğer sıvıların ince şişelere doldurulması haricinde; ürünlerin küflenme, çürüme, haşerat, fazla sıcak ve soğuktan korunmalarına hep dikkat etmenin haricinde; her an her türlü teslimatın indirilip boşaltılmasının, bazı günler dükkândan depoya doğru sürekli tekrarlanan seyahatlerin yapılmasının haricinde; ekmek kesmenin, galeta unu hazırlamanın, jambonları ve yumurtaları serin tutmanın haricinde; raflar ile tezgâh arasında, tezgâh ile patates çuvalları arasında, bütün diğer raflar ile tezgâh arasında koşuşturmanın ve sürekli olarak elleri yıkayıp kurulamanın ve her gün bileylenmesi gereken bıçakların, ovulması gereken çatal ve kaşıkların, her gün temizlenmesi gereken bardakların, silinmesi gereken camların, süpürülmesi gereken döşemenin, sinek, sivrisinek, at sinekleri, arılar ve duvarlardaki örümcek ağlarıyla bitmek bilmeyen bir savaşın haricinde, tüm bu sayılanların haricinde hepsinden önemlisi, müşterilerle olan ilişkiyi sürdürmek, onları her zaman memnun edebilmek, her zaman güler yüzlü, dürüst ve özenli olabilmek, üstelik de bütün bunları, bir an bile boşlamamaktı. Düzen ve temizlik, olmazsa olmazdı. Şef ve müşteriler her zaman mutlu edilmeliydi. Akşamları kasa tutturulmalıydı. Bütün bu işleri hızlıca kavrayıp doğru olanı çabucak öğrenmeme, işte hemencecik ustalaşmama ben

de iş arkadaşlarım ve şefim kadar şaşırmıştım. Üstelik herkesle hemen anlaşmıştım, kilere getirdiğim neşe deyim yerindeyse bulaşıcıydı. Ansızın ortaya çıkan ve diğerlerini de etkileyen bu neşenin kaynağını bilmiyorum. Aslında hep içimdeydi ve artık onu bastırmadığımdan özgürce dışarı çıkabilmişti. Çoğu insan kilere benimle keyif yapmaya geliyordu. Dostane bir yapım vardı ve müşterilere hitap eden ince espriler yapıyordum. Şef toptancılardan mal satın almaya giderken, çırağı Karl ya da yardımcısı Herbert yoksa bile, beni dükkânın başında gönül rahatlığıyla bırakıyordu. Kısa bir zaman sonra müşterilerle ilgilenme işini tek başıma halledebilir olmuştum, hepsi birden tezgâha yüklense bile soğukkanlılığımı koruyabiliyordum. Her biriyle tek tek ve sakince ilgileniyordum, işlerini eksiksiz hallediyordum. İşime iyice kendimi kaptırıyordum, yaptığım işi seviyordum. Şef bana güvenebileceğini biliyordu. Yeni karnelerin dağıtıldığı günlerde dükkânda devasa yığılmalar oluyordu, ama ben onunla bile tek başıma rahatça baş edebiliyordum. Durum çok basitti: İşimi seviyordum. Faydalı olmak istemiştım ve faydalı olabiliyordum. Görevimden aldığım tatmin duygusu, kilerde ilişki içinde olduğum herkes tarafından da anlaşılıyordu. Bu kadar yoğun bir çalışmanın içinde, üstelik de her şeyi kendi başıma yaptığım bir ortamda bu kadar mutlu olabileceğimi bilemezdim. Dükkândaki tezgâh, benim için kaptan köşkü gibiydi; Karl'ın hastalıkları, Herbert'in de gönül ilişkileri yüzünden sık sık yalnız kaldığım zamanlarda, oradan verdiğim direktiflerle işleri yönetiyordum. Bay Podlaha benim kendime yeten yapımı, zekamı ve pratikliğimi takdir ediyordu, bunların bir arada aynı bünyede kolay bulunmayacağını biliyordu. Buna ek olarak insanlara karşı açık ve kolayca mutlu olan bir yapım vardı, duygularımı saklamak yerine olduğu gibi gösterirdim. Uzun yıllar bendeki bu yetenek ve nitelikle-

rin farkına varamamıştım, ama Scherzhauserfeld'deki kilerde hepsi birdenbire geri döndüler ve adeta yenilendiler. Dükkânda yalnız kaldığım böylesi günlerde neşeme diyecek yoktu. Her şeyin merkezinde dururken yalnızca ürün satmakla ilgilenmiyor, dükkâna gelen insanlara fazladan bir hediye, yeni kazandığım *yaşam sevincini* de veriyordum. Cumartesi günleri yapılan büyük temizlikten sonra eve yorgunluktan tükenmiş halde, yanımda beyaz ekmek, patates, şeker ve unla, benden istenmiş şeylerle geliyordum. Mahallenin çorba kokularıyla kaplı sokaklarından eve doğru yürümeyi seviyordum; spor sahasının neredeyse tamamen çürümüş çitini aşarak hiç biçilmeyen ve yabanillaşan otları geçip Lehen Postanesi'ne yürüyordum. Bulgar bahçıvanların uyduruk çitlerinin önünden geçerken bahçe işlerini seyredirdim ve bu işler bana Traunstein'daki bir senelik bahçıvanlığımı hatırlatırdı. Onları izlerken bahçıvanlığın bana uygun bir iş olduğunu düşünmüştüm. 1945 yılında bünyesinde çalışarak çok şey öğrendiğim Schlecht & Weininger bahçıvanlık firmasını bombalar yok etmeseydi, bugün belki de bir bahçıvan olurdu, kim bilir? Bahçıvanlık hem zihinsel hem bedensel açıdan harika bir iştir, insan bu iş sayesinde melankoli ve bıkkınlıktan, yani insan doğasının en belirgin karakteristik özelliklerinden çabuk ve doğal bir şekilde kurtulur. Bulgarlar az bir topraktan yüksek verim alabiliyorlardı, ürettikleri sebze ve meyve de son derece kaliteliydi, çünkü çalışırken hakikaten hem ellerini hem kafalarını kullanıyor, işten hiç kaçmıyorlardı, hayatlarını kendi işledikleri toprağa adanmışlardı. Scherzhauserfeld Mahallesi'nden eve dönerken sıklıkla Bulgarların şimdi yerinde apartmanların olduğu bahçesine girer ve onlarla sohbet ederdim, bahçelerinde yaptığım gözlemler hep meyve verirdi. İzlediğim yol beni daha sonra karşıya, sağır dilsizlerin gündüzleri beyaz başlıklı rahibebe-

rin gözetiminde çalıştıkları, yüksek ağaçlı ve hoş seralara, sağır dilsizler kurumuna ve demiryolu raylarına götürürdü. Alt geçitten ya da rayların üzerinden geçme seçeneklerim mevcuttu, ama zamanım varsa hep yasak olan yolu tercih edip rayların üstünden geçerdim. Cumartesiler, beni işten ve Scherzhauserfeld'den koparır, yeniden melankoliye sürüklerdi. Daha mahalleden ayrılmadan sessizlik çökerdi, yol boyunca pencerelerden duyulan yemek kapları gürültüsü bu sükûneti bozan tek şeydi. Gün cumartesiydi, insanlar hiçbir iş yapmaz, evde divan ya da yataklarına uzanır, zamanı nasıl öldüreceğini bilmez olurlardı. Öğle saatinin bu sessizliği saat üçe kadar devam ederdi, ta ki evlerde kavgalar çıkıncaya, gürültü ve bağırışlar duyuluncaya, bazıları ağızlarında küfürler ve asık suratlarla dışarıya fırlayıncaya dek. Cumartesi öğleden sonraları bana her zaman biraz tehlikeli görünmüştü. O depresif hava, hiçbir şey ve hiç kimseden memnun olmayan ve tüm yaşamları boyunca yaptıklarının anlamsız olduğunu fark eden insanların, ansızın bazı şeylerin bilincine varmaları yüzünden oluşuyordu. Çoğu kişi herhangi düzenli bir işe, çalışmaya alışkındır; bu düzen birden durdurulursa, bilincini yitirir ve hastalıklı bir umutsuzluğa düşer. Bu durum herkesin başına gelir. Kendilerini yenilediklerini düşünürler, ama aslında delirmelelerine sebep olacak bir boşluktur bu. Bu yüzden hepsi cumartesi öğleden sonraları en çılgın düşüncelere kapılır ve her şey tatsızlıkla sonuçlanır. Dolapların, komodinlerin, masa ve iskemlelerin, yatakların yerlerini değiştirirler. Balkonlarda giysilerini fırçalamaya, çılgınlar gibi ayakkabılarını boyamaya başlarlar. Kadınlar pencere pervazlarına çıkar, erkekler bodrumlara inip sağın solun tozunu alırlar. Yaşadıkları yerlere çekidüzen vermek isteyen aileler, evlerinin içindekilere hücum ederler, eşyaları oradan oraya itelerler, ama tek başardıkları akıllarının

daha da fazla karışması olur. Ya da tüm bunların yerine yataklarına yatar ve zayıflıklarıyla uğraşırlar, sahip oldukları kalıcı hastalıkları cumartesi günleri yeniden anımsayıp onlara sığınır. Doktorlar da bunu bilir, cumartesi öğleden sonraları başka hiçbir zamanda olmadıkları kadar yoğun olurlar. İş bitince hastalıklar, mesela ünlü cumartesi baş ağrısı birden belirir, cumartesi öğle sonrası kalp çarpıntısı, bayılma nöbetleri, öfke krizleri başlar. Hafta boyunca iş ve çalışma temposuyla hastalıklar bastırılır, unutulur. Cumartesi öğleden sonrasında ise kendilerini yeniden belli ederler ve insan hemen dengesini kaybeder. Eğer kişi öğleyin çalışmaya son vermişse, hemen ardından gerçek durumunun farkına varır, kim olursa olsun, ne olursa ve nerede olursa olsun; yanındakiler aksini iddia etse de mutsuz olduğunu kendisine itiraf eder. Cumartesi gününün dengesini bozmadığı az sayıdaki insan ise yalnızca istisnadır. Aslında cumartesi günü, pazar gününden bile daha korkutucudur, çünkü cumartesi günü herkes arkadan pazarın geleceğini bilir ve pazar gününden fenası yoktur. Ama yine de pazarın ardından pazartesi gelir. Pazartesinin iş günü olması pazar gününü biraz katlanılır kılar. Cumartesi ürkütücü, pazar korkunçtur; pazartesi rahatlama getirir. Durum böyle değilmiş gibi yapmak kötü niyetlilikten ve budalalıktan başka bir şey değildi. Cumartesi fırtına toparlanır, pazar patlar, pazartesi diner. İnsanoğlu özgürlüğü sevmez, aksini iddia etmek yalan söylemektir. Özgür olunca ne yapacağını bilemez. Serbest kaldıkları anda kendilerine iş çıkarırlar; giysi ve çamaşır komodinlerini açar, eski kâğıtları, fotoğrafları, belgeleri ve mektupları arar, bahçeye çıkıp sağı solu eşelerler veya anlamsız ve amaçsız biçimde, hava nasıl olursa olsun etrafta koşuştururlar ve bunun adına gezinti derler. Etrafta çocuklar varsa, zaman öldürmek için çağırılır, kızdırılır, dövülür, tokatlanır; rahatla-

mayı sağlayan kaos böylece geri getirilir. Öte yandan, sadece merakı öldürüp iyi ilişkileri baltalamaya yarayan, cumartesi öğleden sonrası akraba ziyaretlerinden daha korkunç ne olabilir? Eğer bir şeyler okuyorlarsa, gerçekte yaptıkları şey kendilerine ıstıraplı bir gönüllü ceza vermektir; spora gelince, insanın mutlak anlamsızlığı için şimdiye kadar üretilmiş en büyük mazeret spordur. Hafta sonu her birey için bir cinayet, her aile için ölümdür. Cumartesileri iş sona erdiğinde birey, dolayısıyla herkes, birdenbire tamamen yalnız kalır, çünkü açıkçası insanların aslında tek birliklilikleri işyerindekilerdir. Sadece işleri vardır, başka da bir şeyleri yoktur. Bir insanın çalışmasının yerini başka hiç kimse tutamaz. İnsan birini kaybettiğinde, hatta hayatındaki en önemli kişiye kaybettiğinde paramparça olmaz, ama elinden işi alınırsa sararıp solar ve kısa sürede ölür. Hastalıklar, insanların yapacak işleri olmadığı, az çalıştıkları zaman artış gösterir. İnsanlar fazla işleri olduğu için yakınmamalıdırlar, aksine az işleri varsa yakınmalıdırlar. İş azsa hastalık çoktur, o zaman mutsuzluk herkesi ele geçirir. En anlamsız işin bile amacı vardır. Cumartesi ğleden sonraları önce karakteristik bir sessizlik olur, fırtına öncesi sessizlik vardır. Sonra birden herkes caddelere fırlar, akrabalarını, tanıdıklarını ya da sadece doğayı hatırlarlar; akıllarına sinemadaki bir film ya da sirk gösterisi gelir. Ya da hemen bahçelerine giderler ve toprağı kazmaya başlarlar. Ama ne olursa olsun, yaptıkları şey yalnız dş kırıklığına yol açar. şurası açık ki, bir çalışmaya sığınmamış, zamanını sadece düşünerek ya da meditasyon aracıyla geçireceğine inanan, bu yolla ömür boyu düşünsel durumunu atlatabileceğini sanan insan, kendisini hızla kişisel mutsuzluğuna kaptırır. Cumartesiler her zaman intihar günü olmuştur; mahkemeleri sık sık ziyaret edenler de bilir ki, cinayet kurbanlarının yüzde sekseni, ecelleriyle cumartesi günleri kar-

şılaştırmıştır. İnsan hoşnutsuzluğa ve mutsuzluğa odaklandığı ölçüde onu hoşnutsuz ve mutsuz edebilecek her şey hafta içinde baskı altında tutulur, cumartesi ise, iş bitiminde intikam alırcasına tekrar ortaya çıkar. Herkes cumartesi günleri hoşnutsuzluklarını ve mutsuzluklarını bir başkasına yüklemeye çalışır. Hoşnutsuzluk ve mutsuzluk iş bitiminde eve götürülür ki zaten orada da hoşnutsuzluk ve mutsuzluktan başka bir şey yoktur, bütün yük evde boşaltılır. Bunun sonucu olarak cumartesi, insanlar üzerinde yıkıcı bir etki yapar. Aileler gibi, birçok kişinin birlikte olduğu yerlerde, kimse duruma dayanamaz, bir patlama olacağı gayet açıktır ve insan kendi başınaysa da, yani yalnızsa ve yalnızlaşmışsa, bu da korkunç bir durumdur. Asıl katil cumartesi günüdür ve pazar günü bu gerçeğin en sağlam kanıtıdır; sonra pazartesi gelir ve bu hoşnutsuzluk ve mutsuzluğu bir hafta ileriye, gelecek cumartesiye kadar erteler. Kişisel olarak ben cumartesi ve pazarlardan nefret ediyordum; ürktüğüm bu iki günde, ailemin en acımasız sefillikleriyle yüz yüze geliyordum: Üç odanın içinde dokuz kişi, sabahdan akşama kadar birbirlerinin sinirini bozuyordu, vasımın tek başına kısıtlı kazancına ve annemin yemek sanatına bağlıydılar. Sürekli acıkıyorlar, giyecek bir şeyleri olmamasından yakınıp duruyorlardı. Anımsadığım kadarıyla, giysi eksikliği yüzünden aralarında ayakkabı, ceket ve pantolon değiş tokuşu yapıyor, böylece sokağa eli yüzü düzgün bir şekilde çıkabiliyorlardı. Bir tek büyükbabam tek başına, en küçük odada kalıyordu, ama odası o kadar küçüktü ki içinde neredeyse dönmüyordu bile. Zamanını orada kitapları ve gerçekleştirmeyecek fikirleriyle, soyutlanmış bir şekilde geçiriyordu. Çoğu zaman masasının başında, zaten kıtlığı çekilen odunlardan tasarruf etmek için kalm, eski bir gri battaniyenin altında oturuyordu, çalışması gerçekten de zordu. Günlerce kendisini oraya kapat-

tığını biliyorum; karısı, yani büyükannem, onun gündüzleri yazı masasında, geceleri ise yastığının altında sakladığı silahın patlama sesini duymayı bekleyip korkardı. Sürekli kendisini öldürmekle tehdit ediyordu bizi. Artık ne parası ne de gücü vardı, hepimiz gibi o da açlıktan kırılıyordu. Yaşadığımız en acı zamanlardı bunlar, savaşın bitiminden iki yıl sonrasıydı, büyükbabamm elinde ümitsizlikten başka bir şey kalmamıştı. Vasim yok pahasına çalışıyordu. O zamanlar benim için evde yer olmadığından, yatağımı hole, giriş kapısının hemen yanına koymuştum. Bu koşullarda sakın bir uyku düşünülemezdi, çoğu sabah işe uykumu hiç alamadan giderdim. Dayım karısıyla birlikte evden ayrılıp, biz yedi kişi kalınca annem eve durmadan pratik yapan Tirollü bir kemancıyı almıştı; böylece kendisinden yiyecek bekleyenleri beslemek için biraz daha gelir elde edebilecekti. Evde bana neşe verecek hiçbir şey yoktu. Yaşantımız daha zor olamazdı ve bir çıkış yolu da yoktu. Savaş hepimizi bu evde bir araya getirmiş ve sanki hayatın ne kadar dehşetli bir şey olduğunu öğretmek istemişti. Ama şimdi evdeki bu dehşetin ayrıntılarını anlatmanın yeri değil. Aslına bakılırsa bundan tamamen kaçınmalıyım, yaşadığım bu zorlukları anlatma dürtüsüne karşı koymalıyım, zira bunlar kesinlikle tam olarak anlatılamaz. Bunların dışındaki her şey bana gülünç geliyordu. Belki de kilerde her zaman neşeli olmamı, her gün sabahın köründe nereden kurtulduğuma bağlamalıyım. *Ev benim için cehennemdi* ve ben her gün Scherzhauserfeld Mahallesi'ne giderek oradan kurtuluyordum. Benim evim de en az Scherzhauserfeld'deki ev denilen yerler kadar kötüydü. Nasıl ki ben Rudolf-Biebl Caddesi'nden geçip Scherzhauserfeld'e gelerek evimden kurtuluyorsam, Scherzhauserfeld sakinleri de, eğer imkânları varsa *dışarıdaki* bir işe kaçıp oradan kurtuluyorlardı. Ama çoğunun buna gücü yoktu; tıpkı vasim ha-

ricindeki aile üyelerimin gücü olmadığı gibi. Scherzhauserfeldlilerin çoğunun artık gücü kalmamıştı. Ya akıllarını kaçırmışlar ya da ölmüşlerdi; ya da benim akrabalarım gibi *akıllarını kaçıırıp* ölmüşlerdi. Ama bu bambaşka bir hikâye. Hafta sonları beni kurtaran tek şey, sonradan artık iyice hasta olan büyükbambamla, kendisini güçlü hissettiği nadir zamanlarda Mönchberg'e yaptığımız gezintiler olurdu. Evdeki büt'in bu kötü koşulların yanında beni bir de liseye göndermek nasıl bir sapıklıktı! Şimdi bile geriye dönüp bakınca, tüm bunlar manasız bir kâbus gibi görünüyor bana. Aslında evimdeki koşullar, Scherzhauserfeld Mahallesi'ndeki herhangi bir evdekinden çok daha kötü ve dehşet vericiydi. Arafın sakinleri, cehennemde yaşadıklarını düşünüyorlardı ama yanılıyorlardı, cehennemde yaşayan bendim. Lakin bunları hiç kimseye anlatmadım; aksi halde kilerde kısa sürede kazandığım güven sarsılırdı. Onlara evdeki kaotik durumlardan bahsetmedim, kilerdeki iş arkadaşlarıma ve özellikle de Bay Podlaha'ya, evle ilgili huzur ve güven verici bir portre çizdim. Kendimi korumak için evimin durumunu iyice sahteletşirdim, içler acısı ve umutsuz gerçekleri gizlemek uğruna, en ufak bir ayrıntı bile vermedim. Susarak bir şeyleri saklamak, yalan söylemek değildir, ben de susarak neredeyse her şeyi gizledim. Her zaman bunalımda olduğum evden dışarı çıkar çıkmaz nefes almaya başlıyor, adımlarımı hızlandırıyor ve ölüm kalım meselesiymişçesine her gün Rudolf-Biebl Caddesi'nden hızla Scherzhauserfeld Mahallesi'ne koşuyordum. Evden hüznü ve keyifsiz çıkıyordum, ama mutlu mesut biri olarak Scherzhauserfeld'e varıyordum. Yürümek zorunda olduğum mesafe, haletiruhiyemi tersine çevirmek için gerekli olan süreyi veriyordu. Yokuş aşağı yürümeyi de seviyordum, hava ferah ve mis kokuluydu. Arada bir Mönchberg'e çıkar, bir ağacın altında, çimlerin üstüne

uzanır şiirler yazardım; ya da öğrenmem gereken dersler olduğu için dünyanın değişik yerlerinde yetişen çay ve kahve çeşitlerini çalışır, basit ya da karmaşık hesaplamalar ile faiz oranlarını, toptancılık marjlarını, senet işlerini ve en yeni kredi koşullarını ezberlerdim. Alistırma defterimin son sayfalarına da, bir gün sahibi olmak istediğim dükkânın kapı, pencere ve iç dekorasyonlarını çizerdim. Pirinç ve ırmikle, Rus çayı ve Brezilya kahvesiyle içli dışlı olmuştum, onlarla Büyük İskender, Sezar, Vergilius ve başkalarıyla olduğumdan çok daha ilgiliydim. Hafta sonları içinde yaşadığım iki karşıt dünyanın, evin ve kilerin akıl almaz farkını daha iyi kavırıyor ve bu gerilime nasıl katlanabildiğimi düşünüyordum. Büyükbabam her gece saat üçte, *Yedi Saraylar Vadisi* ismini verdiği ve üç bölüm halinde tasarladığı beş yüz sayfalık eserinin taslağına başlıyordu. Yıllardan beri bu eserin yarattığı baskı onu gece üçte yakalıyor, bir şekilde ölümle savaşını sağlıyordu. Ömrü boyunca ağır bir akciğer hastalığından mustarip olarak, o saatte güne başlamayı, tutkulu bir yazar ve filozofun inadıyla adet edinmişti; eski ve kalın bir battaniyeyi deri bir kemerle beline sarıp işe başlardı. Gece üçte, odasında yazarlığın olanaksız, büyük çaresizliği ile savaşına nasıl başladığını duyardım. Elbette o zamanlar böyle bir işin nasıl zalimce bir çaresizlik ve umutsuzluk içerdiğini pek anlamazdım, ama hassas bir çocuktum ve büyükbabamı herkesten çok severdim; holde, sokak kapısının hemen önündeki yatakta yatarken, odasından gelen sesleri, ölüm korkusunun bir kez daha yenilişini, başyapıtı diye nitelendiği eseri sona erdirmek isteyen adamın durmadan yeniden başlayan umutsuzluk savaşını, büyük bir dikkatle dinlerdim. Başyapıtların anlamsızlığını ve etkisizliğini henüz bilmiyordum, ama on altı veya on yedi yaşımdayken büyükbabama sürekli yakın olmam sayesinde yazınsal, hatta sanatsal, düşün-

sel ve felsefi çabanın korkunçluğu hakkında bir sezgim oluşmuştu. Büyükbabamın düşüncelerini kağıda geçirirken gösterdiği inadı, tükenmez sabrı ve yorulmazlığını hayranlıkla karşılıyordum, çünkü ondaki her şeyi hayranlıkla karşılıyordum; aynı zamanda da büyükbabam gibi bir insanın içine sapanmak zorunda kaldığı deliliği ve yaşamını çılgınca, hastalıklı bir hızla insani ve felsefi bir çıkmaz sokağa sürüklemek zorunda kalışını da görüyordum. Büyükbabam papaz ya da piskopos olmalıydı, kendisi de sosyalist veya komünist bir politikacı olmayı istemişti, ama yazmaya çalışan herkes gibi tüm bu olanaksız kategoriler yüzünden uğradığı düş kırıklığıyla baş başa kalmış, sonunda da bunlar içinde tek başına yitip gitmişti. Gece üçte, günlük sürecine nasıl başladığını kapitone kapısının ardından işitirdim. İçinde bulunduğu durum tamamen ümitsizdi, ama o yine de savaşıyordu, kırk yıllık bir kaybedişin ardından başka biri olsa çoktan vazgeçerdi. O vazgeçmedi. Başarısızlığı artıp kesinleştikçe o daha inatçı oldu, işine daha sıkı sarıldı. Dışa dönük biri değildi ve toplumdaki nefret ederdi. Kendini işine, yazma görevine hapsetmişti, ama yalnız olma ve her şeyi hayatının eserine tabi kılma özgürlüğünü elde etmişti. Hayatı boyunca çevresindeki insanlara, anneme, ama en başta da büyükanneme eziyet etmişti. Onların bitmez fedakârlığı, büyükbabamın yaratıcılık için sağlamaya çalıştığı soyutlanmayı mümkün kılmıştı. Ona verdiklerinin bedelini kendi yaşamlarıyla ödemişlerdi ve bundan daha büyük bir bedel olamazdı. Büyükbabam gece üçte fırıncılar ve demiryolu işçileriyle birlikte kalkar, yazı masasına otururdu. Ben kulak kabartır, onun hareketlerini dinler, sonra tekrar diğer yana dönerdim. Tek bir kapıyla benden ayrılmış olan büyükbabamın çalışmaya başladığını, bana yakın ve *hâlâ hayatta olduğunu* bilmek, beni her gün mutlu ederdi. Büyükannem, annem ve kar-

deşlerimle paylaştığı büyük mukavva bir paravanla ayrılmış odasından saat beş civarında çıkan dayım beni uyandırırđı. Bu yıllarca böyle sürdü. Bodruma, o deney istasyonuna ve buluşlarına inerdi. Bunlar için hep patent başvurusu yapmak isterdi, yapardı da; g ya bu buluşlar geleceğini garantileyecekti, oysa bu fikir tam bir  topya ve  ılgınlıktı. Ben saat altıya doğru kalkar ve hazırlanırdım, annem ve vasimle mutfakta kahvaltı ederdim. Zaman zaman kahvaltımız bodrumdaki bir patlama, dayımın deneylerinden birinin daha havaya uçması ile sarsılırdı. Ama normalde, halihazırda saatlerdir çalışıyor olan büyükbabamı rahatsız etmemek için  zen gösterir, mümkün olduğunca sessiz olurduk. Hiçbir zaman yüksek sesle konuşmaya cesaret edemezdik, en ufak bir rahatsızlık bile vermezdik. *Yedi Saraylar Vadisi*  alışmasının b l n memesi için hepimiz adeta parmak u larımızın üzerinde yürürdük. Büyükbabamın iyi mizacının da sınırları vardı, çalışması söz konusu olunca hiç affedici değildi, böyle durumlarda içindeki despotla yüz yüze gelirdik. Özellikle kadınlara, karısına ve anneme karşı neredeyse yıkıcı bir sertlik gösterebiliyordu. Oysa herkes onu hiç kimseyi saymadığı gibi sayar, herkes onun her istediğini yapar ve aynı zamanda onu çok severdi. Ona inanır ve destek olurlardı. Tam bir kır insanıydı, kent yaşamına karşı ölümcül bir itimatsızlığı vardı. O güne kadar yazdığı her şeyde, tüm duygu ve düşünceleriyle uygarlığa karşı nefretini belli etmişti. Kır-sal köklerinden ayrılıp dış dünyaya büyük bir adım atmış, ama hemen ardından orayı son derece huzursuz ve itici bulmuştu; sonunda da kendi inatçı kafasına geri d nm şti. Hiçbir şeyin değişmediğine inanamadı. Saat yediye doğru vasim evden çıkardı. Otuz yaşını biraz aşmıştı ve herkesi o ge indiriyordu. Ben on altı, on yedi yaşlarındayken elbette gözüme oldukça büyük biri gibi görünüyordu, hatta neredeyse yaşlı bir

adamdı. Onun talihsizliğıydi bu. O zamanlar ondan neredeyse insanüstü bir gayretin beklendiğini, zanaatıyla tek başına tüm aileyi geçindirmek zorunda olduğunu kavrayamamıştım. Yedi buçuk civarında ben de Scherzhauserfeld Mahallesi'ne, kilere doğru yol alırdım. Evdeki koşullar her şekilde dayanılmazdı çünkü asla düzelecek gibi değildi. Yoksunluk ve sefalet içine sıkışmıştık, bu yüzden ben her gün tarlalar ve kırlardan geçerek Scherzhauserfeld'e kaçabildiğim için kendimi şanslı sayardım. Podlaha ansızın ve hiç beklenmedik şekilde benim için yeni bir öğretmen olmuştu. Geçmişiyle ilgili, Viyanalı oluşu ve müzisyen olmak isteyip sıradan bir bakkal haline gelişi haricinde pek az şey biliyordum. Bana büyükbabamın öğretmediği her şeyi, günlük hayatın gerçeklerini öğretmişti. Onu dikkatle, onun sandığından daha büyük bir dikkatle gözlemleyerek, gündelik yaşamla nasıl başa çıkılacağını; hatta büyükbabamdan bile öğrenmediğim bir şeyi, nasıl kendimden emin olacağımı öğrendim. Günlük yaşantıda kendini disipline etmenin koşul olduğunu, sadece kendi zihnini değil, gündelik hayattaki en küçük şeyleri bile düzenlemenin gerekliliğini öğrendim. Kendi yapışım zorlayarak öğreten bir öğretmen değildi, ondan hiç korkmadan, hiç utanmadan almaya hazır olduğum şeyleri alırdım. Öğretmenlik rolünün bilincinde değildi ki bu benim için en önemli şeydi. Tüccarlık alanında öğrenmem gerekenleri kısa sürede öğrenmiştim, zaten benim de kesinlikle iyi bir tüccarlık içgüdüm vardı ve bu içgüdü her zaman yararına olmuştu. Podlaha'nın bana öğrettiği en önemli şey, insanlara aynı anda hem büyük bir ilgiyle, hem de büyük bir mesafeye nasıl yaklaşılabileceğiydi. Kendisi insan ilişkilerinde tam bir ustaydı, bu büyükbabamdan kesinlikle öğrenemediğim bir şeydi; o kendisini herkesten, karısından, annemden, onun kocasından, çocuklarından ve dolayısıyla da benden so-

yutlamıştı. Büyükbabam kökenleri, geçmişleri, karakterleri nasıl olursa olsun, insanlarla ilişki kurmada son derece yeteneksizdi. Podlaha da aksine herkesle ilişkiye geçebilirdi. Eğer sonradan hiç kimseye bir sorunum olmadıysa, bunu Podlaha'ya borçluyum. Bu benim için hayati önemde bir kazanım. Büyükbabam bana insanları uzaktan gözlemlemeyi öğretti; Podlaha ise beni doğrudan onlarla yüzleştirdi. Böylece artık her ikisini de yapabiliyordum. Büyükbabamın aksine Podlaha, kendine olan güvenini hiçbir zaman yitirmemişti. Podlaha yalnız biri değildi, çevresinde her daim insanlar olurdu. Buna karşılık büyükbabam, ailesi olmasına rağmen tam anlamıyla yalnızdı, üstelik Podlaha'nın ailesi bile yoktu. Büyükbabamın aksine Podlaha, umutlarını yıkanlar tarafından yıkılmıyordu. Ama ben büyükbabamı Podlaha ile karşılaştırmak niyetinde değilim, bu son derece saçma olur. Birbirleriyle hiçbir ilişkileri yoktu, birbirlerini hiç görmemişlerdi, böyle bir şeye yeltenmemişlerdi bile. Podlaha yalnızca, büyükbabamın bende açık bıraktığı boşlukları doldurmuştu. Ben onun çırağıydım, ama ondan öğrendiklerim, asıl önemli şeyler bundan fazlasıydı, ondan istifade ettiğim asıl konular çıraklığın çok ötesindeydi. O bana, yıllarca benim hiç düşünmediğim, *farklı insani durumlara* karşı büyük bir sezgi kazandırmıştı. Şimdi birileri bana Scherzhau-serfeld Mahallesi'nin sessiz sedasız yıkılacağını söylüyor. Bunu duyunca oraya tekrar gitmeyi, bir kez daha orayı görmeyi düşündüm. Zaten yıllardır aklımdaydı; oraya gitmeyi, Gaswerk Sokağı'ndan geçerek kilerdeki dükkânı bir kez daha ziyaret etmeyi hayal ediyordum. Bir keresinde, beş ya da altı yıl önce gidip bugün de var olan demir kepenklerin ve yüksek pencerelerin ardından kilere bakmıştım. Dükkân yıllar önce kapanmıştı, belli ki artık kâr edemez hale gelmişti. Kepenkler paslanmıştı, kapılar kilitliydi; ama o zamanlardaki temizliği-

nin aksine oldukça tozlu olan dükkânın içi hiç değişmemişti. Demek sonunda Podlaha pes etti, diye düşündüm orada diki-
lirken, büyük ihtimalle artık onun için de bir anlamı kalmamış-
tı. Çevrede birçok büyük mağaza açılmıştı, sözüm ona süper-
marketler Lehen'in her yerinde belirmeye başlamıştı, bir za-
manlar çayır olan yerler artık birer inşaat alanıydı. On binlerce
kişi, bir zamanlar benim her gün geçtiğim arsalarla yapılan gri,
ruhsuz beton yığınlarında oturuyordu. Scherzhauserfeld'e uğ-
ramayalı neredeyse çeyrek yüzyıl olmuştu, ama her yerde aym
koku, aynı gürültü egemendi. Orada durup dükkânın içine ba-
karken, tüm bunları nasıl yaptığımı düşündüm, doksan kilo-
luk çuvalları depodan nasıl taşımış, merdivenlerden yukarıya,
bloğun köşesinden tekrar dükkâna getirip aşağıya nasıl indire-
bilmişim. Yüzlerce, hatta belki binlerce un, irmik, şeker ve pa-
tates çuvalını bu merdivenlerde taşıdım. Hiç kolay değildi,
ama başarmıştım. Kepenkleri açmış ve insan yığınına içeri al-
mıştım. Büyük ihtimalle hâlâ burada oturan ve artık her biri
yirmi beş yıl daha yaşlanmış olan yüzlerce, binlerce müşteriye
hizmet ettim. Onlara kapıyı açtım, ekmek sarıp salam kestim,
tereyağı paketlerini torbalarına koydum. Bilhassa yeni karne-
lerin çıktığı günlerde, bazen şefin bazen de onların lehine kim
bilir ne çok hesap hatası yaptım! Öyle durumlarda hakkımda
bir sürü şikâyet olurdu. Çoğuna karnelerindeki haklarından
daha fazlasını verirdim çünkü onlara acıdım. Her zaman tam
anlamıyla dürüst değildim. Orada durup bakarken, şu ya da
bu çocuk acaba ne oldu diye düşündüm. Tek tek bazı yüzlerin
en önemsiz ayrıntıları bile hâlâ gözümün önündeydi. Hâlâ bu
insanların seslerini duyuyor, para sayan ellerini görüyor, yan
odanın penceresinin önünden geçen bacakları hatırlayabili-
yordum. Çaktırmadan bir salamlı sandviç yediğimi, fazladan
birkaç elmayı bir kadının çantasına attığımı anımsayabiliyor-

dum. Şimdi kimin umurunda? Şişelere ahududu suyu doldurmaktaki becerimi, yetmiş kiloluk mısır çuvalını beceriksizce binanın köşesine çarptığımı, mısır tanelerinin yağmurdan ıslanmış merdivenden aşağıya aktığını hatırladım. Çırak Karl'ın şef ve yardımcısı tarafından hırsızlık yaparken defalarca yakalanmasını, bir gece ortadan kayboluşunu, çaresiz annesinin dükkâna gelerek oğlunu bulmamız için yalvarmasını hatırladım. Ama Karl bir daha ortaya çıkmamıştı. Yabancı Gönüllülere katılmıştı. Şef başka çırak almadı, ben sonucuydum. Sonradan Herbert de kentte kendi kahve dükkânını açtı. Çıraklığımın yarısı, şefle yalnız geçti. Bu bir başarı olmuştu, birlikte iyi çalışmıştık. Birbirimizle iyi anlaştık, karşılıklı saygı içindeydik. Ben dükkândaydım ve her işi görüyordum, karne dağıtımı olduğunda da yüzlerce müşteriyle, kendimden emin bir şekilde başa çıkıyordum, bu arada şef de gıda maddelerini tezgâha getiriyordu. Zorlu müşterilerle bile başa çıkabiliyordum, Bayan Lukesch ya da Laukesch'le bile örneğin; daha önce bahsettiğim bu kadının, birahanede halk oyunculuğu gibi umutsuz bir kariyere sahip olan oğlu günün birinde kendini öldürmüştü. Bundan kısa süre sonra Bayan Laukesch ya da Lukesch de kendini öldürdü. Bir de tam bizim dükkânın üstünde oturan adını hatırlamadığım bekâr kadın; onun da boğularak öldürüldüğünü çıraklığımın bitişinden yirmi yıl sonra gazetede okudum. Yukarıya, pencerelere baktım, belki çocukları vardır diye. Onu gözümün önüne getiriyorum, pas kırmızısı bir bluz giyerdi, asla şapkasız dolaşmazdı. Yanda oturan kadını da bir defasında bir konser binasının utangaç vestiyer görevlisi olarak görmüştüm. Dükkânın içine baktım ve kendimi tezgâhın arkasında gördüm. Yüksek sesli ve diğerlerinin de eşlik ettiği kahkahamı duydum. Arkamda otomobil lastiğinin gıcirtısını duydum, şefin arabasıydı bu, dükkâna yaklaşıyordu. Dükkândan

fırlar, merdivenleri çıkar ve şefe arabayı boşaltmasında yardım ederdim, malları kilere taşırdık. Yine fazla fazla soğan, domates, elma aldım, hepsi çürüyecek, diyordu. Tekrar gitmek zorundaydı, unu iyi fiyata satabilirdik. Unu nereden aldığını bilmiyordum. Dükkânda otururdu, etrafı silip süpürür, patates ve domates sandıklarını düzenlerdi. Ben çürümüş meyve ve sebzeleri yukarı çıkarır ve köşedeki çöp bidonuna atardım. Depo kilitli miydi? Asma kilidi kontrol eder, boş kovayla tekrar dükkâna dönerdim. Şef yan odada oturur ve kasayı kontrol ederdi. Çoğu zaman gece yarılarında dek birlikte yandaki odada oturur ve yönetmelik gereği yiyecek karnelerini büyük ambalaj kâğıtlarının üzerine yapıştırırdık. Akıl almaz derecede kirli dükkâna baktım, her şey kimsenin yıllardır uğramadığına işaret ediyordu. Kadınların rom şişeleriyle yalpalayarak merdivenlerden inişlerini, içeri girerken neredeyse yığılıp kalıvereceklermiş gibi oluşlarını hatırladım. Yapmamam söylenmiş olmasına rağmen şişeleri doldururdum. Ya çok borçları olurdu ya da çok içince mahallede tantana çıkarırlardı. Podlaha dükkânda sorun ve hakkında kötü duyumlar olsun istemezdi. Onlara içki verilmediği zaman hemen öldürmekle tehdit ederlerdi. Şef onları dışarı atardı, onlar da dört ayakları üzerinde merdivenden yukarıya küfür ederek tırmanırlar ve ertesi gün tekrar gelirlerdi. Mahallede birisi öldüğünde ki neredeyse her hafta birisi ölürdü, şef takım elbise giymese de siyah bir kravat takarak cenazeye katılırdı. Siyah kravat yan odada, önlüklerin asılı olduğu dolapta dururdu. Onu takıp gitmesi yeterli olurdu. Ölen herkes onun müşterisiydi. Dükkân halkın buluşma yeri. Sabahları merdivenin üzerindeki parmaklığın orada beş, altı hatta yedi çocuk arabası durur, anneleri de dükkânda sohbet ederlerdi. Onlara salamlı sandviçler yapar, ardından çeşitli tatlılar satardım. Önce birisi, ardından bir başkası alma-

ları gereken bir şeyi hatırlardı. Kış mevsiminde hepsi bizim iki elektrikli sobamızın çekiciliğine kapılırdı. Birçoğunun evinde ısıtma yoktu. Orada durup dükkânın içine bakarken, devasa, çoktan çürümüş bir yaprak yığının içinde durduğumu anladım. Rüzgâr yıllarca mahalledeki ağaçların yapraklarını buraya sürüklemişti, ama kimsenin umurunda değildi. Belli ki kimse artık dükkânla ilgilenmiyordu. Podlaha yıllar önce pes etmişti. Ne elektrikli sobaları, ne de kendisi tasarladığı için gurur duyduğu pratik tezgâh ve rafları götürmüştü. Dükkânda yirmi yıldır piyasada olmayan yiyeceklerin afişleri duruyordu. Podlaha'nın Amerikalılarla ilişkisi vardı, gerçi ne türlü ilişkiler olduğunu bilmiyorum. Bazen dükkânda bir siyahi belirir ve yan odaya girer, on beş dakika ya da yarım saat sonra giderdi. Podlaha'nın annesi o zamanlar Viyana'da yaşıyordu. Altmış yaşında falandı belki, çok yaşlı sayılmazdı, ama benim için tarihi biriydi. Podlaha Noel akşamını hep onunla Viyana'da geçirirdi; yazın ise annesi Salzburg'a gelip birkaç gün ya da hafta onunla kalırdı. Akıllı bir kadındı. Podlaha beni severdi, ben de onu severdim. Benden büyük olan çıracak Karl'la hep zorluk yaşamıştı. Karl dört ya da beş yıl Yabancı Gönüllülerde görev yapmış, sonra bir gün Salzburg'a geri dönmüştü, şehrin ortasında onu görüp yanına koşmuştum. Beni hemen tanımıştı. O zamandan beri ondan hiç haber alamadım. Yardımcı Herbert de bana karşı hep iyi oldu. Beni hiçbir zaman kızdırmadı. Kilerdeki hiç kimse kötü davranmazdı. Dükkân yazları serin, kışları iki elektrikli soba sayesinde iyi bir sıcaklıktaydı. Doğal olarak ben en zorlu ve alt seviyede işleri yapıyordum ama güçlü bir bünyem vardı, örneğin yetmiş kiloluk mısır çuvallarını sırtıma yükleyip taşımak benim için zor değildi. Kilerdeki yüzlerce, binlerce işi asla bir aşağılanma olarak düşünmedim. Ne zaman camları iyice silip parlatsam, bir otomobil giriş kapısı

önündeki su birikintisinden geçer ve tüm çalışmamı heba ederdi. Scherzhauserfeld Mahallesi'nde daha tanımam gereken birçok insan olduğu kesindi, onların da beni tanınması gerekiyordu. Tek yapmam gereken bloklara girmekti, ama bunu yapmadım. Birçok kez ardımdaki sesi tanıır gibi olurdum. Ne yaşamdı ama oradaki, diye düşündüm. İçerideki pisliği saymazsak kiler bomboştı. Her gün muhakkak bizi ziyaret eden fare ve sıçanlar bile gitmişti. Onlar için de artık bir şey kalmamıştı. Kilerde bir bakkal olmadan yaşlı insanlar ne yapıyordu, süpermarket onlara çok uzak değil miydi? Şu ilerde o zamanlar top oynayan çocuklar çoktan yetişkin olmuşlardır, diye düşündüm. Başlarına ne geldi acaba? Yaşlıların kaç hâlâ hayatta? Duvardaki sayısız çatlağı biliyordum, ama daha da büyümüşlerdi. Aynı isimlerle çağırılan çocuklar duyuyordum, ama onlar başka çocuklardı. Acaba en azından birkaçı bir şeyler başarabildi mi? Scherzhauserfeld Mahallesi'nden olma kusununu, *insanlığın yüz karası olma lekesini* üzerlerinden atamamışlardı. Kentteki hiçbir lokanta Scherzhauserfeldli bir kıızı garson olarak işe almazdı. Hiçbir mağaza Scherzhauserfeldli bir adamı satıcı olarak yetiştirmezdi. Birkaç erkek demiryolu işçisi oldu ki benim zamanımda bu bir Scherzhauserfeldli için en yüksek mertebeydi. Desteklenen parti komünist partiydi. Ama komünist parti bu kentte hep gülünç bir azınlık olmuştu, kendisiyle yalnızca dalga geçilen bir dernekti. Scherzhauserfeldli insanlar itfaiye teşkilatına bile katılamamışlardı. Bir otobüs ve bir trolleybüs biletçisini hatırlıyorum. Erkekler işten eve dönerken –tabii bir işleri varsa– önce kilere uğrayıp bira ve turp alarlardı. İş önlükleri içinde gelirlerdi ve neredeyse sonbahara kadar ya yalınayak dolaşırlar ya da çorapsız şekilde tahta terlikler giyerlerdi. Daha o saatte sarhoş halde olurlar ve sürekli karıllarmı sorarlardı. Yeni yetme kıızlar gece gündüz Amerika-

lılarla takılırlardı. Amerikalılar, mahalleli kız arkadaşlarını çikolata, naylon çorap, bluz ve onların gelişiyle Avrupa'ya yığılan diğer tüm lüks döküntüye boğarlardı. Kızlar kendilerini oyuncak bebekler gibi boyar ve giydikleri yüksek topuklu ayakkabılarla küstah ve aynı zamanda da gülünç bir yürüyüşe sahip olurlardı. Dükkânımıza küstah bir havayla, bir Amerikalı bulup *yırtmış* olarak inerlerdi. Aileler de kızlarını –sanki buna gerek varmış gibi– Amerikalıların kucaklarına itiyordu. Hatırladığım kadarıyla Gökkuşağı Birliği denilen topluluğun garnizonu Salzburg'daydı, işleri bitmiş, korkacak şeyleri kalmamıştı, kızları besler ve böyle bir mutluluğa eremeyen diğerlerinin düşmanlığını kazanırlardı. Scherzhauserfeld'de bile Amerikalılar tam bir felaketti. Küçük kızlar bir gecede küçük Amerikalılar oluyordu. Mahallenin bazı kızları Amerikalılar tarafından öldürüldü. Lehen'deki kıışlada bulunan Amerikan mahkemesinde birçok heyecan verici dava görülmüştü. Üniformalı katiller hüküm giyip sahneden uzaklaştılar, Amerika'ya geri döndüler. Scherhauserfeld'de neredeyse hiç Nazi olmaması dikkate değerdi, ama tabii ki buranın sakinlerinin gösterdiği muhalefet, savaş sonundaki durumlarında bir değişikliğe yol açmamış, her zaman sefil ve çoğunluk için itici kalmışlardı. Komünistler, yani Nazilerin deyimiyle *antisosyal varlıklar* tek tek avlanmış, Scherzhauserfeld Mahallesi'nde bile kökleri kazınmıştı. Naziler, *Scherzhauserfeld pislikleri* dedikleri ve *en berbat kesim* saydıkları –bunu dillendirmekten (bugün bile) çekinmedikleri– kişileri ayıklamışlar, onları gaz odalarına ve başka imha yerlerine göndermişlerdi. Azınlık bugün de korku içinde. Ama bunu dile getirenler hemen yalancılıkla suçlanıyor. Scherzhauserfeld Mahallesi'nde Nasyonal Sosyalistler yoktu, yoksa var mıydı? Dışlanmışlar, politikadan da dışlanmışlardır. Scherzhauserfeld'deki birkaç düzine aile için, Amerikalılar

müthiş olanaklar sağlamıştı; bedeli ise güzel ya da pek güzel olmayan mahzun kızlardı. Scherzhauserfeld Mahallesi denen araf ya da cehennemde, ben kimse için, Hitler' den *ucuz kurtulduğunun* söylendiğini duymamıştım, ama şehrin geri kalanında bunu sürekli duydum. Bugün bunu yine duyuyorum. Scherzhauserfeld Mahallesi'nde kimse ucuz kurtulamaz. Oradakiler daima savunmasızdır, kimse onları korumaz. Kendi hallerine bırakılmışlardır, bunun da farkındadırlar. Scherzhauserfeldlilerin, şehirdeki insanlardan daha mutlu olup olmadığı sorusu anlamsızdır, zira o soru yanıtlanamaz. Mutluluk sorusu asla yanıtlanamaz: Karşılaştırırız belki, tahmin ederiz, ama cevaplamaya kalkışmamalıyız. Herkes mutludur ve hiç kimse mutlu değildir, herkes mutsuzdur ve hiç kimse mutsuz değildir. Gördüklerimizden ne anlıyoruz? Durmadan mutluluğu sorguluyoruz çünkü bizi bıkmadan, ömür boyu meşgul eden tek soru bu. Akıllıysak, bu soruyu yanıtlamaya kalkışmayız, tabii eğer kendimizi olduğumuzdan daha kirli ve mutsuz bulmak istemiyorsak. Ben değişimi; bilinmeyen, heyecan ve coşku veren bir şeyi arıyordum ve onu Scherzhauserfeld Mahallesi'nde buldum. Ben oraya acıma duygusuyla girmedim, o duygudan her zaman nefret ettim, özellikle de kendine acıaktan. Acıma izni vermedim kendime, tek motivasyonum hayatta kalmaya çalışmaktı. *Bilinen nedenlerden ötürü* yaşamıma son vermenin eşiğine gelmiştim, çünkü aptaldım ve başka bir yolu seçmekten acızdım; bu yola eğitimcilerim tarafından büyük bir hırsla sokulmuştum. Reichenhaller Caddesi'nde bir kırılma yaşamış ve geriye dönüp koşmuştum. Önce yalnızca geriye doğru, nereye gittiğimi bilmeden koşmuştum. O andan itibaren değişik bir şeyler olmalıydı, diye düşündüm, o güne kadar yaptığım her şeyden farklı bir şey; içinde bulunduğum heyecan başka bir türlü düşünmeme engel oluyordu. Gaswerk

Sokağı'ndaki işçi bulma kurumu da tam olarak ters yöndeydi. Ne olursa olsun bu ters yönden geri dönmeyecektim. Ters yöndeki en uzak nokta Scherzhauserfeld Mahallesi'ydi, bu uzaklık sadece coğrafi değildi. Orada bana şehri hatırlatacak en ufak bir şey bile yoktu, yıllarca bana acı veren ve beni umutsuzluğa sürükleyen ve neredeyse intihar düşüncesine götüren şeyler uzaktaydı. Burada matematik, Latince ve Yunanca öğretmeni yoktu, görüldüğü anda nefesimin tıkanmasına sebep olan despot bir müdür yoktu. Burada *ölümcül bir kurum yoktu*. İnsan burada hayatta kalabilmek için her daim terbiyeli olmak, sinmek, ikiyüzlü olmak ve yalan söylemek zorunda değildi. Burada bana son derece ölümcül gelen eleştirel bakışlar yoktu. Burada benden akıl almaz, insanlık dışı şeyler istenmiyordu. Burada ben bir öğrenme ve düşünme makinesine dönüştürülmiyordum. Burada ben kendim olabiliyordum. Diğer herkes de kendisi olabiliyordu. İnsanlar burada kentteki gibi her gün daha da artan bir baskıyla, yapay bir kalıba sokulmuyorlardı. Rahat bırakılıyorlardı, Scherzhauserfeld Mahallesi'ne adım attığım andan itibaren ben de rahatlamıştım. İnsan istediği şeyi düşünebilmekle kalmıyor, düşündüğü şeyi istediği zaman, istediği biçimde, istediği kadar yüksek sesle de dile getirebiliyordu. Dik başlılığından ötürü sürekli bir tehlikeyle karşı karşıya değildi. Kişilik, insanı mahveden burjuva toplumunun kurallarıyla alçaltılmıyor, ufaltılmıyordu. Salzburg gibi aptallığın alarm verici düzeylerde olduğu kentlerde insanoğlu sürekli sarsılır, oraya buraya çekiştirilir, durmadan örselenir ve törpülenir; bu işlem o kadar uzun sürer ki geriye kalan insan iğrenç, tatsız bir yapay maddeye dönüşür. Orta ölçekli kentlerde bile (küçük kentlerle ilgili bir şey söylemeyeceğim, orada her şey grotesktir) her şey insanı yapaylaştırmak için uğraşır. Bu kentlerdeki her şey insan doğasına aykırıdır, gençlerin üs-

tünden bile A'dan Z'ye yapaylık akar. Bugünün insanı ancak yüzde yüz kırsalda ya da yüzde yüz büyük kentte kendisini koruyabilir ki bunların ikisi de hâlâ mevcuttur. Böyle koşullarda insan başka doğal insanları hâlâ bulabilir, mesela Hausruck'un ötesinde ya da Londra'da. Londra bugün Avrupa'daki tek gerçek büyük kenttir, evet, belki kıta üzerinde değil ama sonuçta Avrupa'da. Hausruck'un ötesinde ben hâlâ yüzde yüz kırsalı bulmaktayım. Avrupa'da bunlar dışındaki her yer yalnızca okullarda yapaylaştırılmış yapay insanlarla dolu. Avrupa'da nerede birisiyle tanışırsak tanışalım, o gerçeğin tatsız bir kopyası. Bu tarz ürünlerin sayısı, kim bilir, belki de milyonlara varıyor ve belki yakında milyarlaraya varacak; tamamının hareketleri, aslında acımasız, doyumsuz, insan tüketen bir canavar olan eğitim sistemi tarafından kontrol ediliyor. Kulaklarımız, eğer hâlâ onları kullanabiliyorsak tabii, aralarında tek bir gerçek insan olmayan fabrikasyon kuklaların bitmeyen sayıklamalarıyla doluyor. Scherzhauserfeld Mahallesi'nde ben belki de Hausruck ya da Londra etkisini yaşadım, ama o zamanlar bunun bilincinde değildim. İçgüdülerimi dinleyerek ters yöne gittim. İçimdeki umutsuzluk ve tiksinti duygusu doruk noktasına ulaştınca içgüdüsel olarak doğru yönü seçtim ve daha önce de belirttiğim gibi koşmaya başladım. Sonunda yanlış yönü bırakarak bütün hızımla doğru yöne koştum. Daha önce bağlı olduğum her şeyden, okulumdan ve öğretmenlerimden; okulumun ve öğretmenlerimin bulunduğu kentten; sevdiğim ve sevmediğim, beni dünyaya getiren ve yetiştiren akrabalarımın; beni sefaletle sürükleyip sinir eden herkesten; geçmişimdeki bütün kaostan, kaçtım. Bütün bunlardan büyük bir hızla kaçtım. Geriye dönen birisi, bütün hızıyla koşar ve hiç durmaz; nereye koştuğunu ve gittiği yönde neler olduğunu bilmez. Ben Scherzhauserfeld Mahallesi'ne

koşuyordum, ama nasıl bir yer olduğunu bilmiyordum; göre-
ne kadar yalnızca tahminlerde bulunabiliyordum, görünce de
tahminlerimde yanılmadığımı fark ettim. Kaçışım tam bir ken-
dini imha ve mahvetme de olabilirdi, ama şanslıydım. Doğru
anda doğru insanların yanına gelmiştim. Sürekli doğru karta
oynamıştım ve şansım yaver gitmişti, çünkü bir an bile vazgeç-
memiş, kendime hiçbir zayıflık izni vermemiştim. İşçi bulma
kurumundaki kadını dinleseydim ne olurdu, diye düşünüyö-
rum, daha birkaç dakika sonra niyetimi delilik olarak tanımla-
mış ve beni eve yollamış olsaydı ne olurdu? Hiç itiraz etmeden
dediklerini yapsaydım, ne olurdu? Bana doğru adresi verene
kadar odasında kalacağım, demiştim kendi kendime, beni bir
türlü anlamamıştı, ama ben oradan gitmeden doğru adresi ala-
cağımı biliyordum. Ondan *ters yöndeki doğru adresi* almaya ka-
rarlıydım. Onu buna zorlayacaktım. Umutsuz öğrencilerin ba-
şına ekşimesine, zehirlenmiş, berbat hayatları için tedavi talep
etmelerine, sonra karşısında zayıf düşmelerine alışkın olmalıy-
dı. Hayatları mahvolmuş bu insanlar kritik anlarda zayıf dü-
şer, vazgeçerler; oysa kritik anda vazgeçmemeliyiz. Böylece o
da birden doğru adresi, benim büyük ikramiyemi bana verdi.
Karl Podlaha, Scherzhauserfeld Mahallesi, B Blok. İkramiyemi
sıkı sıkı tutarak oraya koştum, şansımı iyi kullanmalıydım. İti-
raf etmem gerekir ki başlarda kilerde zorlandım. Genç ve has-
sas biri olarak benden beklenen işleri böylesine bir bakkalda
yerine getirebilecek miyim, diye düşündüm. İşleri doğru ya-
pabilecek miydim? Bedensel işe hiç alışık olmayabilir miydim?
Okul çantamı Reichenhaller Caddesi'nde ve Neutor'da liseye
taşımakta zorlandığım olmuyor muydu? Hiç tanımadığım ve
tarzlarından bihaber olduğum bu insanlarla başa çıkabilecek
miydim? Üstelik aritmetiğin en zayıf noktam olduğunu bilmi-
yor muydum? Hele kafadan hesap yapmak, ne çılgınlık! Kam-

yon dolusu patatesi yağan yağmurda hızla, tek başıma ve sadece ağır bir demir kürekle boşaltmak? Depoya taşımak? Domuz yağı ve bal sandıkları ile şeker kutularını önce depodan yukarıya ve sonra aşağıya kilere taşımak? Ya ben kendimi, yüzündeki en sert çizgileri bile gizleyemeyen bir ustaya koşulsuz teslim edebilecek miydim? Yardımcının kabalığına, çırak Karl'ın daha ilk anda fark ettiğim düşmanlığına dayanabilecek miydim? Dükkâna girişlerinde ve içerideki tavırlarıyla bana acımasız ve hain görünen tüm bu insanlara kendimi kabul ettirebilecek miydim? Bana verilen bütün görevleri yapabildim ve kısa sürede tüm güçlüklerin üstesinden gelmeyi başardım. Tombalayı çekmiştim. Bunu fark etmek ve bedensel ve zihinsel yeteneklerimi öğrenmekle, atıldığım bu çıraklıktan aynı zamanda büyük zevk almaya da başladım. Buna değmişti. Bak-kallık ortamının yabancıısı değildim, büyükbabamın küçük kız kardeşi Rosina, ailesinin Henndorf'taki evinin orada bir bak-kal dükkânını işletiyordu ve çocukluğumun önemli zamanlarından birisi büyük halama o dükkânda yardımcı olduğum zamandı. O zamanlar daha mavi kâğıda sarılı şeker külahları vardı; yeleklerin, gaz lambalarının çağıydı, 1938'den önceydi. Üç, dört ve beş yaşımdayken bütün çocuklar gibi şekerlemele-re bayılırdım ve yine bütün çocuklar gibi keskin bir gözlemleme yeteneğine sahiptim. Henndorf'ta en sevdiğim yer, büyük halamın dükkânıydı, kendisi bunun yanında büyük bir lokanta ve ufak bir tarım arazisi sahibiydi. Büyükbabam, intihar eden bölge orman korucusu ağabeyinin mülkünü miras olarak kabul etmemişti. Hayatını büyük Alman kentlerine geçirmek istediği ve kereste işiyle ilgilenmediği için, bu mülkü reddeder-ek kız kardeşi Rosina'ya bırakmıştı. Büyükbabamın erkek kardeşinin bende birçok fotoğrafı var, büyükbabam bana onun Zifanken'in en yüksek tepesine çıkıp kendini vurduğunu, bir

de intihar notu bıraktığını söylemişti; kendisini öldürmüştü, çünkü *artık insanların mutsuzluğuna dayanamıyordu*. Büyük halam Rosina, beni nasıl meşgul edeceğini biliyordu: Dükkânda ne istersem yapmama, çekmeceleri açıp kapatmama, şişeleri bir oraya bir buraya taşımama ve özel bir hediye olarak da, bazı müşterilere ufak tefek şeyler satmama izin veriyordu. Ticarete olan sevgim o zamanlar başladı. Elbette Karl Podlaha'nın kilerinin halamın bakkalıyla hiç alakası yoktu. Kokular bambaşkaydı mesela, kilerde tipik bakkal kokusu yoktu; orada şeker külahları ya da gaz lambaları yoktu, yelekler de çoktan demode olmuş ve unutulmuştu. Karl Podlaha'nın kilerinde, halamın mallarını övüp satarkenki sakinliği de yoktu. Hennedorf'taki bakkal dükkânı son derece alçakgönüllülükle, sadece tahta raflar ve tahta çekmecelerle tasarlanmıştı, sadece birkaç düzine müşteriye hizmet veriyordu; buna karşılık Scherzhau-serfeld Mahallesi'ndeki kiler bine yakın müşteriye hizmet etmek zorundaydı ve her açıdan kılı kırk yaran büyük kentli Podlaha da, doğal olarak Hennedorf'taki ağırkanlı ve iyi huylu Rosina Hala ile karşılaştırılmazdı. Söylemek istediğim şey, tüccarlık geleneğinin ailede oldukça eskilere dayandığıdır. Büyük halam Rosina'nın babası, yani büyükbabamın babası ve benim büyük dedem, bir *toptancıydı*, Hennedorf'taki mezar taşında bile bu yazıyor. Flachgau köylülerinin ürettiği tereyağı ve domuz yağını Viyana'daki Naschmarkt'a gönderirdi. Bu uğraşı yüzünden bütün köy onu Yağcı Joseph olarak tanır, üstelik de zengin bir adam olmuştu. Bugün bile birçok Flachgau köylüsü Yağcı denince kimden bahsedildiğini anlıyor, benim kim olduğumu ve nereden geldiğimi bilmek istediklerinde bu sözcük onlarda büyük bir saygı uyandırıyor. Kilerde kimsenin merhametine sığınmış değilim, *güvendeydim*. Dene-yim ve eğitime karşı hareket edip kendimi bütünüyle

Scherzhauserfeld Mahallesi'ne adayarak bir sığınak bulmuştum. Bu tamamen farklı dünyada, kendimi evimde hissetmiştim. Kilerde yapmam gereken yüzlerce, binlerce iş benim için amaca yönelik araçlardı ve amaç da hayatta kalmaktı. Mantıklı olan, seçimim sonucunda kaybetmemdi, ama tam tersi olmuştu. Bir lise öğrencisi olmanın anlamsızlığını, lisenin bir insanda yarattığı ve *yaratamadığı* etkiyi bildiğim için, belirsizliğe doğru atılan bu adıma cesaret edebilmiştim. Kurtulabilmek için, inancın yüzde yüz olması gereklidir. Oysa kiler benim için tam anlamıyla bir sevinç kaynağı da değildi. Çoğu zaman kilerdeki dumura uğraticı koşullardan, orada karşılaştığım insanlardan ve nesnelerden yılarak depoya sığınardım. Henüz yeni yetme olmamın neden olduğu duyarlılık; kiler müşterilerinin ve hatta bazen Podlaha'nın gaddarlığı ve onlarla sürekli yüz yüze olma gerekliliği, suçlu olsam da olmasam da kendimi kötü hissettiriyordu. Kutuları, çuvalları taşıırken küfürlerin dilimin ucuna gelmesinden ziyade gözyaşlarına boğulacak gibi oluyordum. Dikkatsizce doldurulmuş bir Maggi şişesi, Podlaha'nın öfkesini alevlendirip beni umutsuzluk ve korkuya düşürebiliyordu. Müşteriler kibar olabildikleri gibi kaba da olabiliyordu. Podlaha büyük hataları çoğu zaman görmezden gelir, ama küçük hatalar yüzünden ölçüsüz biçimde sinirlenebilirdi. Çabuk öfkelenen bir adamdı, ani şekilde öfkeye kapılabiliyordu. Sahtekârlıktan nefret ederdi, ikiyüzlülüğe tahammülü yoktu. Giysisi içinde, ki onu sivil kılık içinde, iş önlüğü olmadan ender görürdüm, kendimi beğenmiş bir hali vardı. Fakat bildiğim kadarıyla hayattan çok büyük talepleri yoktu. Olduğundan başka türlü görünmek için bir nedeni yoktu. Tüm Viyanalılar gibi kır eğlencelerini ve dostluk ortamım severdi, ama ben bunu anlatılanlardan biliyorum. Bakkal olmak için fazla zeki biriydi, belki de bu yüzden zamanından çok önce,

ellili yaşlarında kilerden vazgeçmişti. Bruckner ve Brahms'ı severdi, tutkulu bir konser seyircisiydi. Müzik, sıkça sohbet ettiğimiz bir konuydu. Kilerdeki çıraklığımın birkaç ayından sonra, müzisyenliği yeniden bir kariyer hedefi olarak görmeye başlamam, belki de *Podlaha'nın yılgın ama tutkulu bir klasik müzik hayranı olmasından kaynaklanıyordu*. Festival zamanında, dükkânın kapanmasından hemen sonra konsere gidebilmek, eve uğrayıp yolu uzatmamak için daha öğleden sonra siyah takım elbisesiyle ortaya çıkardı ve elinde çalınacak eserlerin notaları olurdu. Konserden sonra günlerce bambaşka bir insan olduğu söylenirdi, kafası konserde dinledikleriyle dolu olurdu. Bugün anlıyorum ki, müzikle konusunda, düşünebileceğim her uzmandan fazla, müthiş bir bilgisi vardı. Kilerde de çeşitlilikten ve zıtlıklardan kurtulamamış, müziği ve utandırıcı biçimde son bulan keman kariyerimi anımsamıştım. O sıralarda yeni bir enstrümanı deniyordum, kendi sesimi. Sesim değişmişti, artık bas baritondum. Yalnız kaldığımda, opera parçalarını ya da kendi uydurduğum melodileri söylüyordum. Bu oyalanmalarım, ya deponun neredeyse zifiri karanlığında ya da Mönchsberg'in öte yanında gerçekleşiyordu. Geleceğim hakkında tam olarak bir fikrim olmasa da, hayatımın geri kalanını kilerde, ömür boyu sürececek bir ceza altında geçirmeye niyetim yoktu. Tüm yaşamımı bu ya da başka bir kilerde geçirecek olsam dahi, ki bunu bilmeme imkân yoktu, fark yaratma-yardımcı olacak bir uğraş bulmam gerekiyordu kendime. Karakter, yetenek ve eğilimime en uygun düşen şey müzikti. Kendisi mi yaptı, yoksa ben mi istedim hatırlamıyorum; büyükbabam gazeteye beni eğitmesi için bir şan öğretmenini ilan vermişti. Beni şimdiden Salzburglu bir Şalyapin olarak görüyordu, ilanın çok iyi anımsadığım rumuzu da *Şalyapin* sözcüğüydü. Büyükbabam bana sık sık, zamanının en ünlü bas sesi-

nin Şalyapin olduğunu söylemişti. Opera ve onunla ilgili her şeyden nefret ederdi, ama sevgili torununun birdenbire belki de ünlü bir sanatçı olma şansı yakalaması onda büyük bir mutluluk yarattı. Anton Bruckner'e özel bir ilgisi vardı, ama bu ilgi Bruckner'in müziğinden çok, ikisinin köy kökenli olmasından kaynaklanıyordu. Kısacası onun müzik bilgisi, amatörce müzik seven birinin yetersiz ilgisinden ibaretti. Tüm ailem gibi o da müzikten anlardı, ama müzik onun için önemli bir yerde değildi. Ama bu kez, keman geçmişimin şan eğitimi için iyi bir temel oluşturacağını düşünmüş olmalı zira bu düşünce ortaya atılır atılmaz şiddetle sahiplendi. Kilerdeki hayatıma başka bir renk gelmemesi durumunda (üstelik ben bundan endişelenmesem, hatta gayet halimden memnun olsam da) köreleceğimi düşünmüş, o yüzden de benimle ilgili planları birdenbire şarkıcı olma ihtimalim üzerine yoğunlaşmıştı. Şarkı söylemek için yeterli ve gelişebilir bir sesim olduğunu fark etmişti, o andan itibaren iğrenç gördüğü materyalizmde yiten biri olmaya bilirdim. Benim için son düşündüğü şey *tüccarlıktı*, artık hedeflerini *şarkıcılık* mertebesine yükseltebilirdi, bunun anlamı da, benim birdenbire *sanatçı* olma olanağına kavuşmamdı. Tüccar bir anda kürsüden kovulmuş, yerini şarkıcıya bırakmıştı. Oysa iyi bir tüccarın özünde ne gibi bir sorunu olabilirdi ki? Şarkıcı olmanın nesi bu kadar özeldi? Ama o, benim alt tarafı bir tüccar olmamdan bir şarkıcı, hatta bir opera şarkıcısı olmamı tercih ediyordu. Tüccarlıktan söz ederken artık *alt tarafı bir tüccar* demeye başlamıştı, buna karşılık şarkıcılıktan, büyük bir saygıyla söz ediyordu. Daha önce tüccarlık kariyerimden bahsederken sahip olduğu hevesi şimdi birden şarkıcılık için göstermeye başlamıştı, hatta müzik tarihine gömülerek şarkıcılar hakkında mümkün olan her şeyi öğrenmeye çalıştı, en çok da onlar hakkındaki kayda değer olguları araştırdı. Şalyapin'in,

Caruso'nun, Tauber'in ve hatta hiç de beğenmediği Gigli'nin hayatlarını anlatarak beni etkilemeye ve şarkıcılık kariyerine yönlendirmeye çalıştı. Oysa bu çabasına hiç gerek yoktu, ben zaten şarkıcı olma konusunda kendimi ikna etmiştim. Dresden'de, Richard Strauss'un *Pembe Şövalye*'sinin ilk sahnelenişinde şarkı söyleyen Maria Keldorfer'in beni öğrenci olarak kabulünden sonra buna son derece ikna olmuştum. Pfeifer Sokağı'nda yaşayan Bayan Keldorfer, bana şarkıcı olarak bir kariyer sözü verdi. Büyükbabamın Şalyapin rumuzlu ilanı yaşlı bayanı etkilemişti ve o da büyükbabama hemen yamıt vermişti. Pfeifer Sokağı'na gidip ona şarkı söylemiştim, o da beni deyim yerindeyse müzikal koruması altına almıştı. Böylece pazartesi ya da perşembe akşamları, dükkân kapandıktan sonra şan dersleri almaya başlamıştım. Derslerin ücretini, o zamanlar ayda otuz beş şilin olan çıraklık maaşım ile ödeyecektim. Üste gereken parayı büyükbabam karşılayacaktı. Podlaha bir yandan kafamın artık müzikle, özellikle de şarkıcılıkla dolu olmasına hiç olumlu bakmamıştı, bir yandan da benimle müzik hakkında konuşma konusunda istekliydi, şan derslerim bunu mümkün kılıyordu. Müzik derslerine başlayınca ki hemen hızla ilerleme göstermiştim, hayatımın doğru raya oturduğunu düşündüm. Kiler aniden müzikal bir hileyi kendine payanda yapmıştı adeta. Artık eskisinden çok daha severek gidiyordum kilere. Müziğe duyduğum sevgi –ömür boyu en büyük sevgim oldu ve öyle de kaldı– düzenli bir müzik öğrenimiyle iyice sağlamlaştı. Çok geçmeden Maria Keldorfer'in kocası, Hannoverli ünlü Profesör Theodor W. Werner de beni kanatları altına aldı. Bana karısının verdiği derslerin ardından, hiçbir ücret istemeksizin müzik teorisi öğretti, daha sonra da Mozarteum'daki dalı olan müzik estetiğine geçti. Daha sonra başka harika öğretmenlerim olmuş ve akademilerde eğitim al-

miş olsam da, üstün müzikal bilgilerimi ona borçluyum. Lise-
deyken hiçbir şekilde başaramadığım şey şimdi gayet müm-
kün geliyordu: Müziğin somut bilimsel eğitimini alıyordum.
Artık müziği sırf geçici bir tutkuyla ele almıyor, ilkelerini araş-
tırıp eğitimimi bu ilkeler üzerine kuruyordum. Müziği yüksek
matematik gibi görüyor ve öğrenme isteğim sağ olsun, bu ko-
nuda en iyi sonucu elde ediyordum. Müzikle ilgili tüm önko-
şullara sahiptim: Bir yandan müzik yapmak *ve* öğrenmek ko-
nusundaki kesin kararlılık, diğer yandan Pfeifer Sokağı'ndaki,
olağanüstü ve kayda değer kişilikler olan öğretmenlerim. Öğ-
retmenlerim, Biedermeierli ressam Stief'in, Salzburg'un birçok
kilise, saray ve asilzade evinin duvarlarını süsleyen tablolarını
yaptığı evde oturuyorlardı. O ressam Marie Keldorfer'in bü-
yükbabasıydı. Köşeli veranda ve odaları olan o üç katlı evde,
son derece yalın ve kibar kapı geçitleri, sanatsal kartonpiyerler
vardı. Tüm bina baştan aşağıya en değerli Biedermeier mobil-
yalarıyla döşeliydi, salonda ise evin kalbi diye anılan kuyruklu
Steinway piyano duruyordu. Ben yıllarca bu eve gittim ve o
kuyruklu Steinway'ın başında şan eğitiminin güzelliğini –ve
de korkunçluğunu– tanıdım. Bugün, iyi bir oratoryo şarkıcısı
olabilirdim, diye düşünüyorum. Purcell, Handel, Bach ve Mo-
zart ekseninde bir hayat sürebilirdim. Şansım yalnızca Maria
Keldorfer gibi en bilgili, en titiz şan hocalarından birinden ses
eğitimi almak, hatta tam anlamıyla enstrümanların en önemli-
si olan ses sanatçılığı dersleri görmek değil, aynı zamanda mü-
zik bilimi eğitimi ve disiplini de almış olmağı. Bu ikisi büyük
avantajdı, bunlara ek olarak üçüncü şansım da, müzik ve şan
eğitimi alırken, bir yandan da çıraklık ediyor oluşumdu. Şan
eğitimi, müzik bilimi ve ticari çıraklık üçlüsünün birleşimi, bir-
denbire beni büyük çaba içinde var olan, gerçekten bütünüyle
hem fiziki hem de zihinsel gücünü kullanan bir insana dönüş-

türmüştü. Koşullar aniden ve hiç beklenmedik şekilde uygunlaşmıştı. Bir yanım Scherzhauserfeld Mahallesi'nde, diğer yanım ise Pfeifer Sokağı'ndaydı. Araf (ya da cehennem) ile Pfeifer Sokağı arasındaki çelişkiler beni kurtaran şeydi, ama tek yararları bu da değildi, sonradan karşıma çıkacak olan her şeyin bir önkoşulu haline gelmişlerdi. Sanırım büyükbabam gazeteye o Şalyapin ilanını verdiğinde, Scherzhauserfeld Mahallesi'nde bir yıl kadar geçirmiştım. Çelişki ve farkları her şeyden çok seviyordum ki hâlâ seviyorum, gençliğimin bu ümitsiz unsurları arasındaki zıtlıktı beni kurtaran, her şeyimi bu zıtlıklara borçluyum. Kendi isteğim doğrultusunda ticareti öğreniyordum, aynı zamanda yine kendi isteğim doğrultusunda müzik eğitimi alıyordum. Birisini öğreniyor, birisi konusunda eğitiliyordum, ikisini de aynı bütünlük ve gayret ile sürdürüyordum. En önemlisi, tüm bunları kendi isteğimle yapıyordum. Kendime yüklenmişim ve beni kurtaran şey bu olmuştu, hatta bir dereceye kadar mutlu bile etmişti. Hayatımın mutlu bir dönemi, kendimden hiç ödün vermemiştım. Ticareti öğrenmek ve müzik eğitimi almak gibi son derece ciddi iki olguyu birbirine karıştırmıyordum. Şarkıcı da olsam, tüccar da olsam, benim için gayet güzel olurdu. İki ihtimal ve hevesi de boşlamadım, ikisi de hayatım için çok önemli bir yerdeydi. Yeniden mutsuzluğuma esir olmak istemiyorsam, bunları boşlamayı göze alamazdım. Müzik eğitimi, çıraklık hayatım için yararlıydı, aynı şekilde çıraklık da müzik eğitimim için. Kendimi dengede hissediyordum. Büyükbabam yeniden nefes alabiliyordu. Kendime yeni bir özgüven kaynağı yaratmışım, doğanın kendisi bunu benim için olanaklı kılmıştı. Başkalarının hayatları boyunca ancak hayalini kurabileceği bir ödül geçmişti elime; daha önce hiç inanmadığım şekilde, doğa tarafından bağışlanmış bir armağana sahip olduğumu düşünmeye başla-

mıştım. İstersem, dünyaya artık bir sanatçı olduğumu gösterebilirdim. En zorlu oratoryo ve eserlerin koloratürlerini daha o zamandan söyleyebiliyordum; Haydn'ın *Mevsimler*'indeki Simon'ı, *Yaratılış*'ındaki Rafael'i; Handel'in *Josua*'sındaki Caleb'i bile. Beni anlayabilen öğretmenimin katı disiplini sağ olsun, çarçabuk ilerleyebildim. Artık notaları uzatabiliyordum, sesler artık kırılmıyor, fazlaca açılmış gırtlığımdan kaymıyordu. Onları her seferinde daha da rötuşlayarak, daha büyük bir doğallıkla ürettiyordum. Dettingen Te Deum ve *Mesih*'i anımsıyorum; Handel'i çocukluğumdan beri severdim. Bach'a hayranlık duyardım ama kalbimde büyük bir yeri yoktu. Mozart ise en yakınlık duyduğum besteciydi. Şan öğretmenim işinin ehliydi, o benim gırtlak, boğaz ve bir şarkıcı için gereken tüm önemli organlarımı şekle sokarken, kocası da müzikal beynimi eğitiyordu. Bu derse kendiliğinden ve samimi bir biçimde, hiçbir isteksizlik olmadan girdim. Öğrenmenin, eğitim almanın, bilgilenmenin gerçek bir sevinç olduğunu fark etmek, beni mutlu etmişti. En büyük avantajım kuşkusuz eşsiz yöntemsel kazanımı anında pratiğe dönüştürebilmem ve bundan üretkenlikle yararlanabilmemdi. Aynı şekilde Profesör Werner'den öğrendiklerim de karısının yanında hemen yararını gösteriyordu. Her yeni ders gününde öğretmenimin birçok öğrencisi Pfeifer Sokağı'ndaki evin önünde toplanıyordu. En iyi hatırladıklarımından birisi, Glocken Sokağı'ndaki kaportacı Petschko'nun bariton sesli oğluydu, onunla yıllarca düet yapmıştık. Sonra, kentin saygın ve dünyaca ünlü nakliyecisinin kızı hafta sonlarında zarif soprano sesi ile katılıyordu; bir de Bavyeralı bir alto vardı. Bütün ünlü düet, trio ve kuartetleri söyledik, ayrıca sıklıkla kendimizi ve arkadaşlarımızın akrabaları ve tanıdıklarını eğlendiren ev konserleri verirdik. Öğretmenimizin dediğine göre bunlar seyirci karşısındaki ürkekliği-

mizi yok ediyor ve bizim kendimizi en doğal biçimde sunmamızı sağlıyordu. Savaşta tüm servetini yitirmiş ama iyi niyetinden ve sempatikliğinden hiçbir şey kaybetmemiş olan Hannoverli müzikolog Werner; her konserden sonra kendi el yazısıyla tertemiz bir eleştiri kaleme alır, ardından yazıyı, Pfeifer Sokağı'ndan çıkıp Mozart Meydanı'nı geçerek, Juden Sokağı'nı ve devlet köprüsünü de geride bırakarak Paris-Londra Caddesi'ndeki *Demokratische Volksblatt* gazetesi idarehanesine götürürdü. Gazete onun kayda değer düşüncelerini basardı, hatta şimdi fark ediyorum ki, onun bu yazılarının her biri kendi çağında minik bir başyapıttı. Bir müzikolog ve filozoftan aşağı kalır yanı yoktu; açıkçası kentin tek sosyalist günlük gazetesi olan *Demokratische Volksblatt*'ın editör ve okuyucuları da, onu çok takdir etmelerine rağmen asla kavrayamamışlardı. Werner her zaman, özel dikim üç parçalı bir takım elbise tercih eder, tertemiz giyinirdi. Pırıl pırıl boyanmış ayakkabılara önem verir, yeleşinde de dikkat çekici uzunlukta bir zinciri olan cep saati taşırdı. Akşama doğru mutfaktaki, hem kışın hem yazın keyif veren bir yer olan cam bölmenin ardında, bir kadeh kırmızı şarap içerdi; ardından da çalışma odasında kaybolur ve beste yapardı. Karısıyla birlikte son derece mutlu bir ilişki sürdürürlerdi ya da en azından bana öyle görünürdü; fakat aksine hiç tanık olmadım. Bu, tamamen farklı olan iki insanın evliliğiydi. Onlar da İkinci Dünya Savaşı'nın evrensel mutsuzluğunun vurduğu insanlar arasındaydı. Maria Keldorfer'in baba evindeki duvarlarda, zamanında yaşanmış ve artık sona yaklaşmış şeyleri görebiliyordum. Yağlı boya tablo ve gravürler hoşuma gidiyordu. Evdeki hiçbir şey bozulmamıştı ki o günlerde bozulmamış şeyler bulmak neredeyse imkânsızdı. Akıl almaz bir şeydi bu. Pfeifer Sokağı'na girdiğimde, sanki karmaşık ve iğrenç bir dünyadan, kusursuz ve el değmemiş bir dün-

yaya giriyordum. Ama büyük ihtimalle yanılıyordum. Çıplak ve soğuk avludaki taş merdivenlerden çıkarken tüm varlığım temizleniyormuş gibi hissediyordum. Zili çalıyor ve içeri kabul ediliyordum. Çoğu zaman Bayan Werner, yo, Keldorfer değil, işaret parmağını ağzına götürmüş şekilde beni karşıladı; sessiz olmam gerektiğini belirtirdi, çünkü müzikolog beste yapmakta olurdu. Parmak uçlarımıza basarak çizim odasına, Steinway'ın yanına geçerdik. Bütün talimatlarını fısıldayarak verirdi, her şey adeta ölüm sessizliği altında olurdu. Bir süre sonra kapıya vurulurdu. Müzikolog işini bitirmişti, belki de en son konser eleştirisini yazmıştı. Notalar açılır ve biz başlardık. Kuvvetli bir sesim vardı, istesem salondaki her şeyi onunla parçalayabilirmişim gibi gelirdi. Cılız, sırık gibi ve o sıralar çılgınlık ve ergenliğin işaretleri olan sivilcelerle dolu bedenimle büyük bir çelişki içinde olan bir sese sahiptim. Pfeifer Sokağı'nı ve içindeki insanları sevdim. Öğretmenimin olağanüstü bir kariyeri vardı ve bence paraya ihtiyacı olduğu için değil, iyi kalpli birisi olduğu için ders veriyordu. Kısa bir süre sonra beni kentteki kiliselere yönlendirdi ve ben oralarda pazar günleri birçok ayinde şarkı söyledim. Öğretmenime göre, eğer inat edersem, disiplinimi bozmaz ve azmimi sürdürürsem, şarkıcılıkta büyük bir kariyer yapabilirdim. Elbette birkaç yıl daha gerekiyordu ama zaman hızlı geçiyordu. Ona göre, güzel ve iyi sesler çoktu ama düzgün karakter zor bulunurdu. Ben öyle değerli bir kişilik mi olacaktım? O benim böyle bir kişilik *olduğumu* söylememişti. Amansız ve netti, üstelik en küçük bir hatayı bile kaçırmazdı. O küçük hata düzeltilmeden de dersi bitirmezdi. Bazen beni, dersi kesmekle, bir daha bana hiç ders vermemekle tehdit ederdi, çünkü benim üşengeçliğimden ve tembelliğimden yakınırdı. Ama bu tehditler gelip geçirdi. Benim müziği yeniden, ikinci kez keşfim evde pek olumlulukla

karşılanmadı; çabalarım zaman ve para kaybı olarak bakıyorlardı, büyükbabamın argümanları da, beni yüzde yüz desteklemesine rağmen ikna edici olamıyordu. Tam onların istediği gibi düzenli, onlar için anlaşılabilir ve düşünülebilir bir yola girdiğim sırada, yine onların deyişiyle yeni bir deliliğe sapıyor ve her şeyi bozuyordum. Dar görüşlülüklerinin ve cehaletlerinin körüklediği şüpheleri her zaman mevcuttu, ben ne yaparsam yapayım, hangi dalda kendimi denersem deneyeyim hep oradaydı. Ama o zamana kadar, dengemi bozduklarında devrilmemek için gereken dayanıklılığı edinmeyi başarmıştım. Bütün enerjimi ve irade gücümü topladım ve o andan sonra bütün iğnelemelere karşı koydum. Beni her türlü hırpalama ve çekiştirmeye maruz bırakmışlar, önüme her türlü engeli koymuşlardı; ama ben çok dayanıklıydım. Kilerdeki çıraklık ücretimi alıyor ve bununla müzik derslerimi ödüyordum, başka da bir talepte bulunmuyordum. Tek istediğim dışarı çıkabilmek ve yaptığım işlere devam edebilmektir. Nereye gitmek ya da ne yapmak istediğimi kendime sormayı bıraktım, geriye de dönüp bakmadım. Pfeifer Sokağı'na gidip şarkılar söylemek ve mutlu olmak için, Scherzhauserfeld Mahallesi'ne ve kilere gitmek zorundaydım. Akşamları Mönchsberg'e çıkıyor, bir ağacın altına oturuyor ve hiçbir şey düşünmeden sağa sola bakıp mutlu oluyordum. Binicilik okulunun üst tarafında sevdiğim bir yer vardı, oradan okulda sahnelenen operaları dinleyebiliyordum. Bunların birisi *Sihirli Flüt*'tü örneğin, hayatımda gördüğüm ve dinlediğim ilk operaydı, hatta bu operanın üç karakterini söylemiştim; Sarastro'yu, konuşmacıyı ve Papageno'yu. Hayatım boyunca, mümkün olduğu kadar çok gördüğüm ve dinlediğim bu operada tüm müzikal isteklerim mükemmel biçimde yerine gelmişti. Orada ağacın altında oturur ve dinlerdim, dünyadaki hiçbir şeye de bu duyguyu de-ğiş-

mezdim. Bir de Gluck'un aklımı başımdan alan *Orpheus ve Eurydike*'i vardı mesela. Yıllarca Mönchsberg'e çıkıp binicilik okulunda sahnelenen operaların provalarını dinledim. Bu sayede uzun seneler boyu müzik eğitimimi zenginleştirmiş, yoğunlaştırmış, mükemmelleştirebilmiştim. Sonraları kendim de provalara katıldım ve birçok festival, ayin ve oratoryo sahnesinde söyledim. Fakat bunlardan önce birdenbire, bambaşka bir dönem araya girdi. Çıraklıktaki üçüncü yılımdaydım, on yedi, hatta neredeyse on sekiz yaşımdaydım. Bir Ekim günü, birkaç ton patatesle yüklü bir kamyonu dükkânın önüne boşaltmam gerekiyordu. Ara vermeyen kar fırtınası esnasında üşüttüm, o da ağır bir gribe döndü. Haftalarca evde yüksek ateşle, bu olağanüstü halden bıkip usanana kadar yattım. Sonunda hâlâ ateşim olduğu halde kalkıp dükkâna çalışmaya gittim. Bu muazzam budalalığın bedelini de ödemek zorunda kaldım. Beni dört yıldan fazla bir süre boyunca hastanelere ve sanatoryumlara bağlayan hastalığa yakalandım; deyim yerindeyse bazen çok bazen az endişe verici bir şekilde, yaşamla ölüm arasında gidip geldim. Büyükbabamdan edindiğim alışkanlıkla her zaman erkenden, neredeyse hep saat beşten önce kalkardım. Bu hâlâ sürdürdüğüm bir ritüel. Ataletin bitmek bilmez gücü ve yaptığımız her şeyin anlamsızlığına rağmen mevsimler, her gün değişmez bir disiplinle aynı şeyi getiriyor. Uzun dönemler boyunca gerek fiziki gerek zihinsel izolasyon içinde yaşarım. Bütünüyle ve vazgeçilmez biçimde gereksinimlerime boyun eğerek kendimle başa çıkabilirim. Mutlak üretkenlik dönemleri, yerini tamamen randımansız olduğum dönemlere bırakır. Gerek kendi tabiatımın getirdiği, gerekse evrenin eseri olan tuhafliklarımdan ancak günlük rutinelere uyarak kurtulabilirim. Yalnız kendime karşı gelerek, hatta gerçekten kendime karşı olduğum zamanlarda var olma yete-

neğine sahibim. Yazdığım zaman bir şey okumam, bir şeyler okuduğum zaman da bir şey yazmam. Uzun süreler boyunca bir şey okumam, yazmam, bazen ikisi de mide bulandırıcı olur. Hem yazmayı hem de okumayı tiksindirici bulduğum uzun dönemler olur, o zaman eylemsizliğe kapılırım; bu da kişisel felaketim üzerinde kara kara düşünmeme; gayri tabii, yapay, hatta sapkın olduğu ölçüde rutin de olan koşullarda geçen yıllar boyu ne hale geldiğime bakıp hayıflanmama sebep olur. Beni sarsan, umutsuzluğa sürükleyen, neredeyse her gün dikkatimi dağıtan kaderin oyunları, onları açıkça görebildiğim zaman üzerimdeki etkilerini kaybeder; dikkatlice gözlemleyebildiğim hiçbir şey beni rahatsız edemez, incitemez. Var oluşumuzun net bir görüntüsünü elde etmek, ama yalnızca iç yüzünü görmekle kalmayıp içindeki en parlak ışığı bile her gün yakalamak; onunla başa çıkmanın tek yoludur. Daha önceleri bu ölümcül gündelik var oluş oyununa girme olanağım yoktu, bunu yapacak ne anlayışım ne de gücüm vardı. Bugünse mekanizma kendiliğinden çalışmaya başlıyor. Günlük bir düzenleme işi bu. Zihnindekileri düzenliyorum, şeyleri ait oldukları yere yerleştiriyorum ve artık kullanmadıklarımı ıskartaya çıkarıyorum, kısacası *kafamdan atıyorum*. Böylesine bir zalimlik, yaşlılık belirtisidir. Modaya direnmek için soyutlanma ve aklın metaneti tek kurtuluştur. Ne çok düşünsel moda gelip geçti yammdan bugüne kadar! Hain atık değerlendiricileri iş başında. Oysa modası geçmiş ürünleriyle piyasaya hükmedenler kolayca tanınabilir, zamanla kendiliğinden pisliklerine batarlar. Hayatta kalan kişi, kendi zaferleri için kenarda uygun bir köşe yaratmak zorundadır. Hava hafif, ama ben alıştım ona. Bir süredir ya / ya da konusu da bir dengeye oturdu. Hangisine daha çok değer vermeli, klişelere mi yoksa doğal sezgilere mi? *Saçma* olan şeyin ötesine ilerlemek imkânsızdır. Her şeyi

dinledim ve hiçbir şeye uymadım. Bugün bile nasıl sona ereceğini bilmeden deniyorum ki bu da şimdiki beni, yalnızlığı seçen beni büyülüyor. Her şeyi daha da anlaşılmaz kılan sözcüklerin ne anlama geldiğini merak etmeyi uzun zaman önce bıraktım. Yaşamın kendisi, var oluşun kendisi; bunlar hep beylik sözler. Benim şu anda yaptığım gibi, eskiyi anımsarsak, her şey kendiliğinden halloluyor. Bütün ömrümüzü, hakkımızda en ufak bir şey bile bilmeyen ama hakkımızdaki her şeyi bildiklerini iddia eden insanlarla birlikte geçiriyoruz. En yakın akrabalarımız ve dostlarımız bile bir şey bilmiyor, çünkü kendimiz de çok az şey biliyoruz. Yaşamımız boyunca kendimizi keşfetmeye çalışıyoruz, sonunda zihin gücümüzün sınırına gelince de pes ediyoruz. Çabalarımız tam bir hayal kırıklığı ve mutlak bir ölümcül depresyonla son buluyor. Yetkili olmadığımızı düşündüğümüz için iddia etmeye cesaret edemediğimiz şeylerde, başkaları bizi eleştirmekten geri kalmıyor, bile rek ya da bilmeyerek içimizdeki her şeyi görmezden geliyorlar. Her daim başkalarının fırlatıp attıkları oluyoruz, her yeni günde de kendimizi tekrar bulmak, toparlamak ve birleştirmek zorundayız. Yaşlandıkça daha sert yargılarda bulunuyoruz ve karşılığında iki kat sertlikte yargılara da alışmalıyız. Cehalet, her türlü ilişkiyi berbat ediyor, zamanı gelince de yerini kayıtsızlığa bırakıyor. Yıllar boyu süren kırılmalık ve yaralanmadan sonra artık neredeyse hissiz ve yaralanmaz olduk. Hâlâ yaralanmaları algılıyoruz, ama artık eskisi gibi aşırı duyarlı değiliz. Daha sert darbelere dayanabiliyoruz, daha sert darbelere katlanabiliyoruz. Yaşam bizim bugün konuştuğumuzdan daha kısa, daha yok edici bir dille konuşuyor. Artık umut edecek kadar duygusal değiliz. Umudun olmayışı bize insanlar, nesneler, ilişkiler, geçmiş, gelecek, vesaire hakkında daha açık bir görüş sağlıyor. Yaşamımız boyunca başımıza ge-

lenlerin ispatı olduğumuz bir yaşa eriştik. Bana gelince, ben üç deneyim geçirdim: Büyükbabamın deneyimi, benim için daha az önemde olan tüm diğerlerinin deneyimi ve kendi deneyimim. Üçü birden, toplu halde beni arkası kesilmeyen hassasiyetlerden korudu. Her zaman iki hayat sürdürdüğümü inkâr edemem; biri gerçeğe en yakın olandı, onu hakiki var oluşum diye adlandırabilirim, diğeri de sadece rol yaptığımdı. Bu ikisinin birlikteliği, zamanla beni yaşamda tutan bir var oluş yarattı. Kâh biri kâh öbürü bana egemen oldu, ama belirtmeliyim ki ikisi de her zaman mevcuttu. Bugüne kadar. Beni bugünkü halime getiren şeyler hiç var olmasaydı da herhalde bunları kendim için uydurur ve aym sonuca varırdım. Bu zorunlu durum beni her yeni günde ve her yeni anda ileriye götürdü. Hastalıklar, hatta daha sonra gelen ölümcül hastalıklar beni havadan yere, güvenliğe ve kayıtsızlığa indirdi. Bugün artık gösterecek hiçbir şeyimin olmadığına kesinlikle eminim (üstelik hemen hiçbir şeyin kesin olmadığını bilmeme rağmen). Her şey saf gösterişten ibaret. Artık her şeye öyle ya da böyle ilgisiyim, bu da beni her zaman kaybedilen oyunda son partiyi kazanan kişi yapıyor. Büyükbabamın gördüğü düşler bende hiçbir zaman olmadı, onun yaptığı hatalara da hiç düşmedim. Ne dünya onun sandığı kadar önemli, ne de içindeki herhangi bir şey onun abarttığı kadar kötü. Ben büyük sözleri ve beylik lafları anlaşılması gerektiği gibi anladım: Kulak verilmemesi gereken ehliyetsizlikler olarak. İçine düştüğu ve ona yaşamı boyunca acı çektiren yoksulluk da, düşlediği zenginlik de benim açımdan inandırıcı değildi. Benim geçtiğim yollardan büyükbabam daha önce geçmişti, bu benim avantajımdı, hâlâ da öyle. Benim daha fazla eğitim olanağım vardı. Zenginin yoksula dönüşümü klişesine karşı ben de bir klişeye imza atmıştım: Entelektüelin hakiki aptala dönüşümü. Karşılaştığı kötü

muameleyle parçalanmış biri olarak, istese bütün bu kötü komediye sonlandırabilirdi; hayatı boyunca oynadığı kurban rolünden sıyrılabilir, tüm dekorları yerle bir edebilir, dekor ustaları ve aktörleri imha edebilirdi, ama hiçbir zaman o güçte olmadı. Büyükbabam operadan nefret eder, tiyatroya hayranlık duyardı; oysa ne operadan nefret edilebilir ne de tiyatroya hayranlık duyulabilir, tıpkı şu veya bu insandan nefret edilip başkalarına hayranlık duyulamayacağı gibi. Neredeyse herkes kendisini nefret ve hayranlık arasında mahveder, büyükbabam da altmış sekiz yıllık yaşamında kendini bu iki kavram arasında parçaladı. Benim dışımdaki herkes için yol gösterici olabilirdi, fakat ben hiçbir zaman açılan yoldan gidecek bir insan olmadım. Hiçbir zaman belli bir yolu izlemedim, zira hiç şüphe yok ki sonsuz ve anlamsız yollardan geçmeye hep korktum. İsteseydim giderdim, dedim hep kendi kendime. Ama gitmedim, en azından bugüne kadar. Bir sürü şey oldu, yaşlandım, yerimde saymadım; ama yine de belli bir yola sapmadım. Sadece kendi anladığım bir dili konuşuyorum, başkası anlamaz. Herkes yalnızca kendisinin anladığı dili konuşur. Anladığını sananlar budalalar ve şarlatanlardır. Eğer ciddiysen, ciddiyetim anlaşılmaz ya da en azından yanlış anlaşılır. Daha ince espriler yapmanın bir reçetesi yoktur. Neticede herkes de, kim olursa olsun, ne yaparsa yapsın, kendi kaynaklarına geri düşer, kendisine bağımlı bir sanrıdır. Başkalarına inansaydım şu anda var olmamam gerekirdi, fakat her yeni gün kanıtlıyor ki ben varım. Sanki kendi zihnimin içindeki bir kâhinim. Ben, giderek daha hızlı dönen ve içinde her şeyin durmadan çiğnenip öğütüldüğü bir var oluş makinesinin kurbanı mıyım? Bu soru yanıtlanmadan kalmalı. Karakterim tüm karakterlerin toplamı; arzularım tüm arzuların toplamı; umutlarım, korkularım ve hayal kırıklıklarım için de aynı şey geçerli. Kimi za-

man açık sözlülük gerektiğinde ancak iki yüzlülük beni ve diğerlerini kurtarıyor. Ne zaman bir yerlere sığınmak istesek, kendimizi acizlik içinde buluyoruz. Kaçanın seçtiği yol, onun haletiruhiyesine uygun düşüyor. Onu hep kaçarken görüyoruz ve neden kaçtığını bilmiyoruz, oysa her şeyden kaçıyor-muş gibi görünüyor. İnsan, doğduğu andan itibaren yaşam-dan kaçıyor. Kaçıyor çünkü daha ilk andan itibaren onun ne olduğunu biliyor. Yaşamlarımız boyunca hep tek bir yöne doğru koşuyoruz. Dört ila altı yaşlarım arasında kapılarını aç-tığım hayatımın sahnesi, bugüne kadar beni hep etkileyen yüzlerce, binlerce karaktere ev sahipliği yaptı. Performanslar ilk oyundan itibaren artmaya devam ediyor, dekorcular değış-ti, oyunu algılayamayan oyuncular terk ediliyorlar. Bu her za-man böyle olmuştur. Ben bu karakterlerin arasındayım, hem dekorcuyum hem tiyatronun müdürü. Peki ya seyirci? Sahne-yi sonsuzluğa kadar genişletebilir ya da kendi kafamızın için-de bir gözetleme deliğine kadar daraltabiliriz. Neyse ki, her zaman her şeye ironik bir bakış açımız var, ama bir yandan da bunu ciddiye almak zorundayız (biz derken kendimi kastedi-yorum.) Daha büyük bir önyargı sahibi olmak için tüm eski önyargılarımızı bırakıyoruz. Bu kendimize sağladığımız bir lüks. İnsanlar gururdan, küstahlıktan, kendini üstün görmek-ten söz ettiklerinde neyi kastettiklerini anlıyoruz. Dedikleri şeyler doğru, çünkü her şey doğru, sözleri geri almaya gerek yok. Borçlarımızı ödüyor, utancın üstesinden geliyoruz. Öngö-rüldüğünü duyduğumuz hiçbir şey gerçekleşmedi. İnanma-mız istenen her şeyin aldatmaca olduğu çoktan ortaya çıktı. Fikirlere saplanmış şekilde, kendimizi çılgınlığa ve deliliğe tes-lim ettik, bir baktık ki kârlı çıkmışız. Sözüm ona bize yakın olan insanları dinleseydik, bugün nerede olurduk? Geçirdiği-miz gelişim belki gülünç, ama tutarlı olduğu ortada ve her za-

man beklenenin tersi sonuçlar üretiyor. Sonuç kâbustan başka bir şey olmasa da, onun için uğraşmaya değerdı. Bazen durumun bir trajedi, bazen de komedi olduğunu söyleriz, ancak aynı durumun kâh trajedi kâh komedi olduğunu söyleyemeyiz. Oyuncular benim hem trajedimin hem komedimin manasızlığına ikna oldular, bu doğru. Oyuncular her zaman haklıdır. Sahneye çıkışın soldan olması talimatını verdiğimizde, aslında sağdandır ya da sağdan diyorsak soldandır; ama bunu görmediler ve oyunun asıl unsurunu kaçırdılar. Neyin oynandığını anlamıyorlar, çünkü kendim de oynananı anlamıyorum. Bir delinin gizli niyetine bakmak, deli olduğunu inkâr etmese bile, ne kazandırır ki? Çocuk her zaman bir tiyatro yönetmenidir. Başlangıçta yüzde yüzlük bir trajedi koydum sahneye, daha sonra bir yüzde yüzlük komedi, ardından yine bir trajedi. Sonunda türler karıştı, artık trajedi mi yoksa komedi mi olduğu anlaşılamıyor. Bu seyircilerin de kafasını karıştırıyor. Beni alkışladılar, ama şimdi buna pişmanlar. Beni sessizlik içinde bıraktılar, rezil ettiler, ama şimdi pişmanlar. Her zaman kendimizden bir adım öndeyiz ve alkışlayalım mı yoksa alkışlamayalım mı, bilmiyoruz. Ruh halimiz tahmin edilemiyor. Her şeyiz ve hiçbiriz. Hiç şüphe yok ki er ya da geç, tam orta yerde mahvolacağız. Bunun dışındaki her şey akılsızca iddialardır. Kelimenin tam anlamıyla, tiyatrodan yola çıktık. Doğanın kendisi gerçek bir tiyatro. İnsanlar ise, bizatihi tiyatro olan doğanın içindeki, kendilerinden artık pek bir şey beklenmeyen oyuncular.

Bir defasında, bundan üç ya da dört yıl önce, bugün yerinde ünlü bir şemsiye mağazası bulunan ve hemen yanında yine gayet ünlü bir kuyumcu olan belediye sarayının önündeki devlet köprüsü denilen köprüden geçiyordum ki bir adamın bana seslendiğini duydum. Dönüp bakınca seslenen kişinin, o sırada susmuş olan kompresöre yaslanmış, elli yaşlarında, bel-den üstü çıplak, göbeği işçi tulumunun dışına sarkmış bir adam olduğunu gördüm. Terliydi ve hiç dişi yoktu; kafasında azıcık saç kalmıştı ama gözleri delici bir tarzda, adeta alkolik gibi bakıyordu. O sırada, adamın aksine sıska ve uzun boylu ama hemen hemen aynı yaşlarda olan, yağlı branda bezinden kasket takmış iş arkadaşı, işine devam ediyordu, küreğiyle şişman adamın yerden koparıp çıkardığı taş parçalarını bir yığında toparlıyordu. Belediye, devlet köprüsü onarımı çerçevesinde gaz ve su borularının kanallarını kazıyordu. Şişman adamın yüzüne baktım. Beni tanıdığı açıktı, ama ben onu tanımamıştım. Kuşluk vaktinin telaşında, orada durmuş bakıyordum, ama daha önce gördüğüm adamı tanıyamamıştım. O beni anımsıyordu, fakat ben adamı nereden tanıdığımı bile hatırlamıyordum. Öte yandan bu yüzü daha önce gördüğüm açıktı, ama bu çok öncelerde kalmış olmalı, diye düşündüm. Adam yanılmıyordu. Sonunda bana yardım etti. Beni Scherzhauserfeld Mahallesi'nden tanıdığını söyledi. Karl Podlaha'nın dükkânında, sıklıkla annesinin rom şişesini doldurmuştum. Dükkânın yan odasında, dolaptan yara bandı çıkararak merdivende yaralanan başını sardığım kişi olduğunu söyledi. Bu olayı anımsamıyordum, ama adamın yirmi beş yıl önceki genç yüzünü hemen hatırlamıştım. Dediğine göre ben o zamanlar o kadar küçükmüşüm ki dükkânın tezgâhından zorla bakabiliyormuşum. Abartıyordu, ama gözlemleri temelinde doğrudu. Geçmiş, genç olduğu zamanları hatırlamak hoşuna git-

mişti, tıpkı o anda benim de hoşuma gittiği gibi. Birkaç dakika boyunca sustuk, hiç söz etmeden bu gençlik zamanını arımsadık. Hakkımda hiçbir şey bilmiyordu, ben de onun hakkında hiçbir şey bilmiyordum. Sabah vakti, köprünün başında bir yığın insanın ortasında, ikimiz de Scherzhauserfeld Mahallesi'nde ortak bir gençliğimiz olduğunu ve kendi yolumuzla hayatta kaldığımızı fark ettik. İkimiz de fazlasıyla yorucu bir yaşamın sonunda, şimdi yirmi beş sene daha yaşlı olduğumuzu hissettik. Kompresörcü adam beni birden yıllar boyunca unuttuğum Scherzhauserfeld Mahallesi'ne, Salzburg'un utanç lekesine, kentin yalnızca en kötü işleri yaptırmak için insanları kabul ettiği yere geri götürmüştü. Bugün bile, Scherzhauserfeld Mahallesi insanları en düşük işleri yapıyor ve yanlarından geçenler buna bir saniye bile kafa yormuyor, diye düşündüm. Podlaha'ya ne olduğunu sordu, başına neler geldiğini bilmek istedi. Ama benim de bu konuda bildiğim bir şey yoktu. Yardımcı Herbert ve çırak Karl'ı da sordu. Herbert'in kendi işini kurduğunu, Ernst-Thun Caddesi'nde kahve dükkânı açtığını; Karl'ın ise Yabancı Gönüllülere katıldığını ama yıllar önce geri döndüğünü söyledim, dükkânın üstünde oturan kadından öğrendiğim kadarıyla sık sık hapse girmişti. Bana, kışın bile yalınayak gezen kişinin o olduğunu söyledi. Bunu hatırlayamadım. Ama bazen zor zamanlarda, patatesleri boşaltmada yardım ettiğini söylediğinde onu hatırladım. Amcasının köpeği ile sık sık spor sahasma gittiğini, onunla saatlerce bir çubuk parçasıyla oynadığını söyledi. Benim de bildiğim birçok ismi saydı, her gün dükkânda adı geçen kişilerdi bunlar, onları yirmi beş yıldır duymamıştım. Doğal ya da doğal olmayan biçimlerde, bazılarının öldüğünü söyledi. Bir kız kardeşi varmış, Amerikalının biriyle Amerika'ya, New York'a gitmiş, ama orada çileli şekilde ölmüş. Kız kardeşini, o fazlasıyla güzel kızı

hatırlıyor muymuşum? Podlaha'dan korktuğunu söyledi, bir defasında onu hırsızlık yaparken, birkaç elma çalarken yakalamış. Çaldıkları yalnız elma değilmiş aslında. Şimdiki gençlerin, o zamanlar her şeyin ne derece güç olduğundan haberleri yokmuş. Onlara savaş, savaş sonrası, Naziler ve Amerikalılar hakkında bir şeyler söylendiğinde ki bunlar hakikaten cehennemnin ta kendisiydi, hiçbir şey anlamıyorlarmış. Yıllar boyu dükkâna gelip annesinin rom şişesini doldurtur, sonra da onu yatağında yatan annesine götürürmüş, kadının acı verici sonu da o yatakta olmuş. Aslında kalbi çok güçlüymüş, neredeyse iskelet gibi olana kadar kansere bir yıl dayanabilmiş; rom ve romun içine batırılan bayat ekmekten başka bir şey yiyemez olmuş. *Dindar bir kadınmuş* ama hiç kiliseye gitmemiş. *Tanrıya inanırmış ama Katolik değilmiş*. Sonra benim ne yaptığımı sordu. Yazıyorum dedim, ama buna diyecek bir şey bulamadı. Bir yazarın ne iş yaptığını anlamadı ve bu soruyu daha fazla kurcalamadı. Sigaram olup olmadığını sordu, hayır dedim. Podlaha'dan her zaman etkilendiğini söyledi, iyi bir iş adamıymış. Viyanalılar her zaman daha akıllı olurlarmış. O da tüm taşralılar gibi Viyanalıları küçük görüyordu. Bir anlamda, dedi, bundan ne anladığını söylemeden, zaten bundan bir şey de anlaşılamazdı, ne kadar kötü olursa olsun durumundan memnunmuş. Onun yaşında her şey aynımıştı, insan yaşama bağlıymış, ama geçip gitmesi de fark etmezmiş. Fark etmez, buydu işte. Yaşlılık sorunu bu. Fark etmez. O anda ben de hiçbir şeyin fark etmeyeceğini düşündüm. Güzel, açık, kısa, etkili bir sözcük: Fark etmez. Birbirimizi anladık. Onunla öğle yemeği yememi teklif etti, yolumu biraz uzatıp gittim; Sternbräugarten'e gidip bira, salam ve ekmek yedik. Yaşamından hep başka şeyler ummuş, bunu bu sözcüklerle söylemedi belki ama anlamı buydu. Benim durumum da başka türlü değildi.

Scherzhauserfeld Mahallesi ve onun orta yerinde Podlaha tekrar diriltildi. Birlikte birçok şeyi anımsadık. Sonra sohbeti bitirdik, *hoşçakal!* ve *hiçbir şey fark etmez*, dedi son olarak, ben de kendime söylemişim gibi. Beni bugün tanımlayan şey, benim umursamazlığım, herhangi bir zamanda olmuş olanın, şimdi olanın ve gelecekte olacak olanın tümünün aynı şey olduğu gerçeği. Daha yüksek değer diye bir şey yok, bunların hepsi halloldu. İnsanlar nasılsalar öyleler, değiştirilemezler; tıpkı insanların yaptığı, yapmakta olduğu ve yapacakları nesneler gibi. Doğa değer farkı tanımaz. Yalnızca tüm zayıflıklarıyla, bedensel ve ruhsal pislikleriyle insanı bilir. Birinin kompresörüyle, diğerinin daktilosuyla umutsuzluğa düşmesi fark etmez. Yalnızca teoriler bizi yaralayabilir, bu çok açık, felsefe ve bilimlerin tamamı, kavrayışın önündeki yolu tıkar. Neredeyse her şeyin içyüzünü gördük, artık gelecek şey olan bizi şaşırtmaz, çünkü her türlü ihtimal düşünüldü. Bu kadar hata yapan, tedirginliğe, rahatsızlığa ve yıkıma yol açan, kendisine azap çektirmiş ve neredeyse kendisini yok etmiş birisi, yine hata yapacak, tedirginliğe, rahatsızlığa ve yıkıma yol açacak, kendisine azap çektirecek ve neredeyse kendisini yok edecek. Oysa sonuçta hiçbirini fark etmez. Kartlar birbiri ardına açılacak. Bir ara var oluşun izini bulma düşüncesi vardı, hem kendimiz hem de başkaları için. Kendimizi başka insanlarda tanıyoruz, kim olursa olsun, üstelik bu insanların her birine, var olduğumuz sürece hükümlüyüz. Bütün hayatların, yaşayan herkesin bir toplamıyız, kendimizi aramaya devam ediyoruz ve ne kadar ısrarla çabalasak da bulamıyoruz. Dürüstlük ve samimiyetin hayalini kuruyorduk ama bu, hayalin ötesine geçemedi. Sık sık vazgeçtik ve tekrar başladık, daha çok vazgeçecek ve yeniden başlayacağız. Oysa hiç *fark etmez*. Scherzhauserfeldli kompresör işçisi hiçbir şey fark etmez diyerek bana

sloganımı verdi. *Hoşçakal!* ve *hiçbir şey fark etmez*. Onun sözlerini durmadan duyuyorum, *onun* sözleri, ama bunlar benim de sözlerim, ben de çok sık olarak kullandım. İşlediğimiz işlemediğimiz tek –ya da belki birçok, kim bilir– suç yüzünden ömür boyu süren bir cezaya mahkûmuz. Yaşamayı biz seçmedik, kendimizi birdenbire burada bulduk ve o anda üstümüze sorumluluk yüklendi. Dayanıklılık kazandık, bizi artık hiçbir şey yıkamaz. Artık yaşama tutunmaya çalışmıyoruz, ama yine de onu kenara atıvermiyoruz. Söylemek istediğim buydu, ama söylemedim. Başımızı kaldırıp doğruyu ya da doğru görünen şeyi söylediğimize inanmak istediğimiz zamanlar oluyor, sonra başımızı tekrar eğiyoruz. Hepsi bu.

Thomas Bernhard otobiyografik beşlemesinin ikinci kitabı *Kiler – Bir Kaçış'ta*, önünde uzanan yolu reddedişinin hikayesini anlatıyor bu kez. Kendisinden çok şey beklenen, geleceği parlak lise öğrencisinin yalnızca iki seçeneği vardır: ya tüm arzularına ve hayallerine aykırı bu küçük burjuva eğitim sistemine katlanmaya çalışıp en sonunda intihar edecek, ya da tüm beklentileri boşa çıkararak tam ters yöne gidecektir. Bir sabah okula giderken aniden döner ve yoksul mahallesindeki bir bakkalda çıraklık yapmaya başlar. Şekillendirilmeyi, yetiştirilmeyi reddedişin, kendi yolunu seçme mücadelesinin hikayesi.

Bu eserinde Bernhard, büyük bir yazar olmanın taşlarının nasıl döşendiğine dair ipuçlarını da vermeye başlıyor. Dedesinden öğrendiği teori ve felsefe bilgisine, çıraklık yaparken edindiği yaşam tecrübesinin eklenmesiyle dünyasının nasıl bir renklilik ve çeşitlilik kazandığını görüyoruz...

ISBN: 978-975-570-738-9

12 TL

www.selyayincilik.com

www.twitter.com/selyayincilik

www.facebook.com/SelYayincilik